

**T.C**  
**SAKARYA ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYALLEŞME  
SÜREÇLERİNDE AİLE KURUMUNUN ETKİSİ:  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Nesrin ŞENTÜRK**

**Enstitü Anabilim Dalı: Kamu Yönetimi**

**Enstitü Bilim Dalı: Siyaset ve Sosyal Bilimler**

**Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bünyamin BEZCİ**

**HAZİRAN – 2009**

T.C  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYALLEŞME  
SÜREÇLERİNDE AİLE KURUMUNUN ETKİSİ:  
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nesrin ŞENTÜRK

Enstitü Anabilim Dalı: Kamu Yönetimi

Enstitü Bilim Dalı: Siyaset ve Sosyal Bilimler

Bu tez .../.../2009 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Bünyamin BEZCi Yrd. Doç. Dr. İrfan HAŞLAK Yrd. Doç. Dr. İsmail HİRA

☐ Kabul

☐ Kabul

☐ Kabul

☐ Red

☐ Red

☐ Red

☐ Düzeltme

☐ Düzeltme

☐ Düzeltme

## **BEYAN**

Bu tez çalışmasında bilimsel ahlak kurallarına uygun hareket edildiğini, başka eserlerden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun bir biçimde atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir biçimde tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversitede yahut başka bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İmza:

15 Mayıs 2009

Nesrin ŞENTÜRK

## ÖNSÖZ

Sosyalleşmenin olmazsa olmaz unsurunu oluşturan aile kurumunun, toplumsal bütünleşme ve sürekliliğin sağlanmasına yönelik üstlenmiş olduğu sosyalleştirme görevini ne ölçüde yerine getirdiğini sınamak günümüz aile kurumunun geleceğe ilişkin rolünü anlamak açısından oldukça önem arz etmektedir. Ayrıca üniversite gençliğinin aile değer ve tutumlarını ne ölçüde taşıdıklarını ve değişen koşul ve zamanlarda bu değer ve tutumları ne ölçüde koruduklarını anlamak, toplumsal olarak nereye doğru yol aldığımızı, bizi gelecekte nelerin beklediğini tespit etmek açısından da incelenmeye değer bulunmuştur. Bu bağlamda “üniversite öğrencilerinin sosyalleşme süreçlerinde aile kurumunun etkisi: Sakarya Üniversitesi örneği” yüksek lisans tez konusu olarak ele alınmıştır. Başta bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen, danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Bünyamin BEZCİ olmak üzere, çalışmamda büyük emeği olan hocam Yrd. Doç. Dr. Mahmut KARAMAN’a, anket sorularının hazırlanması ve değerlendirmesinde çok büyük yardımları olan Prof. Dr. Muhsin HALİS’e, her zaman destek olan Öğr. Gör. Dr. Köksal ŞAHİN’e ve anketlerin uygulanmasında emeği geçen tüm Sakarya Üniversitesi akademik kadrosuna teşekkürü bir borç bilirim.

Nesrin ŞENTÜRK

15 Mayıs 2009

## İÇİNDEKİLER

|                                                            |             |
|------------------------------------------------------------|-------------|
| <b>KISALTMALAR.....</b>                                    | <b>iii</b>  |
| <b>TABLO LİSTESİ.....</b>                                  | <b>iv</b>   |
| <b>ÖZET.....</b>                                           | <b>vii</b>  |
| <b>SUMMARY.....</b>                                        | <b>viii</b> |
| <br>                                                       |             |
| <b>GİRİŞ.....</b>                                          | <b>1</b>    |
| <br>                                                       |             |
| <b>BÖLÜM 1: SOSYALLEŞME OLGUSU VE SOSYAL SÜREÇLER.....</b> | <b>4</b>    |
| 1.1. Genel Olarak Sosyalleşme Olgusu.....                  | 4           |
| 1.1.1. Sosyalleşmenin Önemi ve Amacı.....                  | 8           |
| 1.1.2. Sosyalleşme Evreleri ve Boyutları.....              | 15          |
| 1.1.3. Sosyalleşme Çeşitleri.....                          | 22          |
| 1.2. Sosyal Süreçler.....                                  | 24          |
| 1.2.1. Sosyalleşme ve Bütünleşme.....                      | 24          |
| 1.2.2. Sosyalleşme ve Sosyal Kontrol.....                  | 30          |
| 1.2.3. Sosyalleşme ve Sosyal Değişme.....                  | 33          |
| 1.2.4. Sosyalleşme ve Sosyo- Kültürel Çözülme.....         | 37          |
| 1.3. Sosyalleşme Kurumları.....                            | 39          |
| 1.3.1. Aile .....                                          | 39          |
| 1.3.2. Akran Grupları.....                                 | 49          |
| 1.3.3. Eğitim.....                                         | 52          |
| 1.3.4. Kitle İletişim Araçları.....                        | 58          |

|                                                                  |            |
|------------------------------------------------------------------|------------|
| 1.3.5. Sosyal/ Kültürel/ Mesleki Platformlar.....                | 62         |
| <b>BÖLÜM 2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....</b>                   | <b>65</b>  |
| 2.1. Araştırmanın Metodolojisi.....                              | 65         |
| 2.2. Araştırmanın Sınırları ve Varsayımları.....                 | 76         |
| 2.2.1. Araştırmanın Sınırları.....                               | 76         |
| 2.2.2. Araştırmanın Varsayımları.....                            | 77         |
| <b>BÖLÜM 3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....</b>                      | <b>78</b>  |
| 3.3.1. Sosyalleşmenin Önemi ve Amacına İlişkin Bulgular.....     | 78         |
| 3.3.2. Sosyalleşme Evreleri ve Boyutlarına İlişkin Bulgular..... | 85         |
| 3.3.3. Sosyalleşme Kurumlarına İlişkin Bulgular.....             | 87         |
| 3.3.4. Sosyal Süreçlere İlişkin Bulgular .....                   | 97         |
| <b>SONUÇ.....</b>                                                | <b>106</b> |
| <b>KAYNAKÇA.....</b>                                             | <b>109</b> |
| <b>EKLER.....</b>                                                | <b>114</b> |
| <b>ÖZGEÇMİŞ.....</b>                                             | <b>119</b> |

## KISALTMALAR

|                  |                   |
|------------------|-------------------|
| <b>A.Ş.</b>      | : Anonim Şirketi  |
| <b>Çev.</b>      | : Çeviren         |
| <b>Ltd. Şti.</b> | : Limited Şirketi |
| <b>Ort.</b>      | : Ortalama        |
| <b>S.</b>        | : Sayfa           |
| <b>Std. S.</b>   | : Standart Sapma  |
| <b>TL</b>        | : Türk Lirası     |
| <b>Vb.</b>       | : Ve Benzeri      |
| <b>Vs.</b>       | : Vesaire         |

## TABLO LİSTESİ

|                                                                                                                                 |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Tablo 2.1:</b> Sakarya Üniversitesi Öğrencilerinin Akademik Birimlere Göre Dağılımı...                                       | 66 |
| <b>Tablo 2.2:</b> Araştırmaya Katılan Akademik Birimlerdeki Öğrenci Sayıları.....                                               | 67 |
| <b>Tablo 2.3:</b> Örneklemenin Cinsiyet ve Yaş Dağılımı.....                                                                    | 68 |
| <b>Tablo 2.4:</b> Örneklemenin Sınıflara Göre Dağılımı.....                                                                     | 68 |
| <b>Tablo 2.5:</b> Örneklemenin Mezun Olunan Liselere Göre Dağılımı.....                                                         | 69 |
| <b>Tablo 2.6:</b> Babanın ve Annenin Eğitim Durumuna İlişkin Veriler.....                                                       | 70 |
| <b>Tablo 2.7:</b> Babanın ve Annenin Şu Andaki Mesleği Durumuna İlişkin Veriler.....                                            | 71 |
| <b>Tablo 2.8:</b> Ailenin Toplam Ortalama Aylık Gelirine İlişkin Veriler.....                                                   | 72 |
| <b>Tablo 2.9:</b> Öğrencinin Ortalama Aylık Giderine İlişkin Veriler.....                                                       | 72 |
| <b>Tablo 2.10:</b> Ailelerin Aylık Gelirlerine Göre Öğrencilerin Aylık Giderlerine İlişkin Veriler.....                         | 73 |
| <b>Tablo 2.11:</b> Öğrencinin Giderlerinin Karşılandığı Kaynağa İlişkin Veriler.....                                            | 74 |
| <b>Tablo 2.12:</b> Üniversiteye gelinceye kadar öğrencinin hayatının önemli bir kısmını nerede geçirdiğine İlişkin Veriler..... | 74 |
| <b>Tablo 2.13:</b> Öğrencilerin Orta Öğretim Süreçlerinde İkamet Ettikleri Yere İlişkin Veriler.....                            | 75 |
| <b>Tablo 2.14:</b> Öğrencinin Şu Anda Kaldığı Yere İlişkin Veriler.....                                                         | 75 |
| <b>Tablo 2.15:</b> Öğrencinin Ailesinden Ayrı Geçirdiği Süreye İlişkin Veriler.....                                             | 76 |
| <b>Tablo 3.16:</b> Öğrencilerin Kişilik Özelliklerine İlişkin Veriler.....                                                      | 78 |
| <b>Tablo 3.17:</b> Öğrencinin Bir Birey Olarak Kendisini Nasıl Değerlendirdiğine İlişkin Veriler.....                           | 80 |
| <b>Tablo 3.18:</b> Öğrencinin Çevresiyle Etkileşimine İlişkin Veriler.....                                                      | 81 |



|                                                                                                                              |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Tablo 3.19:</b> Örneklemin çevresine bakış açısına ilişkin veriler.....                                                   | 82 |
| <b>Tablo 3.20:</b> Örneklemin İnsanlara Güveni Doğrultusunda Arkadaş Çevresine İlişkin Veriler.....                          | 83 |
| <b>Tablo 3.21:</b> Öğrencinin Kişilik Olarak Kime Benzemek İstedğine İlişkin Veriler.....                                    | 84 |
| <b>Tablo 3.22:</b> Öğrencilerin İlgi Alanına Giren Konulara İlişkin Veriler.....                                             | 84 |
| <b>Tablo 3.23:</b> Örneklemin Örf, Adet, Gelenek ve Görgü Kurallarını Nereden Öğrendiğine İlişkin Veriler.....               | 85 |
| <b>Tablo 3.24:</b> Örneklemin Ahlaki Temel Değerlerini Nereden Öğrendiğine İlişkin Veriler.....                              | 86 |
| <b>Tablo 3.25:</b> Örneklemin İlk Dini Bilgilerini Aldığı Kaynağa İlişkin Veriler.....                                       | 86 |
| <b>Tablo 3.26:</b> Örneklemin Siyasal Tercihleri İle İlgili Temel Tutumlarının Oluşmasındaki Faktörlere İlişkin Veriler..... | 87 |
| <b>Tablo 3.27:</b> Hane Halkının Kimlerden Oluştığına İlişkin Veriler.....                                                   | 88 |
| <b>Tablo 3.28:</b> Anne ve Babanın Durumuna İlişkin Veriler.....                                                             | 88 |
| <b>Tablo 3.29:</b> Örneklemin Kardeş Sayısına İlişkin Veriler.....                                                           | 89 |
| <b>Tablo 3.30:</b> Aile İçerisinde Kimin Sözü Geçtiğine İlişkin Veriler.....                                                 | 89 |
| <b>Tablo 3.31:</b> Örneklemin Kendi Hayatı İle İlgili Kararı Kimin Verdiğine İlişkin Veriler.....                            | 90 |
| <b>Tablo 3.32:</b> Ailenin Örnekleme Bakış Açısını Gösteren Veriler.....                                                     | 90 |
| <b>Tablo 3.33:</b> Ailenin Örnekleme Genel Yaklaşımını Gösteren Veriler.....                                                 | 91 |
| <b>Tablo 3.34:</b> Örneklemin Aile Yapısına İlişkin Veriler.....                                                             | 92 |
| <b>Tablo 3.35:</b> Örneklemin Aile Üyeleri İle Temel Tartışma Konularına İlişkin Veriler...                                  | 93 |
| <b>Tablo 3.36:</b> Örneklemin Arkadaş Çevresine İlişkin Veriler.....                                                         | 94 |

|                                                                                                                                    |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Tablo 3.37:</b> Örneklemin Değerlerine İlişkin Veriler.....                                                                     | 95  |
| <b>Tablo 3.38:</b> Kitle İletişim Araçlarına İlişkin Veriler.....                                                                  | 96  |
| <b>Tablo 3.39:</b> Örneklemin Boş Zamanını Değerlendirme Biçimine İlişkin Veriler.....                                             | 97  |
| <b>Tablo 3.40:</b> Örneklemin Ailesiyle Benzerliğine İlişkin Veriler.....                                                          | 98  |
| <b>Tablo 3.41:</b> Örneklemin Ailesinin Değerlerine İlişkin Veriler.....                                                           | 99  |
| <b>Tablo 3.42:</b> Örneklemin Kendi Değerlerine İlişkin Veriler.....                                                               | 99  |
| <b>Tablo 3.43:</b> Karşı Cinsle Kurulacak Arkadaşlık Konusuna İlişkin Veriler.....                                                 | 100 |
| <b>Tablo 3.44:</b> Örneklemin Cinsiyetine Göre Karşı Cinsle Evlilik Öncesi İlişkiye Bakış<br>Açısını Gösteren Veriler.....         | 101 |
| <b>Tablo 3.45:</b> Örneklem ile Ailesinin Ahlak Anlayışındaki Farklılaşmaya Neden Olan<br>Faktörlere İlişkin Veriler.....          | 101 |
| <b>Tablo 3.46:</b> Örneklemin Dini Algı ve Tutumlarına İlişkin Veriler.....                                                        | 102 |
| <b>Tablo 3.47:</b> Örneklemin Dini Algı ve Tutumlarındaki Farklılaşmada Etkili Olan<br>Faktörlere İlişkin Veriler.....             | 102 |
| <b>Tablo 3.48:</b> Örneklemin Siyasal Tercihlerindeki Farklılaşmaya İlişkin Veriler.....                                           | 103 |
| <b>Tablo 3.49:</b> Örneklemin Olası Değer Çatışması Durumunda Hangi Değerleri<br>Koruyacağına/Benimseyeceğine İlişkin Veriler..... | 104 |
| <b>Tablo 3.50:</b> Örneklemin En Önemli Sorunlarına İlişkin Veriler.....                                                           | 104 |

**Tezin Başlığı:** Üniversite Öğrencilerinin Sosyalleşme Süreçlerinde Aile Kurumunun Etkisi: Sakarya Üniversitesi Örneği

**Tezin Yazarı:** Nesrin ŞENTÜRK

**Danışman:** Yrd. Doç. Dr. Bünyamin BEZCİ

**Kabul Tarihi:** 25 Haziran 2009

**Sayfa Sayısı:** viii (Ön Kısım)+113 (Tez)+5 (Ekler)

**Anabilim Tarihi:** Kamu Yönetimi

**Bilim Dalı:** Siyaset ve Sosyal Bilimler

Sosyalleşme kavramı, bireysel açıdan ele alındığında bireylere sosyo- kültürel bir kişilik kazandırma, toplumsal açıdan ele alındığında ise toplum kültürünün sürekliliğini sağlama olarak tanımlanmaktadır. Bireylere kendilerine yetebilen bir kişilik kazandırmanın yanında toplumun gelecekteki varlığının garantisini oluşturan sosyalleşme olgusu en etkili bir biçimde aile kurumu tarafından yerine getirilmektedir. Bu bağlamda toplumun en küçük birimi olan aile, bireyin dünyaya geldikten sonra karşılaştığı ilk sosyalleştirici kurum olması vasfıyla bireyin daha sonra edineceği tüm bilgilerin de kaynağı olmaktadır. Dolayısıyla ailesinden çoğunlukla ilk kez ayrılarak üniversiteye başlayan gençlerin ailelerini ne kadar yansıttıkları bunun yanı sıra üniversite ortamının gençlerin davranışlarında bir değişiklik meydana getirip getirmediğini araştırmak günümüz aile yapısı hakkında birtakım yorumlarda bulunmamızı ve aile kurumunun üstlendiği sosyalleştirme görevini ne ölçüde yerine getirip getirmediğini tespit etmemizi kolaylaştıracaktır. Bu tespit sayesinde günümüz aile yapılarının sağlamlığını ve yetiştirdikleri bireylerin toplumla ne ölçüde bütünleştiklerini dolayısıyla da toplumun gelecekteki varlığı hakkında birtakım tahminlerde bulunmamızı sağlayacaktır.

Çalışmada kullanılan anket yöntemi ile Sakarya Üniversitesi öğrencilerinin %4'üne tekabül eden anket evreni sayesinde öğrencilerin sosyalleşmelerini ne ölçüde oluşturdukları sınanmaya ve elde edilen bilgilerle birtakım genellemelere varılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar;

1. Öğrenciler gerek ailelerinin gerekse de toplumun hedeflediği bir biçimde kişiliklerini oluşturarak, kendilerine yetebilen, mutlu, uyumlu bir birey olmanın yanında toplumsal sürekliliğin de birer halkası olabilmişlerdir.
2. Toplumun en küçük yapısını oluşturan aile kurumunun üstlendiği sosyalleştirme görevini etkili bir biçimde yerine getirdiği, bugün hala gençler tarafından da önemini koruyan bir kurum olduğu ve geleceğe yönelik varlığını koruduğu görülmüştür.
3. Aileden uzaklaşma, üniversite ortamı, arkadaş grubu, kitle iletişim araçları vb. gibi etkenlerin gençlerin kendi değerlerinden farklılaşmalarına neden olmadığı söylenebilir.

**Anahtar Kelimeler:** Sosyalleşme, Aile kurumu, Kişilik, Toplumsal Süreklilik

**Title of the Thesis:** Effect of the family institution on socialization processes of the university students: Sakarya University Sample

**Author of the Thesis** Nesrin ŞENTÜRK

**Consultant:** Ass.Prof. Dr. Bünyamin BEZCİ

**Date of Acceptance:** June 25, 2009  
(Thesis)+5 (Attachments)

**Number of Pages:** viii (Pre Part)+113

**Main Science Branch:** Public Administration **Science Branch:** Politics and Social Sciences

Socialization concept, when considered in terms of individuals, is defined as providing a socio-cultural personality to individuals; when considered socially, is defined as providing continuity of society culture. Socialization phenomenon providing a self-sufficient personality to individuals as well as guaranteeing the existence of the society in the future is performed most effectively by the family institution. In this context, the family being the smallest unit of the society, as the first socializer institution the individual came across after he came to the world, becomes the source of all information the individual will get later. So to research how much the young starting the university by often leaving their families first time reflect their families and also if the university environment forms a change in behaviours of the young will facilitate to comment on today's family structure and to determine how much the family institution carries out socialization duty it undertook. Thanks to this determination, we will be able to predict about the strength of today's family structures and to what extent the individuals they raised integrate with the society and so the existence of the society in the future.

With the survey method used in the study, thanks to the survey context corresponding to 4% of Sakarya University students, it was tried to identify to what extent the students formed their socialization and to arrive to a set of generalizations through the information got. The results got in this study:

1. The students were able to become self-sufficient, happy, easy-going individuals as well as chains of social continuity by forming their personality in the way both their families and the society goaled.
2. It was seen that the family institution forming the smallest structure of the society effectively executed socialization duty it undertook, became an institution protecting its importance for the young today and preserved its existence towards the future.
3. It can be said that factors such as being far away from the family, the university environment, friend group, mass media did not lead differentiation of the young from their own values.

**Key Words:** Socialization, Family Institution, Personality, Social Continuity

# GİRİŞ

## Çalışmanın Önemi

Genel olarak sosyalleşme; bireysel ve toplumsal olmak üzere iç içe geçmiş karmaşık bir süreci ifade etmekle birlikte gerek bireysel gerekse de toplumsal hayatın en önemli merhalesini oluşturan bir olgudur. Doğumla ölüm arasında bir öğrenme süreci olarak tanımlanan sosyalleşme, bireysel açıdan; bireye kendine yetebilen bir kişilik kazandırma amacını güderken, toplumsal açıdan amacı ise; bireyin, içerisinde yaşadığı toplumun benimsemiş olduğu kültür ve değerleri önce özümseyip sonra da gelecek nesile aktararak, toplumsal sürekliliğin sağlanması olarak ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere bireyin kişilik kazanımı ve toplumun sürekliliğini sağlama gibi çok önemli görevleri üstlenen sosyalleşme olgusunun, hedef ve amaçlarına başarılı bir biçimde varması toplumun oluşumunu ve geleceğini garanti altına alması bakımından adeta bir zorunluluğu oluşturmaktadır. Aksi takdirde sosyalleşme sürecini başarı ile tamamlayamamış ve bu bağlamda kendine yetemeyen, topluma ayak uyduramayan dolayısıyla da a-sosyal olarak nitelendirdiğimiz bir kişi olmanın yanında, birey toplumsal sürekliliğin bir halkası olma vasfını da gösteremeyecektir. Bu bakımdan sosyalleştirici kurumların, bireylerin sağlıklı sosyalleşmeleri için görevlerini başarılı bir biçimde yerlerine getirmeleri ve bunun için de sağlıklı bir yapıya sahip olmaları gerekmektedir. Sosyalleştirmede etkili olan kurumlardan her biri, şüphesiz bireyin gelişim evresinde ayrı ayrı etkili olmakla birlikte bütünde birbirlerini tamamlar nitelik göstereceklerdir. Bu bakımdan gelişim evre ve boyutlarında en önemli kurumu oluşturan aile, bireyin ilköğrenim yeri ve kişilik temellerinin büyük ölçüde atıldığı yer olması bakımından sosyalleştirmede en büyük etkiye sahiptir. Çünkü bireyin ailesinden almış olduğu ilk bilgileri daha sonraki bütün hayatı boyunca temel oluşturacaktır. Bu nedenle çalışmamızda aile kurumunun üniversite gençliği üzerindeki sosyo- kültürel etkisi ve sosyalleşme sürecindeki yeri ve önemi üzerinde ayrıca durulmuştur. Bilindiği gibi ailelerin başarılı bir biçimde sosyalleşmiş bireyler yetiştirmeleri konusunda üzerlerinde büyük bir sorumluluk vardır. Ancak bu sorumlulukları başarılı bir biçimde yerine getirebilmeleri ise çocuklarıyla sağlıklı ve doğru iletişim kurabilmeleriyle mümkün olabilecektir. Dolayısıyla söz konusu iletişimi başarıyla gerçekleştirebilmiş, sağlıklı bir yapıya sahip olan aileler, toplumun gelecekteki varlığını oluşturacaklardır.

Çünkü toplumun en küçük birimi olan aile, toplum kültürünü bireye aşilayarak bir yandan toplumsal sürekliliğin diğler yandan da sosyal bütünleşmenin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Sosyal bütünleşmenin olmaması durumunda ise; çözülmüş sosyal kişilikler ve çatışan rol ve grupların ortaya çıkması kaçınılmaz olabilecektir. Sosyal bütünleşmenin başarılı bir biçimde gerçekleşmesiyle birlikte, toplum sosyal kontrolünü de bireylerini herhangi bir zorlamaya maruz bırakmaksızın, bireylerin başarılı sosyalleşmeleri sayesinde, sosyal normlarına uymaları ile sağlamış olacaktır. Bu demek değildir ki toplumda sosyal değişimler hiç görülmez. Elbette toplumlar da zaman içersinde kendi değerleri doğrultusunda bir takım değişimlere uğrayacaktır. Ancak bu değişimlerin ilerleme şeklinde görülmesi toplumun ne ölçüde bütünleştiğı, barışa ve refaha ne ölçüde kavuştuğı ile birlikte ölçülecektir. Çünkü ancak ilerleme şeklinde görülen bu değişimler söz konusu olursa sosyal bütünleşmeden bahsedilebilecektir. Görüldüğü üzere sosyalleşmenin genel olarak önemi toplumun bütünleşmesini sağlayacak olmasından kaynaklanmaktadır.

### **Çalışmanın Amacı**

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin sosyalleşme süreçlerinde aile kurumunun etkisini ölçmek ve analiz etmek amacıyla yapılmıştır. Bu konuyu ele alış nedenimizi, gençliğin üniversiteye başlamasıyla birlikte bireyselleşmesi sonucunda ailesinden ne ölçüde farklılaşıp farklılaşmadığını sınamak oluşturmaktadır. Bu nedenle aslında daha önce başka bir teze konu olan, sosyalleşme sürecine aile kurumunun etkisini ele almayı ancak bu çalışmada farklı olarak tezin birinci bölümünde ele almış olduğumuz teori kısmını alan araştırmasıyla incelemeyi ve oluşturduğumuz birtakım varsayımları test etmeyi gösterebiliriz.

### **Çalışmanın Kapsamı**

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın teori kısmını oluşturan birinci bölümünde, sosyalleşme olgusu ve sosyal süreçler üç alt başlıkta ele alınıp incelenmiştir. Bu alt başlıklar; sosyalleşme olgusu, sosyal süreçler ve sosyalleşme kurumları'ndan oluşmaktadır. Sosyalleşme olgusu da kendi içersinde dört alt başlık altında incelenmiştir. Bunlar; sosyalleşmenin tanımı ve kapsamı, sosyalleşmenin amacı ve önemi, sosyalleşme evreleri ve boyutları ve sosyalleşme çeşitlerinden oluşmaktadır. Sosyal süreçler de dört alt başlık altında incelenmiştir. Bunlar; sosyalleşme ve

bütünleşme, sosyalleşme ve sosyal kontrol, sosyalleşme ve sosyal değişme ve sosyalleşme ve sosyo- kültürel çözölme başlıklarından oluşmaktadır. En son başlık olan sosyalleşme kurumları ise beş alt başlık altında incelenmiştir. Bunlar; akran grupları, eğitim, kitle iletişim araçları, sosyal/kültürel/mesleki platformlar ve aile kurumlarından oluşmaktadır.

Çalışmanın alan araştırması kısmını oluşturan ikinci bölümünde ise; araştırmanın yöntemi, araştırmanın sınırları ve varsayımları ile bulgular olmak üzere üç başlık bulunmaktadır. Bulgular başlığı kendi içerisinde dört kısımdan oluşmaktadır ve örneklemin özellikleri de bu başlıklar altında ortaya konularak incelenmeye çalışılmıştır.

### **Çalışmanın Yöntemi**

Çalışmanın iki farklı bölümde ve yapıda ele alınmış olması nedeniyle iki farklı yöntemin kullanılması da gerekli görölmüştür. Çalışmanın teorik kısmını oluşturan birinci bölümünde sosyalleşme ve sosyalleşme kurumlarına ilişkin verileri sağlayan dökümanlar literatür taraması tekniğı ile taranmış, alan araştırmasını oluşturan ikinci bölümünde ise birinci bölümün sınanması için Sakarya Üniversitesi lisans öğrencilerinin görüşleri değerdendirilmek üzere anket tekniğı kullanılmıştır. Belirtilmesi gereken husus ise, anket uygulaması için sahaya çıkıldığında bir takım olumsuzluklarla karşılaşmış olunmasıdır. Bu bağlamda kimi öğrenciler soruları dini içerikli bulurken kimileri siyasi içerikli bulmuş, kimileri ise özel hayata giren konulara değinmiş olmamızı öne sürerek rahatsızlığını dile getirmiştir. Dolayısıyla öğrenciler söz konusu rahatsızlıkları nedeniyle ankete katılmak istemediklerini belirtmişlerdir. Bu nedenle başlangıçta hedeflenmiş olunan her akademik birimin toplam öğrenci sayısının %4'ünü oluşturan ve genel toplamda yaklaşık 944 sayısına tekabül eden anket sonucuna katılım isteksizliğı nedeniyle ulaşılamadığından dolayı anket uygulaması toplam 700 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

## **BÖLÜM 1. SOSYALLEŞME OLGUSU VE SOSYAL SÜREÇLER**

### **1.1. Genel Olarak Sosyalleşme Olgusu**

Bireysel ve toplumsal yönden oldukça karmaşık ve çok yönlü bir süreci ifade eden sosyalleşme olgusu bireysel ve toplumsal hayatın merkezi olgularından birisi olduğu için sosyoloji, psikoloji ve sosyal psikolojinin inceleme konularının başında yer alır. Gerek bireysel açıdan gerek toplumsal açıdan hemen her olgunun az veya çok, açık veya örtük bir şekilde sosyalleşme süreci ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Genel olarak sosyalleşme olgusu; bireyin doğumuyla başlayan gelişim süreci ile birlikte bir yandan bireysel kişiliğini gerçekleştirme, diğer yandan toplumla uyumlu ve toplumla bütünleşmiş bir fert olma bilincinin kazanılmasını ifade eder. Sosyalleşme sürecinde birey bir yandan sosyo- kültürel çevrenin mevcut bilgi birikimini öğrenerek ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli davranış kurallarını edinirken diğer yandan devraldığı kültürel miras ile toplumun kültürel sürekliliğinin gerçekleşmesini de sağlamış olur. Bu nedenle çalışmamızın merkezi sorununu oluşturan üniversite öğrencilerinde aile kurumunun sosyo- kültürel etkisini objektif bir şekilde ortaya koyabilmek için öncelikle genel olarak sosyalleşme sürecini ve özelde bireysel ve toplumsal açıdan aile kurumunun bu süreçteki yeri ve öneminin ortaya konulması gerekir. Bu nedenle çalışmamızın birinci bölümünde sosyalleşme olgusunun tanımı ve kapsamı, sosyalleşmenin bireysel ve toplumsal açıdan amacı ve önemi, sosyalleşme evreleri ve boyutları, sosyalleşme çeşitleri ve sosyalleşme kurumlarını incelemeye çalışacağız.

#### *Sosyalleşmenin Tanımı ve Kapsamı*

İnsan, dünyaya geldiği andan itibaren diğer insanlarla birtakım etkileşimler içine girerek kişisel kazanımlar elde etmekte ve böylece toplumla uyumlu bir fert olma süreci sonucunda da bir kişi halini alabilmektedir. Bunun temel nedenini; bilindiği üzere insanın dünyaya geldiği andan itibaren, belli bir kişisel gelişim sağlayacak öğrenme sürecine tabi olmadan önce, insanlarla bir araya gelme ve toplumda yer alma imkânına sahip olamaması, oluşturmaktadır. Üzerinde durulması gereken husus; insanın doğumla birlikte bir takım biyolojik donanımlara sahip olarak dünyaya gelmiş bulunmasıdır. Fakat doğuştan gelen bu biyolojik donanım dışında, bütün canlılar içinde hiçbir şey bilmeyen tek varlık olarak dünyaya gelen insanın, sadece doğuştan var olan bu



donanımları, toplumun bireyden beklediği sosyal sistemlerin tamamlanmasında yeterli olamamaktadır (Dönmezer, 1994: 123).

Bununla birlikte bireyin öğrenim sürecini başarıyla tamamlayarak bir an önce sosyalleşip, bir yandan kişiliğini oluştururken diğer yandan da toplumla bütünleşip toplumun kültürel mirasını sürdürmesi gerekmektedir. Ancak böylelikle birey toplumla uyumlu hareket edip sağlıklı ilişkiler kurabilecektir. Toplumun davranışlarını öğrenme akabinde de bu davranışları benimseme süreciyle birey sosyalleşmesini sağlayacaktır. Sosyalleşme birey için adeta bir zorunluluktur. Çünkü ancak böylelikle birey toplumda kabul görebilecektir.

Genel olarak sosyalleşme olgusunun, doğumdan ölüme kadar devam eden bir öğrenme süreci olduğu çoğunlukla kabul gören bir husustur. Tanımların bir kısmı bu öğrenme sürecine vurgu yaparken, bir kısmı ise kişilik gelişimi ve çevreye uyum olarak olguyu bireysel açıdan ele almaktadırlar. Bir kısım tanımlar ise sosyalleşme sürecini kültürel mirasın intikali ve sosyo kültürel süreklilik açısından önemine vurgu yapmaktadırlar. Şüphesiz sosyalleşme olgusu bir öğrenme süreci olmakla birlikte önemli olan olgunun bireysel ve toplumsal açıdan önemi ve fonksiyonlarıdır. Sosyalleşme çeşitleri başlığı altında vereceğimiz gibi bir “öğrenme” olgusunu içermekle birlikte bir kısım öğrenmeler ile gerçekleşen sosyalleşme örnekleri başarısız sosyalleşme olarak tanımlanmaktadır. Aynı şekilde bütün sapma ve suç örnekleri de öğrenme ile gerçekleşen davranışlardır. Sosyalleşme olgusunda öğrenme olgusu temel olmakla birlikte asıl önemli olan öğrenilen olguların neler olduğu ve bunların bireysel ve sosyal açıdan fonksiyonlarıdır. Bu nedenle sosyalleşmenin bireysel ve toplumsal önem ve özelliklerine vurgu yapan tanımlar bizim için merkezi bir öneme sahiptir.

Sosyalleşme olgusu gerek bireysel gerek toplumsal olarak tek bir tanımla ifade edilemeyecek kadar çok yönlü bir olgu olduğundan, ortak bir tanım üzerinde birleşilmesi çok güçtür. Bunun temel nedeni olarak her tanımın kendi çalışma konusu ve disiplini itibarıyla belli bir noktaya vurgu yapması ve bu noktaları öne çıkarması gösterilebilir. Aynı şekilde bizde çalışma konumuz itibarıyla önemli olan noktaları öne çıkaran tanımları ele alarak işlemeye çalışacağız.

Bireysel açıdan ele alındığında sosyalleşme olgusu; insan organizmasının bebeklik dönemi ile erişkinlik dönemi arasındaki öğrenme ve öğretme işlemlerini kapsayan bir

süreci oluşturmaktadır (Yavuzer, 1981: 34). Dolayısıyla insan dünyaya geldiği andan itibaren sosyalleşme sürecine dâhil olacak ve böylece yaşadığı çevreyle uyumlu bir kişilik geliştirebilecektir. İnsan açısından öğrenme olarak nitelenen sosyalleşme süreci, sosyalleşme kurumları açısından ise bir öğretme sürecini ifade etmektedir. Bu öğrenme süreci bireyin bütün hayatını kapsamakla birlikte erişkinlik dönemi ile birlikte biraz daha yavaşlayarak devam edecektir. Çünkü hangi yaşta olursa olsun, toplumda üstlenilen ve öğrenilen her yeni davranış sosyalleşme sayılabilir. Silah'ın (2005: 328) da aynı doğrultuda belirtmiş olduğu gibi; sosyalleşme olgusu, doğumla ölüm arasında devam eden bir süreci kapsamaktadır. Bu süreç, toplumun inançlarını, değerlerini, davranış kalıplarını, tutumlarını öğrenme ile başlayıp sosyo-kültürel kişiliğin kazanılması ile devam etmektedir. Birey bu sürece uymak zorundadır. Çünkü toplumun davranış kurallarını öğrenmeyen ya da bu kurallara uymayan birey toplumdan dışlanmaktadır. Yaygın kanı bu olmakla birlikte sosyalleşme sürecinin doğumla başlayıp belli bir dönemde sona erdiğini savunanlar da bulunmaktadır.

Sosyalleşmenin ömür boyu sürmeyeceğini savunanlardan Irving L. Child, sosyalleşmenin, çocukluk ve ergenlik döneminde gerçekleştiğini, burada ferdin ferdileşmeyi ve sosyal şahsiyetini tamamladığını ileri sürmektedir. Bu görüşe katılan Alman sosyologu Th. Scharmann'ın "sürekli sosyalleşme" tezi, kişinin uyumuyla ilgili bütün olayları, ev ve işyerindeki bütün değişimleri kapsamaktadır. Gelişme ve olgunlaşma olarak tanımlanan kişinin şekillenmesi, sadece çocukluk ve ergenlik dönemine özgü değil, aksine insanın bütün dönemleri için geçerlidir (Janpeter 23-24'den aktaran Akyüz, 2001: 221).

Kağıtçıbaşı (2000: 65) da benzer şekilde sosyalleşme olgusunu tanımlarken, sosyalleşmenin çocuğu toplumun etkin bir üyesi haline getirmek olduğunu ve sosyalleşmenin bu amaca ulaşmak için ne gerekiyorsa yapmayı sağlayacak şekilde ortaya çıkacağını belirtmektedir.

Sosyalleşmenin, öğrenme boyutuna vurgu yapan bu tanımların yanı sıra ayrıca çalışmamız itibariyle merkezi öneme sahip olan bireyin kişilik edinme sürecine vurgu yapan tanımlara da değinmekte yarar görmekteyiz.

Sosyalleşmeyi, sosyo-kültürel kişiliğin oluşması şeklinde tanımlanmak da mümkündür. Bu bağlamda bilinçli ya da bilinçsiz olarak devam eden bu eğitim sürecinde insanın,

insani değerler kazanması ve kişiliğini bulması gerekmektedir (Silah, 2005: 328, Özkalp, 2007: 99- 100). Bu bağlamda sosyalleşme; bireyin belirli bir toplumun davranış kalıplarını kişiliğine mal ederek o topluma ait bir birey durumuna gelmesi şeklinde tanımlanabilir (Tezcan, 1995: 37- 38). Böylelikle kişiliğini başarılı bir biçimde elde etmiş olan birey, özgüvenini de sağlıklı bir şeklide oluşturabilecektir. Dolayısıyla da daha mutlu daha uyumlu ve daha başarılı bir birey haline gelebilecektir.

Toplumsal açıdan incelendiğinde ise sosyalleşme olgusunu; sosyal ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması süreci olarak ifade edilebiliriz (Özkalp, 2007: 100). Böylece sosyalleşme ile insan, toplumun ortaya koyduğu tavır ve hareket modellerini, örnek ve düşünme biçimlerini öğrenmektedir. Bu bağlamda sosyalleşme kişinin toplumsal kültürle bütünleşmesini ve içinde yaşadığı toplumla uyum sağlamasını mümkün kılan bir mekanizmadır denilebilir (Dönmezer, 1994: 122, zyurt ve Doğan, 2002: 35). Burada, toplumsal açıdan toplumun birey üzerinde etkisi söz konusudur. Toplum bireyi etkileyerek, kendi kültürünü ona aşılar ve böylece kültürün bir kuşaktan diğerine geçişini sağlayarak sürekliliğini sağlamış olur (Tezcan, 1995: 37- 38).

Bazı araştırmacılara göre ise sosyalleşme; toplum ve bireyin birbirini belirlediği ve dönüştürdüğü karşılıklı etkileşim ve değişim sürecidir. Toplum kültürünü aşılayıp, istediği yönde bireyler yetiştirirken yani sosyalleştirirken, bireyler de kendisine yapılan bu evre baskısına karşı geliştirmiş olduğu etki-tepki ilişkisiyle sosyalleşmektedir (Trkne, 2003: 237- 238). Dolayısıyla da salt tek taraflı bir ilişkiden söz etmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Görüldüğü gibi sosyalleşme sürecinde bireysel ve toplumsal fonksiyonlar i içe geçmiş durumdadır. Bir taraftan bireyin ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan davranış kalıbını ve bireysel rollerini öğretirken diğer yandan da toplumsal açıdan gerekli olan uyum ve bütünleşme bu süreç zarfında sağlanmaktadır. Ancak bireysel ve toplumsal fonksiyonlar olarak tanımlayıp birbirinden ayırdığımız sosyalleşme süreci birbirini tamamlar nitelikte olduğundan iki açıdan da oldukça fazla öneme sahiptir.

Genel olarak bir tanım yapacak olursak, bireysel açıdan sosyalleşmeyi; bireyin doğumundan başlayarak çevresiyle kurmuş olduğu etkileşimler sonucunda, içinde yaşamış olduğu toplumun kültürünü, değerlerini, davranış kalıplarını ve üstleneceği

rollerini öğrenmesi ile sosyo kültürel bir kişilik kazanmasını sağlayan bir öğrenme süreci olarak tanımlayabiliriz.

Toplumsal açıdan ise sosyalleşme dar anlamıyla, bireyin içinde bulunduğu çevrenin standartlarına, değerlerine uymayı öğrenmesi olarak ifade edilirken, geniş anlamıyla toplum kültürünü meydana getiren değer ve normların öğrenilmesi ve bunların bir kuşaktan diğerine aktarılması olarak ifade edilebilir (Tezcan, 1995: 38). Kısacası toplumsal açıdan sosyalleşme olgusu, kişinin toplumla uyumlu bir kimlik kazanıp toplumla bütünleşmesini sağlayan, toplumun kültürünü, değerlerini, inanç ve normlarını nesiller boyu sürdüren ve ömür boyu devam eden bir öğrenme süreci olarak tanımlanabilir. Sosyalleşmenin bireysel ve toplumsal açıdan önemi ve amacı da bu tanımlarda saklıdır. Ancak çalışma konumuzun temel sorunu itibariyle sosyalleşmenin bireysel ve toplumsal açıdan amacı ve önemini biraz daha derinlemesine incelemek gerektiği kanaatindeyiz.

#### **1.1.1. Sosyalleşmenin Önemi ve Amacı**

Sosyalleşmenin önemi ve amacı bireysel ve toplumsal açıdan olmak üzere iki şekilde ele alınabilir.

##### *Sosyalleşmenin Bireysel Açıdan Önemi ve Amacı*

Sosyalleşmenin bireysel açıdan önemi kuşkusuz yadsınamaz derecede büyüktür. Çünkü sosyalleşme süreci ile birlikte birey sosyal olmayan bir durumdan çıkarak, sosyal ve kültürel bir kişilik kazanır. Sosyalleşmesini sağlıklı bir şekilde gerçekleştiren birey, toplumla uyumlu bir kişilik geliştireceğinden dolayı, toplumla bütünleşmesini de kolaylıkla sağlayabilir. Ayrıca bu sayede toplumun bir nevi sosyal kontrol sağlamasına da yardımcı olur. Görüleceği üzere sosyalleşmenin önemi bireye, kendine yeten bir kişilik kazandırmaktır.

Bireyler sosyalleşmeye başladıkları ilk andan beri toplum kültürünü bilinçsiz bir şekilde benimser ve özümserler. Sosyalleşme süreci dediğimiz bireyin toplumla uyumlu davranış kalıplarını öğrenme sürecinde en etkili süreç kuşkusuz bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içinde bulunduğu topluma ait ilk deneyimleri olacaktır. Dolayısıyla sosyalleşme sonucu kişilik kazanma sürecinde ilk deneyimler sonraki hayat için belirleyici bir özellik göstereceklerdir. Sosyologlar buna kültürün özümsemesi

demektedirler. Birey ilk görgü çevresinde edindiği sosyalleşme durumundan başlayarak yeni toplumsal deneyimlerini oluşturur. Son durumları yorumlarken ve her görüş ve hareketinde, kanaat ve değer yargılarında farkında olmadan hep bu geçmiş deneyimlerinin toplamını kullanacaktır ve bu geçmiş deneyimleri ilk başvuru ve karşılaştırma noktalarını oluşturacaktır. Böylece birey yeni toplumsal durumlarda nasıl hareket etmesi gerektiğini bu davranışlar çerçevesinde tayin edecektir. Bireyler kendilerine özgü kişiliklerini geliştirirlerken, toplumsal deneyimlerini kendi kişiliklerine göre bireyselleştirerek bunu gerçekleştirirler. Böylece, bir bireyin kişiliğini oluşturan toplumsal deneyimlerin toplamı hiçbir zaman diğer bireyinkinin aynısı olmayacak ve bu nedenle de her iki bireyin sosyalleşmesi farklı olacaktır (Tezcan, 1995: 41, 43). Görüleceği üzere yaşamda alınan kararlarda, yapılan seçimlerde, karşılıklı insan ilişkilerinde vs. bireyler, bilinçsiz bir şekilde çocukluğunda elde etmiş olduğu bir takım bilgilerini kullanacaklardır. Bu bağlamda birey dünyaya geldiği andan itibaren sosyalleştirilirken çok dikkatli davranılmalı ve kişiliğinin sağlıklı bir biçimde oluşumu sağlanmalıdır. Çünkü sosyalleşmenin amacı ve önemi bireye sağlıklı ve kendine yetebilen bir kişilik kazandırmakta yatmaktadır.

Sosyalleşmeyle birlikte bireyin, toplumsal hayatı için gerekli olan bilgi ve becerileri büyük ölçüde elde etmiş olmasına rağmen, bu bütün hayatı için yeterli düzeyde olmayacaktır. Dolayısıyla bireyin, her geçen gün yaşanan sosyo- kültürel değişimler karşısında yeni bilgiler öğrenmesi de gerekmektedir. Bu bakımdan bireyin hayattaki başarısını bir ölçüde kendini gelişmeler karşısında duyarlı kılacak sosyalleşmeyle uyum göstermesi oluşturacaktır (Doğan, 1995: 61). Bu bağlamda bireyin, yaşamının her aşamasında sosyalleşmeyle nasıl karmaşık ve iç içe olduğu görülmektedir. Bu da sosyalleşmenin önemini ayrıca ortaya koymaktadır.

Sosyalleşme sürecini başarı ile tamamlayamayan yani kendini yetiştirmeyen, çağa uygun bilgi ve beceri ile donanmayan bir bireyin ise toplumu ile uyumlu olması mümkün olmadığı gibi toplumsal refahtan pay alması da beklenemez. Bu nedenle bireylerin tüm insanlara, kültürlere ve dünyalara açık olması toplumsal ilişki açısından son derece önemlidir. Bunu gerçekleştiremeyen bireyler “a sosyal” olacaktır (Doğan, 1995: 63- 68).

Kişilik bozuklukları bu bağlamda, uzun süredir devam eden ve toplumla uyum sağlamayan davranış biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilik özellikleri, bireyin işlev görme yeteneğini önemli ölçüde zedeleyecek kadar sert ve uyum sağlamayan bir hal aldığında, kişilik bozuklukları haline gelirler. Kişilik bozukluğu gösteren bireylerde stresle başa çıkmak ya da sorunları çözmek için uygun olmayan yollar kullanılır ve bunlar genellikle kendilerini pek huzursuz ya da kaygılı hissetmez ayrıca davranışlarını değiştirme gereği duymazlar (L. Atkinson, C. Atkinson ve R. Hilgard, 1995: 643). Bu bakımdan bireyin sağlıklı bir kişilik edinebilmesi sosyalleşmenin bireysel amacını oluşturmaktadır.

Sosyalleşmenin bireysel amacı açısından öncelikle belirtilmesi gereken husus; bireye bir kişilik kazandırmaktır. Bu doğrultuda sosyalleşme ile birlikte birey ile toplum arasındaki ilişkiler yerleşip, gelişirken bir yandan da bireyin kişiliği oluşmaktadır. Toplumsal normları öğrenerek bunları kişiliğine mal etmeye çalışan kişi, bu süreç içerisinde uyum içinde olması gereken ve gittikçe sayısı artan değişik roller üstlenecek ve zaman içinde kişiliği oluşup gelişecektir.

Birey dünyaya bir kişi olarak değil fakat bir kişi olabilme imkânları ile birlikte gelmektedir. Bu bağlamda, bir önceki başlığımızda da belirtmiş olduğumuz gibi, bireyin kişilik kazanmasında biyolojik olgunlaşma ve sosyalleşme süreçleri birlikte etkili olmakta ve bu süreçlerin sonuçlarını verebilmeleri için zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Kişiliğin oluşmasında biyolojik faktörlerin yadsınamaz önemi yanında bireylerin çevreyle olan ilişkileri sonucunda geçirmiş oldukları bir takım tecrübeler de önemli etkiler oluşturmaktadır (Dönmezer, 1994: 124- 127). Dolayısıyla dünyaya hiçbir şey bilmeyen bir varlık olarak gelen bireylerin ancak sosyalleşme süreci ile birlikte bir kişilik oluşturmaları mümkündür.

Genel olarak değinecek olursak, birey sosyalleşme ile birlikte toplumun kendisinden beklediği gibi, bu doğrultuda kişiliğini oluşturmuş olur. Sosyalleşme sürecinde toplum, bireyin kişiliğinin oluşmasında oldukça etkilidir. Çünkü bireyler, toplumun davranış kalıplarını, norm ve değerleri öğrenip, içselleştirerek bunları kişiliklerine mal ederler ve böylelikle de toplumun bir üyesi olurlar. Yani bireyin seçimleri, davranışları, toplumda oynayacağı rolleri aslında toplumun ondan beklediği, ona benimsettiği ve gerçekleştirdiği takdirde onu uyumlu bir birey sayarak kendi bünyesine kabul ettiği

davranış kalıplarıdır. Aksini gerçekleştiren yani toplumu göz ardı eden, değerleri içselleştiremeyen birey, normsuzluk ve yabancılaşma davranışlarını gösterecektir (Sezal, 2003: 271). Ayrıca kişiliğini sağlıklı bir yönde geliştiremeyen birey de, bireysel açıdan; mutsuz, kendine güveni olmayan, a-sosyal, kendine yetmeyen, ihtiyaçlarını karşılayamayan, problemlerini çözemeyen bir üye olacaklardır. O halde sosyalleşme süreçleri dâhilinde kazanılmaya çalışılan kişiliğin tanımını ve özelliklerini incelemek konu bütünlüğünü sağlamak açısından uygun olacaktır.

### *Kişilik*

Kişilik kısaca; insanların bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzlarının, dış görünüşlerinin ve çevresine uyum biçimlerinin özelliklerini içeren bir terimdir. Kişilik bireye özgüdür ve bireye özgü olan her nitelik de o bireyi anlamada ipuçları vermektedir. Onun belleği; dış görünüşü, direnme süreci, sesi ve konuşma tarzı, tepki hızı; insanlara, tabiata ya da makinelere karşı ilgi duyması, sporculuğu vb. özelliklerinin hepsi o bireyin kişiliğini tanımlamada önemlidir (Baymur, 1978: 255). Bireyin kişiliğinin oluşumunda doğuştan sahip olduğu birtakım biyolojik özelliklerinin yanında içinde bulunduğu çevrenin de çok büyük bir oranda etkisi bulunmaktadır. Bireyin kişiliğinin kazanımında, birincil derecede merkezi öneme sahip olan aile tarafından, davranışlarının destek yahut tepki görmesi de bir o kadar etkili olacaktır. Bu bağlamda birey kişiliğini oluştururken birtakım deneme yanılma yoluyla birlikte davranışlarının gördüğü destek ve tepki doğrultusunda çevreye uyum sağlamaya çalışır. Çevrenin kendisinden beklediği gibi davranışlar göstermeye başlayan bireyin bu davranışları giderek kalıplaşmaya ve kişiliğinin temelini oluşturmaya başlarlar. Dolayısıyla bunların ileride değişimleri de pek kolay olmayacaktır. Kişiliğin oluşumunda çevrenin bu büyük etkilerinin yanında eğitimin de yadsınamaz derecede büyük bir önemi vardır. Öyle ki, eğitim ile bireyin sahip olduğu kalıtsal özellikleri bile değişime uğrayabilmektedir. Örneğin; bir bireyin korkak ya da yürekli olması onun yetişme biçimiyle doğru orantılıdır. Aynı şekilde, kıskançlık, yalancılık, çalma, savruluk-düzenlilik, temizlik-pislik, tutumluluk-savurganlık gibi daha pek çok özellik hep eğitimle kazandırılmaktadır. Bu bağlamda ailesi içerisinde sevgi ile büyütülmüş dolayısıyla ailesinde sevgiyi öğrenmiş, anne, baba, kardeş, arkadaş, vatan ve insanlık gibi sevgiyi değişik boyutlarıyla tanıyan bireyler de, sevecenlik, ilgili, anlayış, hoşgörü,

acıma, bağılılık ve beğenme gibi kişilik özellikleri görülmektedir (Yörükoğlu, 2000: 170- 171, 182).

Bazı araştırmacılar kişiliği psikolojik özelliklerine göre ele alıp incelerken bazıları ise gelişim dönemlerine, beden biçimlerine vb. gibi kendi çalışma alanları doğrultusunda ele alıp incelemişlerdir.

Scheldon'un bu bağlamda, kişiliği insanların beden biçimlerine göre sınıflandırdığı görülmektedir. Bu sınıflamaya göre bireyler; rahatını seven, cana yakın, iyi huylu, alıngan, utangaç, içe dönük, yalnızlığı seven, çevreye uyamayan, lider, hoş görülü, rekabetçi ve sosyal olabilirler (İşçi, 1999: 108- 109). Jung, beden biçimlerine göre sınıflandırmanın yanında ayrıca kişiliği “içedönük” ve “dışadönük” olarak da ikiye ayırıp incelemiştir. İçedönükler genel olarak; utangaç, çekingen, yalnız olmayı seven kişilerdir. Dışadönükler ise; atılgan, ilgileri dışa dönük, toplumsal çalışmaları seven kişilerdir (Baymur, 1978: 261). Dolayısıyla sosyalleşme süreci dâhilinde bireyin edinmiş olduğu kişiliği ile birlikte, birey aynı zamanda bir de öz benlik kazanmaktadır.

Psikolojik bakımdan “kişiliğin” ve “öz benliğin” oluşması süreci ile sosyalleşme süreci arasında bir paralellik olduğu görülmektedir. Buradan hareketle kişilik, kişinin tavır ve hareketlerini belirlemeye yardım eden ve bir kişiden diğerine değişiklik gösteren özelliklerin tümüdür diyebiliriz. Yani kişilik, bireyin dış âlemini yansıtan karmaşık bir iç sistemidir. Ancak kişilik, sadece gözlenmesi mümkün olan tavır ve hareketlerden ziyade bu tavır ve hareketler arasındaki tutumları da ortaya çıkarmaktadır. (Dönmezer, 1994: 124- 126). Bazı yazarlar kişiliği, bireyler arası ilişkilerde görülen mutlu-mutsuz, saldırgan-uysal, hassas-aldırmaz, sinirli-sakin gibi özelliklerle tanımlamışlardır (Silah, 2005: 213). Bu bağlamda ele aldığımız kişiliğin yapısı ve özelliklerinin yanında kişiliğin, öz benlikle ne gibi benzerliklerinin yahut farklılıklarının olduğuna değinmeye çalışalım.

Kişilik ile öz benliğin aynı şeyler olmadığını dolayısıyla da insanların öz benlikleri sayesinde hayvanlardan ayrıldığını belirtmek en önemli hususu oluşturmaktadır. Çünkü hayvanlar arasında yapılan “daha sert”, “daha sadık” gibi bir takım mukayeseler onların kişiliğinin olduğunu gösterebilir. Bu bağlamda insanları hayvanlardan ayıran özelliğin, onların diğer insanlarla paylaştığı şeylerin ve diğerleriyle olan ayrıntılarının idrakine vakıf olmalarıdır. Dolayısıyla öz benlik, bir kişinin kendisini, başkalarının gördüğünü



sandığı biçimde görmesi ve böylece kendisi hakkında bir imaja sahip olmasıdır. Yani kişinin dışarıdan kendisine, başkalarının gözüyle bakışıdır. Öz benlik, insanı kendisi yapan ve onu diğer kişilerden ayıran duygular, fikirler, niyetler ve değerlendirmelerin tümüdür. Hayatın başlangıcında öz benlik yoktur. Doğuştan itibaren diğer insanlarla olan ilişkiler ve sosyal olmayan çevre sayesinde öz benlik oluşmaktadır. Buradan sosyalleşmenin sadece çocuğun kültür içeriği elde etmesini değil aynı zamanda da kişilik ve öz benlik kazanmasını sağladığı görülmektedir. Gooley'in de belirttiği gibi öz benliğe toplum şekil vermektedir ve toplum sosyalleştirdiği kişilerin bir örgütlenmesinden oluşmaktadır. Böylece de öz benlik ile toplum arasında bir bütünleşme mevcuttur diyebiliriz (Dönmezer, 1994: 127- 128).

İç varlığımızı temsil eden öz benlik veya benlik, aynen kişilik gibi karmaşık bir kavramdır. Öz benlik genel olarak şu soruların cevaplarını aramaya ve ona göre kendisini gerçekleştirmeye çalışmaktadır; Ben neyim? Ben ne yapabilirim? Değer yargılarımız nedir? Hayatta ne istiyorum? Bu sorulara verilecek cevapların ilk ikisi bireyin gerçek benliğini ortaya koyarken, son iki soruya vereceği cevapları ise ideal benliğini ortaya koyacaktır. Ancak bireyler benliklerini geliştirirlerken, çevre ile kurdukları etkileşimler sonucunda kişiler arası etkileşimleri önemli rol oynamaktadırlar. Çünkü hayatımızda önemli saydığımız kişilerin bizi beğenip beğenmemeleri, bizimle övünmeleri ya da bizden utanmaları benliğimizin alacağı şekli etkileyecektir. Dolayısıyla sürekli olarak kendisine çirkin, aptal ve tembel denen birey, gerçekten bu nitelikleri benimserken aksine kendisini güzel becerikli, çalışkan ve iyi bulan yakınları arasında yetişen birey de kendini böyle görmeye ve buna uygun davranış örüntüleri geliştirmeye başlayacaktır. Görüleceği üzere benlik, acı ve tatlı yaşantılarımız sonucunda öğrenilen ve her an gelişmeye devam eden bir kavram olduğundan her yaşantı, yaşadığımız her olay benliğe bir şeyler katacaktır. Ancak kendi değer yargılarına ve ideallerine uygun davranış gösteren bireyin, kendine olan saygısı, güveni ve mutluluğu artacak, aksi takdirde ise göstereceği aykırı davranışlar karşısında huzuru kaçacaktır. Benlik ve kişilikle öğrenme arasında bir ilişki olduğundan bireyin dünyaya geldiği andan itibaren, sevilme, korunma, benimsenme, kendine uygun işlerde başarılı olabilme gibi temel ihtiyaçlarının uygun ölçülerde karşılanmasının büyük önemi olacaktır (Baymur, 1978: 267- 270).

Sosyalleşme bireysel olarak, bireye bir kişilik kazandırma amacını güttüğünden dolayı yukarıda kişiliğin bir takım özelliklerine ve sosyalleşmenin bireysel önemine değinmeye çalıştık. Şimdi konu bütünlüğümüz açısından sosyalleşmenin toplumsal amaç ve önemini hakkında da kısaca açıklama yapmaya çalışalım.

#### *Sosyalleşmenin Toplumsal Açıdan Önemi ve Amacı*

Toplumsal açıdan sosyalleşmenin önemi; toplumun öz kültürünü nesiller arası aktarma ve böylece bir kültürel süreklilik oluşturma esasına dayanan sosyalleşmeyle birlikte toplum tarafından bireye, toplumsal rolü öğretilerek bireyin toplumla uyumlu bir şekilde yaşaması sağlanır (Tezcan, 1995: 38). Örneğin, bir kişi evde aile reisi, işyerinde memur, eğlence yerinde arkadaş, pazarda müşteri rollerini üstlenebilir. Bu rollerin çok iyi öğrenilmesi ve benimsenmesi de rol çatışmalarını önlemektedir. Bu öğrenme aşamasına ulaşan kişi sosyalleşmiş olmaktadır. Aksi takdirde kişi daha öncede ifade etmiş olduğumuz gibi a-sosyal davranacak ve toplumdan soyutlanabilecektir (Silah, 2005: 328- 329). Sosyalleşme sayesinde insan, yaşadığı toplumun kültürünü öğrenerek, yaşadığı topluma uyum sağlamaya başlar ve böylece de toplumsal kültürle bütünleşmiş olur. Toplumsal açıdan bakıldığında ise, toplumun var olan kimliğinin sürekliliğini koruyacak ve yeni nesillere aktarımını gerçekleştirecektir. Sosyalleşmenin toplumsal açıdan bakıldığında, kültürel sürekliliği sağlama ve böylece varlığını koruma anlamında ne denli önemli olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Sosyalleşmenin toplumsal amacı ise; toplumun, kişinin diğerleri ile birlikte yaşayabilmesi için ondan beklediklerinin bütününden oluşmaktadır. Yani bir kişinin toplum içerisinde diğer kişilerle ortak bir yaşam sürdürebilmesi için, toplumun örf ve âdetlerini, geleneklerini benimsemesi, giyinme, yeme içme, uyuma, oynama, eğlenme, çalışma bakımından kendine özgü bir takım tekniklerini kabul etmiş olması, toplumsal hayatın norm ve âyinlerine uyması ve grup içinde kendisine verilecek olan rolleri gerektiği gibi yerine getirmesi gerekecektir (Dönmezer, 1994: 122). Ancak böylece kişinin toplumla bütünleşmesi sağlanmış olacak, aksi takdirde ise sosyalleşmesini sağlıklı bir şekilde gerçekleştiremeyeceği için hem bir takım bireysel ihtiyaçlarını karşılayamayacak hem de bir toplumsal bütünleşmeden söz edilemeyecektir ve kişi toplumdan dışlanacaktır. Bu bağlamda sosyalleşmenin toplumsal amacı da; toplumun

sahip olduğu değerleri, normları, hedefleri, toplumda kendisine verilen rolleri bireye kazandırmaktır.

Görüleceği üzere sosyalleşme olgusu gerek bireysel ve gerek de toplumsal açıdan olsun vazgeçilmesi mümkün olmayan merkezi bir öneme sahiptir. Toplum açısından başarılı yani kişilikli, sorumluluk sahibi, kültürel normlarını, davranış kalıplarını bilen, toplumuyla tam uyumlu bireyler yetiştirebilmek toplumsal refah açısından son derece önemli olacaktır. Ayrıca bireyin şahsi anlamda da kişiliğini gerçekleştirmiş olması toplumla uyumlu bir şekilde yaşamasına neden olarak kişisel doyumunun da gerçekleşmesini sağlayacaktır. Bunun yanında toplumunun bütün değerlerini benimseyip gelecek nesillere aktaran bireyler, kültürel sürekliliklerini de yaşatarak varlıklarını koruyacaklardır. Dolayısıyla sosyalleşmenin bireysel ve toplumsal açıdan olmak üzere hayatın temelini oluşturduğunu aksi takdirde bireysel ve toplumsal hayatın devam edemeyeceğini söylemek çok yanlış olmayacaktır.

Bütün bu anlattıklarımız dâhilinde sosyalleşme, birey ve toplum açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Eğer sosyalleşme sağlıklı bir şekilde gerek bireysel ve gerek toplumsal olmak üzere işlevlerini yerine getiremezse ortaya bir takım bireysel ve toplumsal sorunlar çıkacaktır. Sağlıklı sosyalleşememe sonucunda bireyler toplumsal normları benimseyemeyecek akabinde de birey toplumla uyumlu bir davranış geliştiremeyeceği gibi kişiliğini de sağlıklı bir biçimde oluşturamayacaktır. Böylece insan kendi kendine yeterli bir kişi haline gelemeyecek yani toplumsal bir birey olamayacak ve hatta toplumda sapma davranışlar gösterecektir. Kendi varlığını sağlıklı bir biçimde gerçekleştiremeyen birey de toplumla bütünleşemeyecek ve dolayısıyla da toplumsal kültürün sürekliliğini sağlama yönündeki görevlerini yerine getiremeyecektir.

### **1.1.2. Sosyalleşme Evreleri ve Boyutları**

Sosyalleşme evreleri, bireyin gelişim dönemlerinin her bir aşamasına vurgu yapan özelliklerin ortaya konulması ve bireyin bu özellikleri kazanırken kaynak olarak neleri baz aldığını ve yaşamı boyunca bu özelliklerin neleri temsil ettiğini belirtebilmek amacıyla üzerinde durmamız gereken önemli dönemleri içermektedir. İnsan gelişimi çok yönlü, karmaşık ve sınırları kesin olarak belirtilemeyen bir süreci kapsamaktadır. Ayrıca bu gelişim sürecinde kazanılan deneyimler bireyin bütün ömrü boyunca etkisini gösterir nitelikte olduğundan yadsınamayacak derecede öneme sahiptir. Çalışmamız

açısından bireyin sosyalleşmesine olanak sağlayan öğrenim sürecinde, dönem dönem ne aşamalardan geçtiğini belirtmeye ve akabinde de bunların etkilerini ortaya koymaya çalışacağız.

Doğumdan başlayarak bireyin iki yaşına kadar geçirdiği evre süt çağı olarak da bilinmektedir. Bu çağda bireyler müthiş denilebilecek kadar hızlı bir şekilde büyüyüp gelişmektedirler ancak bu gelişim süreci, dönem sonuyla birlikte yavaş yavaş azalmaya başlamaktadır. Paralel bir şekilde bu çağ içerisinde gelişim sürecini henüz tamamlayamayan birey ailesine, yakın çevresine tam bağımlı iken, dönem sonunda oluşturmuş olduğu belli gelişimi ölçüsünde yarı bağımsız hale gelebilecektir. Bu döneme vurgu yapan özellik ise; çocuk ve aile arasında oluşturulacak olan sevgi temelli iletişimidir (Baymur, 1978: 57). Ailesiyle iletişimi sonucunda çocuk, sonraki hayatı boyunca oluşturacağı güven veya güvensizlik duygusunun temelini oluşturacaktır. Bu bağlamda bu iki yıllık evre çocuğun kişiliğinin yapılaşmasında çok önemli rol oynayacaktır. Erikson'un kuramına göre çocuğun oluşturacağı güven duygusunun temelinde daha çok annesiyle arasındaki iletişimin türü yatmaktadır. Doğaldır ki güven duygusunun gelişmesi için; çocuğun hiçbir zaman annesinin kendisini bırakıp gitmeyeceğine ve annesinin kendisine önem verdiğine inanması gerekecektir. Ancak böylelikle çocuk, annesine güvenecek ve güven duygusunu geliştirecektir. Tam tersi durum söz konusu olursa çocuk, annesinin kendisiyle sürekli beraber olacağına ve kendisine önem vereceğine inanmazsa bu sefer güvensizlik duygusunu geliştirmeye başlayacaktır. Çocuğun geliştirmiş olacağı bu güvensizlik duygusu ise aynen güven duygusu gibi, onun ileriki yaşamı boyunca etkili bir davranış olarak gözlemlenebilecektir. Güvensizlik duygusu taşıyan çocuklar, okula başladıklarında arkadaşlık ilişkilerini geliştiremeyecekler, arkadaşlık kuramayacaklar, beraber oyun oynamada zorluk çekecekler ve dersle ilgili konularda diğer çocuklara göre daha az ilgili davranacaklardır. Kısacası yukarıda da ifade etmiş olduğumuz gibi, bireyin ilk yıllardaki sosyal ve duygusal gelişimi, bireyin daha sonraki yıllarda ki sosyal ve duygusal davranışlarının temelini oluşturacaktır (Cüceloğlu, 2003: 337- 356). Bu nedenle bireyin bu dönemdeki gelişimi çok önemsenmeli ve özellikle de anne çocuğun güven duygusunun oluşumunda oldukça özverili davranmalıdır.

Çocuğun iki yaşından başlayarak beş yaşına kadar olan evresinde ise; bağımsızlık, utanç ve şüphe duyguları kendilerini göstermeye başlayacaklardır. Bunun yanında bu dönemde çocuk daha kendine güvenli ve saldırgan olur ayrıca aynı cinsiyetten anne/babayla çatışma suçluluk duygusuna da yol açabilir. Ancak bu dönemde çocuk daha çok bağımsızlık peşinde olacaktır. Bu bağlamda artık giyeceğini kendisi seçmeye çabalayacak, ayakkabısını kendisi bağlamaya çalışacak ve sokağa çıkıp oynamak isteyecektir. Bağımsızlığını elde etmesinde birincil derecedeki etken ise; bedensel gelişimi ve dil olanakları olmaktadır. Bu sayede çocuk artık çevresinde bağımsız ilişkiler kurabilecek ve ailesinin yanında çevresiyle olan ilişkilerini arttırabilecektir (Cüceloğlu, 2003: 337- 357). Gelişen beden ve zihin hareketliliği sonucunda çocuk, büyüklere benzemeye çalışacak ve onları taklit etmeye çabalayacaktır. Böylece çocuk artık bu dönemde rol yapmaya da başlayacaktır. Çocuk, bu evrede etkisi altında kaldığı belirli rolleri oynamaya çalışacak; örneğin, aynanın karşısına geçip anne ve babasını taklit etmeye çabalayacaktır. Bu oyun sayesinde çocuğun hayal gücü zenginleşebilecek ve gözlem yapma yeteneği de gelişecektir (Wechselberg ve Puyn, 1993: 231). Bilindiği üzere çocuk bu rol yapma oyunu ile kişiliğini kazanabilmektedir. Ancak kişilik gelişirken çocuğun takınacağı rollerde kimi örnek aldığı önemli bir hususu oluşturmaktadır. Bilindiği gibi kız çocuk anneyi, erkek çocuk da babayı örnek alarak kişiliğini oluşturmaktadır. Çocuk anne ve babasını örnek alırken onların tutumlarını, duygularını ve huylarını kendi benliğine mal eder ve böylece onları kendi kişiliğinin bir parçası durumuna getirerek, onların doğru, iyi ve uygun gördüğü özellikleri benimseyip, yanlış, kötü ve beğenilmeyen davranışlardan kaçınmaya çabalayacaktır. Böylece de iyiyi kötüden, doğruyu da yanlıştan ayırmaya başlayacaktır. Ancak bu davranışının temelinde ise anne ve babasının sevgisini sürdürürebilmek amacı yatmaktadır. Fakat bu anne-babayı örnek alma ve benimsemenin yolunda gitmesi için; anne-baba ile çocuk arasında sevgi ve güven bağının bulunması şarttır (Yörükoğlu, 2000: 63). Bu evreye ulaşan çocuk yetişkin dünyasına adım atmış olur ve böylece kendi kendine oyun oynayabilir ve bazı işlerini yapabilir duruma gelir. Bu dönemle birlikte çocuk çevresinde egemen olma ve istediklerini yapabilmede gerekli araçları kullanabilecek ve bunun yanında cinslik farklarını ve cinslik ahlakını öğrenecektir. Bununla beraber çocuk artık sevmeyi, sevilmeyi, sevgiyi paylaşmayı ve sevgiyi gösterme yollarını benimseyip, kardeşleri ve anne babasıyla ilişkilerini geliştirecek, yanlış ve doğru konusunda kültürel

kavramları öğrenerek vicdan duygusunu yerleştirmeye başlayacaktır (Baymur, 1978: 57- 58). Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, bu dönem adeta bir oyun çağından oluşmaktadır. Böylelikle bu evrede çocuğun sosyal gelişiminde etkisini gösteren, oyun davranışları da gelişme göstermeye başlayacak ve bu sayede daha önce etrafında gördüğü her oyuncuğa saldıran ve başkasının oyuncuğı kavramını anlamayan çocuk, bu dönemde çevresindekilerle sakin bir biçimde oynayan çocuk durumuna gelecektir. Bu oyun sonucunda çocuk kendi oyununla ilgilenecek ve başkasının oyununa karışmadan oynayacak daha sonra da oyun ilişkilerindeki gelişimi ile birlikte işbirliğine dayalı oyun aşamasına geçebilecektir. Böylece çocuk aynı oyun içinde farklı görevlerle birlikte, anne, doktor, bakkal gibi oyununu sürdürebilecektir (Cüceloğlu, 2003: 357- 358). Bu oyunlar sayesinde çocuk, daha çok konuşma olanağı bulur ve bu konuşmalar, çekingengliğin giderilmesine, rekabet yöntemlerinin öğrenilmesine, başkalarına saygı gösterilmesine, kendine güven duygusunun oluşmasına ve ihtirasların yenilmesine yardımcı olur (Wechselberg ve Puyn, 1993: 240). Holmberg'e göre bazı çocuklar oyun oynarlarken diğerlerine göre daha iyi işbirliği kurabilir, iyi ilişkiler geliştirebilirler. Bunun nedeni olarak da Holmberg, bu çocukların bebekken güven duygularını daha sağlıklı bir şekilde geliştirmiş olduğunu ifade etmektedir (Cüceloğlu, 2003: 357- 358). Görüldüğü üzere çocuğun bir önceki dönemden kazanmış olduğu bazı özellikler, bu dönemde etkili olamaya devam etmektedir. Ayrıca yukarıda da ifade etmiş olduğumuz gibi çocuk bu dönemde daha çok gelişmeye ve çevresiyle daha çok ilişki kurmaya başlayacaktır.

Çocuğun beş yaşından on iki yaşına kadar geçirdiğı zaman dilimi okul çağı olarak da ifade edilmektedir. Okul çağında çocuğun ilişkileri, bu dönemle birlikte evin dışına taşmaya başlamış ve çocuk artık mahalle ve okulda bir takım sosyal ilişkiler kurmaya başlamıştır. Böylece çocuk, okul çağı ile birlikte yetişkinlerin zihinsel kavramlarını, mantığını ve iletişim yollarını kavramaya çalışacaktır. Ayrıca bu dönemde çocuk, toplumsal kurallara uyarak yaşamayı öğrenme, yaşlılarıyla oynama ve yaşamaya alışma, ev dışında başka yetişkinlerle ilişki kurabilme, kendi cinsi ile özdeşleşebilme, kendi cinsine uygun rolleri benimseme, kendi davranışlarının sorumluluğunu yüklenebilme gibi görevlerini de üstlenecektir (Baymur, 1978: 58). Kısacası bu dönemde çocuk topluma uymayı ve disiplini öğrenmektedir. Ayrıca bu evre çocuk için ben bilincinden ayrılma dönemidir. Bu sayede çocuk, kendisini öteki çocuklarla karşılaştırarak,

başkalarının yaptığı işleri takdir etmeyi öğrenecektir. Yaşanan bu değişimler karşısında çocuğun anne ve babasına duymuş olduğu duygusal bağlantı, çocuğun katılmış olduğu yeni gruplar ve toplumun da etkisiyle birlikte yavaş yavaş gevşemeye başlayacaktır. Böylece çocuk iyi ve kötü konusunda artık kendine göre bir ölçü yaratacaktır. Ayrıca bu dönemde çocuk, kendi cinsiyetine uygun rollere karşı bir ilgi duymaya başlar. Ancak sağlıklı bir kişilik gelişmesi ve özellikle de ilerde cinsiyetinin gerektirdiği görevleri kabullenmesi açısından, yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi, erkek çocuğun baba ve kız çocuğun da anne rolünü oynaması çok önemlidir (Wechselberg ve Puyn, 1993: 232-233).

Dönemin ortalarına doğru cinsel kimlik artık iyice belirginlik gösterir ve bilindiği gibi bu özellikler anne-baba ile kurulan özdeşim sonucu kazanılmaktadır. Bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi olan bağımlılığın azalması ile artık anne dünyanın ekseni olmaktan çıkarılır (Yörükoğlu, 2000: 76). Ayrıca bu dönemde çocuktan, zihinsel ve sosyal becerileri kazanması beklenir. Çocuk kendisinden beklenen becerilerin farkındadır ve okulda göstermiş olduğu başarısı bu beklentilere uyarsa kendisini başarılı, uymazsa başarısız hissedecektir. Erikson çocuğun sosyal gelişmesiyle ilgili kuramında bu devredeki iki uçlu boyutu çalışma ve aşağılık duygusu olarak tanımlar. Çalışma ile ifade edilen, çocuğun okuldaki becerileri kazanmasında göstereceği çaba iken, aşağılık duygusu ise; çocuğun başarısız olma durumunda kendini nasıl algılayacağını belirtir. Erikson, çocuğun okuldaki başarısı ile ilk yaşlarda kazandığı temel güven duygusu arasında bir ilişki olduğunu kabul eder. İyi bir anne-baba ilişkisi olan bir ortam içinde gelişen çocuk, temel güven duygusunu kazanmış olacağından başarılı olur. Temel güven duygusunu kazanamamış çocuklar ise tam başarı gösteremezler. Bu dönemde çocuk sosyal ilişkilerinde de bir sürelilik ve tutarlılık içine girer. Okula başlamadan önce karma bir biçimde grup kuran ve oynayan çocuklar, okula başlayınca artık kendi cinsinden olan çocuklarla oyun oynamayı tercih ederler. Bu devre arkadaşlığın önem kazandığı en önemli dönemdir. Böylelikle arkadaşlığın önem kazanması ilerideki ergenlik devresinde de sürer ve arkadaş gruplarının baskısı, ailenin etkisine denk, hatta ondan daha da üstün olmaya başlar (Cüceloğlu, 2003: 358). Arkadaşlık ilişkileri çocuğun evinde karşılanamayan en önemli gereksinimlerinden biridir. Ancak arkadaş edinmek de bir takım olgunluk isteyen bir süreç olduğundan, bir kimsenin ruhsal olgunluğunu, kurduğu arkadaşlıklara bakarak anlayabiliriz. Hiç

arkadaşı olmayan bir kimsenin önemli ruhsal sorunları bulunmaktadır diyebiliriz. En ağır ruhsal bozukluk olan içe kapanıklık hastalığında ise, en belirgin özellik çocuğun yaşlıları arasına karışmaması ve arkadaşlık edememesidir (Yörükoğlu, 2000: 89).

Bireyin on iki yaşıyla on sekiz yaşı arasındaki devresinde, özdeşleşme ve arkadaşlık ilişkisi sosyal ve duygusal gelişiminin iki önemli yönünü oluşturmaktadır. Özdeşleşme devresi ile kastedilen ergenlik çağında, bireyin kendi benliğini bulması ve tanımlaması yani özdeşleşmesi bu dönemin en önemli basamağını oluşturmaktadır. Erikson'a göre bu devrede birey hem cinsel hem de mesleki olarak benliğini oluşturma çabası içerisine girer. Bunun akabinde de Marcia'ya göre bu yapının iyi gelişmesi durumunda birey kendi özelliklerinin farkına varacak ve böylece kendisinin güçlü ve zayıf taraflarını iyice görebilecektir. Sonuç olarak ise birey daha gerçekçi bir benlik anlayışına sahip olabilecektir (Cüceloğlu, 2003: 359). Gençlik çağı olarak da nitelendirebileceğimiz bu devre yukarıda söz etmiş olduğumuz gibi kişiliğin toplumsal nitelik kazandığı bir arayış dönemidir. Bu arayış içinde birey, kim olduğunu, neye değer vereceğini, kime bağlanıp inanacağını, amacını bulmaya çalışır. Bu dönem adeta toplumsal gelişim ve uyum yılları olarak da ifade edilmektedir. Bu dönemin sonunda toplumsal davranışlarda olgunlaşma ve grupta genişleme görülmektedir. Bu dönemde birey içinde yaşadığı gruba çok önem verir ve grup normlarına mutlaka uymaya çalışır. Bu uyma salt dış görünüş ve davranışları değil aynı zamanda fikirleri de içine almaktadır. Birey genel olarak grupla aynı değerleri kabul eder, onun benimsemediğini beğenmez ve yapmadığını yapmaz. Görüldüğü gibi birey içinde yaşadığı grubun değerleriyle kendi davranışlarını değerlendirme durumundadır. Onun başarısı ve toplum tarafından kabul edilmesi, yeteneklerini, dürtü ve ilgilerini grup istekleri doğrultusuna yöneltmesi ile mümkün olabilecektir. Anlaşıldığı üzere birey, bu ergenlik döneminde değişen ve gelişen kişiliği içerisinde, yeni değerler arama, kişiliğinin olgunlaşmasında rol oynayan özdeşleşme, özerklik, sorumluluk kavramlarına cevap aramaktadır. Ancak birey böylelikle bir kişilik kazanabilecek ve toplumla ilişkilerini biçimlendirip bir toplumsal rol oluşturabilecektir. Sonuç olarak bireyin, duygu, düşünce, tutum, davranış, eylem, amaç ve beklentilerinin oluşmasında, temel kişilik yapısı, gençlik çağına özgü psiko-sosyal özellikler ve gencin yaşadığı çevrenin sosyal, kültürel, ekonomik özellikleri etkili olacaktır. Böylelikle de birey, özdeşleşme, sorumluluk, özerklik sorunlarına çözüm arayabilecektir (Yavuzer, 1981: 34- 36).



Bu devrede birey, bilişsel, ahlak ve özdeşleşme alanlarındaki en önemli gelişmelerini tamamlayacaktır. Kuşkusuz bu dönem genç bireyin arayış içerisine girdiği, anne-baba ve çevresine en çok ters düştüğü ve kendisiyle toplum arasındaki dengesizliğin en yoğun olarak yaşadığı bir devre olacaktır. Bu dönemde gencin en büyük dayanağı ve güven kaynağı ise arkadaşları olacaktır. Bu devrede hemen hemen her konuda dengesizlik içerisine girmiş olan gencin, arkadaşlık konusunda dengesizlik içerisinde olmadığı hatta arkadaşlarının üzerinde kurmuş olduğu etkinin nerdeyse ailesinin etkisi kadar olduğu görülmektedir (Cüceloğlu, 2003: 360). Arkadaşlık ilişkileri bu dönemde çok önemlidir ve bunun sonucu olarak da genç özellikle arkadaşlarıyla arkadaşlık kurup sürdürebilmeli ayrıca arkadaşları içerisinde bir yer edinebilmelidir. Karşı cinse eğilim ve yakınlaşma isteği duymalı ve sevgi bağı kurabilmelidir. Cinsel kimliğini ve rolünü iyice benimsemiş olmalıdır. Kendine kişisel değer duygusunu oluşturmali, yaşam felsefesi ve bir dünya görüşü edinmiş olmalıdır. Toplumla bütünleşebilmesi için kendi öz benliğinin bilincine varmalıdır (Balıkçı, 2002: 19- 20; Baymur, 1978: 59- 60). Aksi halde toplumun değerlerini, normlarını, davranış kalıplarını kişiliğine mal edemeyerek, topluma aykırı bir kişilik geliştirecek ve toplumla bütünleşemeyecektir.

Bireyin on dokuz yaşından yirmi beş yaşına kadarki olan devresinde, yakınlık veya yalnızlık kavramları öne çıkmaktadır. Bu dönemde yetişkin birey, artık yakın ve mahrem sayılan ilişkiler geliştirecektir. Bunu geliştiremeyen yetişkin bireyler ise kendilerini soyutlanmış ve yalnız hissedeceklerdir. Yirmi altı yaşından kırk yaşına kadar ki devresinde ise, üreticilik veya verimsizlik kavramları öne çıkmaktadır. Bu dönemde yetişkin birey çocuk yetiştirme, yaratıcı davranışlarda bulunma, başkalarına yardım gibi, bazı faaliyetlere girmelidir. Bunu yapamayan yetişkin bireyler kendilerini verimsiz ve değersiz hissedeceklerdir. Kırk yaş ve sonrası dönem için söylenebilecek olan da benlik kaynaşımı veya çökkünlük ve bezginlik kavramları olacaktır. Bu dönemde bireyin, kendisinin gelişerek nasıl bir insan haline geldiğini kabul etmesi gerekmektedir. Bunu kabul edemeyen birey çökkün ve iç barışı olmayan bir insan haline gelecektir (Cüceloğlu, 2003: 337).

Görüldüğü gibi her devre bireyin kişisel ve psikolojik gelişimi için oldukça önemlidir. Birey ancak böylelikle, yavaş yavaş her dönem belli kazanımlar elde ederek kişiliğini oluşturmaktadır. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bireyin yaşamında elde etmiş

olduğu ilk deneyimleri, sonraki yaşamında temel oluşturması bakımından oldukça ayrı ve üzerinde durulması gereken bir dönemi oluşturmaktadır. Tıpkı bir binanın temeline benzetebileceğimiz bu ilk deneyimler, binanın üzerine inşa edilecek her yeni katın sağlıklı ve ayakta durabilmesi için belirleyici bir niteliğe sahip olması bakımından yadsınamayacak derecede öneme sahiptir. Temelin sağlıklı ve toplumla uyumlu olarak atılması daha sonra yaşanabilecek, toplum-birey çatışmasını önleyebileceğinden üzerinde önemle durulması gereken bir hususu teşkil etmektedir. Şimdi genel olarak sosyalleşme çeşitlerini incelemeye ve bireylerin başarılı sosyalleşip sosyalleşememe nedenlerini ortaya koymaya çalışacağız.

### **1.1.3. Sosyalleşme Çeşitleri**

Sosyalleşme hakkında edinmiş olduğumuz genel bilgiler sonucunda, ele alıp inceleyeceğimiz bir diğer konuyu oluşturan sosyalleşme çeşitleri başlığı ile birlikte sosyalleşmenin hedeflenen düzeylerde meydana gelmiş olup olmaması konu bütünlüğümüz açısından önemli bir argümanı oluşturmaktadır. Bu bağlamda bireye kazandırılan sosyalleşmenin başarılı olup olmadığını ortaya koyarken aynı zamanda bunlara vesile olan gerekçeleri de ele alıp incelemeye çalışacağız.

Daha önce de ifade etmiş olduğumuz gibi sosyalleşme bireyin bir nevi toplumsal rolünü öğrenmesi sürecidir. Bu bakımdan başarılı sosyalleşmenin birtakım şartları vardır:

- Bireyin vakıf olduğu tavır ve davranış örneklerini yenilerinden ayırabilmesi gerekmektedir.
- Birey sosyalleştirilirken uygun olmayan davranışlarının cezalandırılması aynı şekilde de olması istenilen davranışlarının ödüllendirilmesi yani ödüller ve cezalarla güçlendirilerek bireye eğitim verilmesi gerekmektedir.
- Yapmayı istediği bir hareketi kısıtlanan bireyin içine düşebileceği sıkıntıların uygun bir biçimde idare edilmesi ve kişiliğin gelişimine katkı sağlaması gerekmektedir (Dönmezer, 1994: 133; Tezcan, 1995: 40). Bu şartları gereği gibi yerine getirebilen bireyler başarılı bir biçimde sosyalleşmiş sayılmaktadırlar.

Başarılı bir sosyalleşmenin bireye kazandıracığı pek çok şey vardır. Sosyalleşme; gelişmeyi sağlar, teşvik edicidir, motive eder, haz verir ve başarıya dönüktür (Tezcan, 1995: 41).

Ayrıca bireylerin, “a- sosyal” olmamaları için kendileri dışında olan herkesle sağlıklı toplumsal ilişkiler kurabiliyor olmaları da gerekmektedir. Bunun için gerekli olanlar ise:

- Bireyin yaşamı süresince içerisinde yaşadığı makro ve mikro çevreleri önemseyerek dikkate alması gerekmektedir,
- Bireyin çevresini dikkate alması; içinde yaşadığı çevreye ilişkin kalıplaşmış değerlere uygun bir davranış biçimi edinmiş olması demektir,
- Bireyin içinde yaşadığı çevreye ilişkin kalıplaşmış değerlere uygun bir davranış biçimi edinmiş olabilmesi için, bu çevrede yaşayan diğer insanları kabul etmesi ve onlara sevgi ve saygı göstermesi gerekmektedir,
- Bireyin çağın gerisinde kalmaması ve böylece de iletişim gücünü yaşamaması gerekmektedir,
- Sosyal ilişkiler kentli değerler doğrultusunda bir dönüşümü empoze ettiğinden dolayı günlük alışkanlıklarda sadece kentte yaşamın getireceği yeni yaklaşım ve değerler doğrultusunda değişeceklerdir (Doğan, 1995: 68).

Görüldüğü üzere başarılı bir sosyalleşme için bireyin vakıf olması gereken birtakım kurallar ve bunun sonucunda da sahip olacağı birtakım kazanımlardan yukarıda bahsetmeye çalıştık. Şimdi başarılı sosyalleşmesini gerçekleştiremeyen dolayısıyla da başarısız sosyalleşme olarak adlandırılan sosyalleşme çeşidini incelemeye çalışalım.

Bazı bireyler toplumun değerlerine, normlarına, kültürüne vs. uygun davranış özellikleri edinemezler. Çünkü sosyalleşme süreci onlar için başarılı bir seyir izleyememiş ve bu nedenle onlar da üzerlerine düşen toplum kültürüne uygun davranış özelliklerini edinemedilerdir. Bu süreçte birincil derecedeki etken ise sosyalleştirici kurumun, yeterli bir biçimde öğretimde bulunamaması yahut yanlış bulunmasıdır. Bu da büyük ölçüde sosyalleşme için gerekli şartların var olmamasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte daha önceden öğrenilen bir bilginin, daha sonra öğrenilen bir bilgiyle çekişme halinde bulunması da sosyalleşmede başarısızlık nedeni oluşturmaktadır

(Dönmezer, 1994: 135). Çünkü bazı bireyler bu koşullarda kendi içinde çelişen ya da toplum kültürüyle çatışan tutumlar geliştirirler. Bu bağlamda başarısız sosyalleşmede de sapkın davranışlar görülmeye başlanır (Tezcan, 1995: 41).

Çalışmamız açısından en önemli olan sosyalleşme çeşitlerinden başarılı ve başarısız sosyalleşmeyi inceledikten sonra konu bütünlüğümüz açısından diğer sosyalleşme çeşitlerine de kısaca değinmeye çalışalım.

Bireyin, yeni bir rol öğrenmesi için ihtiyacı olan sosyalleşme türüne “haklı sosyalleşme” denilir. Örneğin; okula başlayan öğrenciler gibi. Diğer bir sosyalleşme çeşidini oluşturan “haklı olmayan sosyalleşme” de, bireyin önceden üzerine düşen görevini öğrenmiş olması gerekirdi. Örneğin; iyi baba olamayan erkeğin durumu gibi. Rolünü yanlış öğrenmiş bir bireyin bunu düzeltmek için geçireceği sosyalleşmeye ise, “tekrar, yeniden sosyalleşme “ denir. Bunun yanında bireye çocukluk çağında yanlış verilen bilginin daha sonra düzeltilmesi de meşru bir yeniden sosyalleşmedir (Dönmezer, 1994: 131). Yetişkin toplumsallaşması ise; toplumda yaşanan hızlı gelişmeler karşısında, yeni gelişmeler ve yeni ilişkilerin yetişkinlerce öğrenilmesidir. Bu duruma en iyi örneği dilde yaşanan değişimler oluşturmaktadır. Bu bağlamda eski kuşaklar, dilde yaşanan değişimleri yeni kuşaklardan ve çocuklardan öğrenmektedirler (Tezcan, 1995: 47).

## **1.2. Sosyal Süreçler**

Sosyal süreçler başlığımız altında öncelikle sosyalleşme kurumlarından olan aile ve eğitim kurumunun sosyalleştirmedeki etkilerini ele alarak, daha sonra bunların sosyal süreçlerden olan; bütünleşme, toplumsal kontrol, sosyal değişme ve sosyo- kültürel çözülmenin oluşumundaki etkilerini incelemeye çalışacağız.

### **1.2.1. Sosyalleşme ve Bütünleşme**

Sosyal bütünleşmenin incelenmesinde birincil derecede önemli olan insan topluluğunun yanında sosyal grupların, sosyal davranışların niteliğini belirleyen kuralların, normların, sosyal ilişkilerin, dayanışma ve işbölümünün de bulunmasına ihtiyaç vardır. Sosyal bütünleşme hangi derecede olursa olsun ancak toplumun bir özelliğidir ve toplumda var olabilmektedir (Erkal, 1996: 274). Toplumun sürekliliğini sağlayan ise kültürdür ve bu bağlamda toplum ve kültür birbirinden ayrılamaz bir bütündür diyebiliriz. Bir

bütünleşmenin yaşanabilmesi için de bireylerin ve grupların toplumun kültürüne vâkıf olabilmeleri gerekmektedir.

Bireylerin daha doğumlarıyla birlikte içine girdikleri sosyalleşme sürecinde, gerek mensup oldukları aileleri, aldıkları eğitimi gerekse yetiştikleri çevreleri gibi daha birçok faktörler sonucunda, birbirlerinden farklı kişilikler oluşturdıklarına daha önce değinmiştik. Dolayısıyla bu oluşturulan farklı kişiliklerin toplum tarafından kabul edilmesi ise toplum kültürünü ne ölçüde yansıttıkları ve aynı ölçüde de toplumla uyumlu bir şekilde hareket etmelerine bağlıdır. Çünkü sosyal bütünleşme ancak böylelikle vücut bulacaktır. Ancak bu demek değildir ki, bütün bireyler aynı davranış örüntülerine sahip olmasınlar.

Toplumdaki bireylerin davranışlarının birbirlerinden farklı olmasına rağmen ideal davranış örüntülerine yönelik ortaklaşa bir anlayışın mevcut olması da gerekmektedir. Bu değerler genel olarak “sadakat”, “demokrasi”, “kardeşlik”, “ilerleme”, “fırsat”, “eşitlik”, “özgürlük”, gibi terimlerle ifade edilmiştir. Bu değerler kişilerin üzerinde birleştiği anlamlar taşırlar ve sosyokültürel bütünleşmenin temel faktörleri olarak görülürler (Fichter, 2001: 206). Bu ortak davranışlar sayesinde bireyler belli olaylara belli tepkiler vererek ortak davranış özellikleri gösterirler. Bu tip davranışlar sosyal norm adını alırlar. Böylelikle de sosyal normlara uyma davranışı ile “normatif bütünleşme” meydana gelir. Bireylerin normatif bütünleşme ile toplumun bir üyesi haline gelebilmesi için ortak kültürü taşımaları şarttır. Bunun için sosyal normları elde ederek toplumun bir üyesi haline gelmeye çalışan birey ortak kültürü öğrenme ve sosyalleşme vasıtası sayesinde kazanır. Böylece birey eğitim yoluyla toplumda hazır olarak bulunan kültürü alır ve dolayısıyla hem toplumun kültürünü benimseyerek taşımaya başlarken diğer yandan da onun yeni nesillere aktarımını gerçekleştirerek toplumun sürekliliğini sağlamış olur. Toplumsal sürekliliği sağlayan kültür aynı zamanda sosyal bütünleşmeyi de gerçekleştirmektedir (Erkal, 1996: 275- 276). Dolayısıyla sosyal bütünleşmenin malzemesi kültür olduğu gibi, vasıtası da eğitimidir. Eğitim bir yandan kültürün parçalarını işleyerek zenginleştirirken, bir yandan da bunların ilişkisini sağlayan vasıtaları güçlendirir ve uyumlu bir sistem haline gelmelerine yardımcı olur (Akyüz, 2001: 286). Görüleceği üzere bireylerin, yaşadıkları topluma dair genel kuralları, kültürü kazanarak kendi kişiliğini bu doğrultuda edinmesi

ve böylece toplumla ve diğer bireylerle uyumlu hareket edebilmesi kısacası sosyal bütünleşmesini gerçekleştirebilmesi, bireysel açıdan sağlıklı bir sosyalleşme süreci yaşamış olmasıyla doğru orantılıdır. Fichter (2001: 202)'in belirtmiş olduğu gibi, ender, yanılıgılı ve diğer bireylerden farklı davranışlar geliştiren bireyler anında tanınır ve böyle davranan birey de bozuk bütünleşmiş veya bozuk donanımlı kişiliğe sahip olarak görülür.

Toplumsal açıdan sosyalleşmenin sağlıklı işleyememesi yani toplumun kültürel sürekliliğinin sağlanamaması durumunda ise bir kültürel bütünleşmenin yaşanması beklenemez.

Kültürel bütünleşmenin olmaması durumunda ise; toplum adeta bir kargaşa yaşar, kişiler rollerini gerektiğince yerine getiremezler, sosyal gruplar kurumsallaşmış formları uygun bir biçimde kullanamazlar. Ayrıca toplum birbiriyle çatışan zıt güçlere sahne olur ve zamanla çözülmeye başlar. Böylece çözülmüş sosyal kişilikler ve çatışan rol ve gruplar da ortaya çıkar (Fichter, 2001: 205). Bu bağlamda toplumun, düzensizlik ve dağılma durumuyla karşı karşıya kalmaması aksine sosyal ve ekonomik bakımdan gelişmeler gösterebilmesi ancak bütünlük halini koruması ile mümkün olabilir (Kurtkan Bilgiseven, 1995: 288).

Bütünleşmenin diğer bir türü olan fonksiyonel bütünleşme ise; toplumun işleyen bir bütün olabilmesi için, bir gruba giren bireylerin sosyal mevkileri dolayısıyla farklı roller oynamaları ve yerine getirdikleri değişik fonksiyonların karşılıklı olarak birbirlerini işbölümü ile tamamlama haline denilmektedir (Dönmezer, 1990: 195). Günümüzde daha çok sanayileşmiş ve modernleşmiş toplumlarda görülen, fonksiyonel bütünleşmeye dair şahsiyet tipleri daha çok faydacı, mukaveleci ve mekanik alakalara dönüktür. Ayrıca bu toplumlarda görülen dayanışmanın olmaması, manevi çöküntü, çözülme işaretleri, birtakım sosyal hastalıklar tek başına fonksiyonel şahsiyet tipinin bütünleşme için yeterli olmadığını göstermektedir. Çünkü bir bütünleşmeden söz edebilmemiz için olması beklenen şahsiyet tipi; faydacı olduğu gibi, dayanışmacı ve toplumcu olmalı aynı zamanda da birey ve toplum menfaatlerinin birbirlerine ters olmayacağını benimsemeli, toplumdaki manevi tatminden de üzerine düşen payı almalıdır. Ancak böylelikle fonksiyonel bütünleşme anlamlı olur ve böylece de kaygıda, sevinçte ve sıkıntılarda bir

olma daha iyi anlaşılır ve bununla birlikte sınırlar ile milli varlıklar daha kolay korunur (Erkal, 1996: 285).

Toplumun sürekliliğini koruyabilmesi, kültürünü başarılı bir şekilde yeni nesillere aktarımı ile gerçekleşeceğinden dolayı, bu noktada en büyük sorumluluk sosyalleşme kurumlarından eğitim ve ailenin üzerine düşmektedir. Bu nedenle bireyin başarılı, sağlıklı bir eğitimden geçirilmesi bir zorunluluk teşkil etmektedir. Dolayısıyla eğitim ailede başlar. Aile ise toplumun kültürünü yansıtan en küçük bir birim olduğundan dolayı burada verilen eğitim bütünleşmenin sağlanabilmesi için büyük bir önem arz edecektir.

Bu bağlamda Le Play, toplumun en küçük birimi ya da hücresinin aile kurumu olduğunu kabul ederek, sağlam bir yapıya sahip olan ailelerin varlığının da, sağlam bir yapıya sahip olan toplumları oluşturacağına işaret etmektedir (Erkal, 1996: 287). Bu bağlamda her toplum aileye oldukça fazla önem vermekte ve kendi hukuk sistemlerinde aileyi korumaktadırlar. Çünkü güçlü bir aile yapısı, toplumun gelecekteki varlığının garantisini oluşturmaktadır (İşçi, 1999: 20). Bunun temel nedeni ailenin yetiştirdiği bireyleri sosyalleştirirken ona bir kişilik kazandırmasının yanında ayrıca toplumun kültürünü de aktararak toplumun sürekliliğini sağlamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bir toplumun kültürünün nesilden nesile aktarımının temelini aile oluşturur.

Bireyin, ailesi içerisinde girdiği sosyalleşme sürecinin, bireysel açıdan kazanımı olan, edindiği kişiliğin, değişik gruplarda alacağı roller bakımından da sağlıklı olması ve bütünleşmesi gerekmektedir.

Sosyal kişiliğin bütünleşmesi bireylerin sosyal rollerini çevresiyle uyumlu ve sürekli bir biçimde oynadığı zaman gerçekleşmektedir. Bu yaklaşıma göre bireylerin normal ve dengeli bir kişiliğe sahip olması ancak böylelikle gerçekleşmektedir. Bireyler toplumda ve gruplar arasında üstlenmek zorunda oldukları farklı rollerin işlevlerini taşıdıkları için bütünleşmiş sosyal kişilik davranış örüntülerini gerçekleştirirler ve hiçbir çatışma örneği göstermezler. Böyle bir bireyin spor grubundaki davranışıyla ailesindeki, işindeki veya diğer gruplardaki davranışları birbirlerinden farklı olacaktır ama hiçbir zaman onlara zıt olmayacaktır (Fichter, 2001: 203). Böylece bireyin sosyal kişiliği kendi içerisinde bir bütünlük göstereceğinden dolayı sosyalleşmesini sağlıklı tamamlamış olur ve kültürel sürekliliği de sağlıklı yerine getirebilir.

Sosyalleşme sürecinin toplumsal boyutunu oluşturan kültürel sürekliliğin aktarımını da en iyi şekilde yerine getiren aile kurumudur. Çünkü aile, görevlerini yerine getirirken, çocuğa bilmediklerini öğretmekten ziyade, çocuğu ileriki yaşamı için de hazırlar ve ona gerekli şeyleri öğretir (Güngör, 1995: 206, 214). Bunları yaparken bilerek ya da bilmeyerek toplumun kültürünü çocuğa aşılar. Dolayısıyla pozitif yani kendisinden beklenen toplumun kültürel özellikleri benimsemiş bir aile ortamında sağlıklı olarak yetiştirilen çocuklar da toplumsal değerleri uyumlu bir biçimde kabul edecek ve istenen düzeyde bir toplumsal üye olabilecektir. Böylelikle de toplumun kültürü nesiller boyu sürdürülebilecektir.

Dolayısıyla ailenin vermiş olduğu bireysel ve toplumsal değerlerin temeli itibariye toplum açısından da kuşkusuz önemi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ailelerin sağlam bir yapıya sahip olmaları ve bütünleşmiş bir aile özelliği gösteriyor olmaları toplumsal bütünleşme için oldukça önemli olacaktır.

Bir ailenin bütünleşmiş olabilmesi için eylemlerinin “birbirlerine uyması” adeta bir zorunluluktur. Mesela, çiftlerin arkadaşlık süreçleri, karı-koca ilişkileri, nikâhlanmaları, çocuk yetiştirmeleri birbirleriye uyusmalı ki aile yapısında bir bütünleşme olabilsin (Fichter, 2001: 202). Dolayısıyla ilişki ve işlevlerinde tutarlı olan ailelerde üyeler arasında yaşanabilecek olan birtakım davranışlara yönelik çatışmaların görülebilmesi en asgari düzeyde gözlemlenecektir. Erkal (1996: 287)’ın da belirttiği gibi, aile içerisindeki her üyenin ailenin devamlılığının sağlanması noktasında üzerlerine düşen işlevlerini gerektiği gibi yerlerine getirmeleri, birtakım işbölümlemlerinde bulunmaları ve farklılaşma içerisinde olmaları ayrıca da bu yapının devam edebilmesi için her üyenin taşıdığı sorumluluğu duyabilmeleri bütünleşme için önemlidir.

Bu bağlamda bütünleşmenin bir türü olan grup bütünleşmesi, grup üyelerinin, rollerini karşılıklı bağımlılık içinde oynamaları ile oluşmaktadır. Bütünleşmiş bir grupta, asgari düzeyde bir çatışma ile amaçlara ulaşılabilinmektedir. Böyle bir grubun üyeleri ise sosyal ilişkilerini daha verimli ve daha barışçıl bir biçimde yürütebileceklerdir. Ayrıca bu bireyler işbirliği, uyarlanma ve benimseme süreçlerine daha çok önem vereceklerdir (Fichter, 2001: 204). Psikolojik faktörler de bireylerin üyesi olduğu grupla özdeşleşmesini sağlayarak “biz” duygusunun gelişmesine yardımcı olurlar. Bu duygu ise bireyi gruba karşı üstün derecede fedakârlıklarda bulunmaya sürükler. Ayrıca



grubun,”hükmetme, tabi olma, bir yere bağlanma, saldırgan dürtüleri tatmin etme, prestij sağlama, kendini başkalarının önünde” açıklama gibi bazı psikolojik ihtiyaçları da karşıladığını söyleyebiliriz. Grup bütünleşmesinde etkili olan en önemli faktörlerden birini homojenlik oluşturmaktadır. “Homojenlik bütünün parçalarının birbirine benzemesi demektir”. Mesela yapı bakımından homojenlik göstermeyen bir aile kurumunda boşanma oranının sıkça görülüyor olması bu kavramın bütünleşme için ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda kültür yönünden homojenlik görülen toplumların boşanma oranı da düşük bir seyir izleyecektir (Dönmezer, 1990: 197- 198). Dolayısıyla yapı bakımından homojenliğin, ailelerin geleceği açısından büyük önemi olduğu kadar, aile üyelerinin de birbirleriyle çatışma içerisinde olmadan, işbirliğinin hâkim olduğu bir ilişki biçiminde olmaları şarttır.

Eğitimin de aile gibi, toplumun sürekliliğini ve gelişimini sağlamak için toplumla uyumlu bir biçimde hareket eden bireyler yetiştirmektir. Eğitim kurumları bu doğrultuda bireylere, içinde yaşadıkları toplumun kültürel mirasını aşılayarak, onların sosyalleşmelerini sağlar ve böylece de yenilikçi ve toplumun kültürünü geliştirecek olan bireyleri yetiştirmiş olurlar (Güçlü, 2005: 284). Böylelikle de toplumun kültürel birikimi yaygın ve örgün eğitim yoluyla yeni nesillere aktarılır (Konuk, 2003: 267). Dolayısıyla aile içerisinde edinilen değerler eğitim yoluyla pekiştirilmiş olur.

Bu nedenle sosyal bütünleşmenin sağlıklı bir biçimde gerçekleşebilmesi için yaygın eğitime ve yetişkinler eğitimine ağırlık verilerek, bireylerin bu sayede kendi kültürlerini tanımaları sağlanmalıdır. Eğitim, milli ve birleştirici olduğundan dolayı, bu sayede farklı menfaat gruplarına sahip bireyler de aynı zamanda toplumun birlik şuurundan haberdar olabileceklerdir. Bu haberdar olma durumu eğitim ve kültür politikalarında oluşturularak bireylere sunulur (Erkal, 1996: 286- 287).

Ayrıca eğitimin bütünleşmeye yönelik çok önemli bir fonksiyonu da değişimler karşısında takınacağı tavrın niteliği ve buradaki amacıdır. Dolayısıyla eğitimin, yaşanabilecek bir sosyal değişme söz konusu olduğunda, üç çeşit fonksiyonundan söz etmek mümkündür. Bunlar, yaşanan değişmeye yönelik temel kavram ve değerlerin korunması için çaba gösterme, değişimin hızına ve şekline göre bir bilgi birikimi oluşturarak bunların aracılığıyla yetenekleri işleme ve değişme vasıtasıyla sosyal bütünleşme meydana getirmektir. Toplumlarda yaşanabilecek hızlı, şiddetli değişimler

gözlemlenecek olsa hemen bütün eğitim sistemleri yumuşak bir tutum takınarak bir denge oluştururlar. Aksi takdirde bu değişimler bireyler ve sosyal tabakalar arasında birtakım çatışmalara vesile olacağı gibi aynı zamanda da toplumsal bütünlüğün tahrip olmasına neden olabilir. Bu nedenden dolayı yaşanan değişimler ve bunların neden olduğu birtakım zıtlıklar, eğitimin birleştirici ve bütünleştirici fonksiyonları sayesinde etkisiz hale getirilmektedir. Eğitim, toplumun dengeli bir şekilde gelişmesinden yanadır. Ayrıca eğitim ile bireylerin, sosyal grupların istek ve beklentileri ile bütün bir toplumun menfaat ve beklentileri arasında bir kaynaşma ve bir bütünleşme kurulması amaçlanır. Çünkü eğitimin görevi, değişme ve gelişmeleri, sosyal bütünlük ve sosyal şahsiyete zarar vermeyecek şekilde teşvik etmektir. Eğitim bir yandan toplumun devamlılığını sağlayan temel değerleri muhafaza ederken, diğer yandan da sosyal gelişmeyi destekler ve bunların arasında bir dengenin kurulmasına hizmet eder (Akyüz, 2001: 285- 286).

Bütünleşmenin toplumda sağlıklı olarak yaşanabilmesinde birincil derecede öneme sahip olan sosyalleşme kurumlarından aile ve eğitimin önemi görüldüğü üzere yeri kolay kolay doldurulamayacak bir nitelik oluşturmaktadır. Ancak burada daha da önemli olan nokta ise kurumlar arasında da bir bütünleşmenin varlığı olacaktır.

Bütünleşmiş bir toplumda kurumlar arası bir eşgüdümün bulunması bir zorunluluk teşkil etmektedir. Bu bağlamda da gerek aile, okul ve gerekse oyun çevresi çocuğu zıt alanlara taşımamalıdır. Mesleki platformlar, cami ve siyasal partiler birbirine zıt açıklamalarda bulunarak bireyi arada bırakmamalıdır (Fichter, 2001: 204). Bu kurumların birbirlerini doğrular nitelikte hareket etmeleri ya da en azından yanlışlamamaları toplumun daha kolay bütünleşmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

### **1.2.2. Sosyalleşme ve Sosyal Kontrol**

Sosyal kontrolün, bireylerin toplumun kendilerinden beklediği şekilde davranmalarını sağlayan ve bu sayede diğer bireylerin de nasıl davranacakları hakkında tahmin yürütmemizi kolaylaştıran ayrıca bunun yanında sosyal sistemin “istikrarını ve düzenini” gerçekleştiren bir mekanizma olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal kontrolün işlevlerini “otorite” ye dayandırarak yerine getirmesinin temelinde, sosyal düzeninin ancak otoriteyle sağlanabilmesindeki zorunluluk vardır. Bu sayede sosyal kontrol vasıtası ile bireyler sosyal normlara uymak durumunda kalırlar ve bu normlardan sapmaları da sınırlanmış olur (Dönmezer, 1990: 286).

Sosyal kontrol, sosyalleşmenin toplumsal boyutuyla daha ilgilidir ve bu süreçte bireylerin davranış kalıplarına sürekli olarak uymaları sağlanır (Fichter, 2001: 177). Ancak sosyal kontrol, bunu yaparken bireyleri zorlamamakta, sağlıklı ve başarılı bir sosyalleşme süreci ile amacına ulaşmaktadır. Bu sayede birey sosyal normlardan sapacak olursa, kendi kendine mutsuz olmaktadır. Bunun dışında bireylerin maruz kalabilecekleri cezalar veya edinebilecekleri ödüller dışında, saygınlık kazanma veya kaybetme duygusu, yapılabilecek dedikodular, ekonomik ve moral baskıları gibi durumlarda bireylerin davranışlarını kontrol altında tutan etkenlerdir. Dolayısıyla “ceza adalet sistemi” dışındaki bu çeşit kontrol vasıtalarına “resmiyet dışı” sosyal kontrol vasıtaları denir (Dönmezer, 1990: 286). Bu vasıtalar sayesinde bireyler, a- sosyal davranmak ve tutum geliştirmekten kaçınarak, sosyal normlara uygun hareket etmeyi yeğlerler.

Toplumda alacakları değişik rollerin arasında olabilecek birtakım çekişmeler nedeniyle bireyler, bazı normlardan sapma davranışı gösterebilirler. Mesela bir erkek ailesel, siyasal vs. rollerini başarıyla oynayabilir ancak iş rolünde başarısız olabilir. Fakat diğer rollerindeki başarısı nedeniyle, bu erkeği iş rolünde de başarılıymış gibi göremeyiz. Burada şunu belirtmeliyiz ki, toplum bazı seviyeye kadar olan sapma davranışlarını kabul edebilmekte ve hoş görebilmektedir. Ancak bir sosyal rolde istikrarlı bir şekilde uyumsuzluk gösteren bir birey, diğer bütün rollerinde uyumlu davranırsa da, kesinlikle sosyal sapkın olarak tanımlanacaktır (Fichter, 2001: 192- 193).

Bu bağlamda toplumsal yaşamın devamlılığının sağlanması için bireylerin büyük çoğunluğunun normlara uygun bir biçimde davranmaları gerekmektedir. Ancak bütün bireylerin normları tamamen kabul etmeleri ve beğenmeleri de şart değildir hatta bazı noktalarını eleştirebilir, beğenmeyebilir ki zaten toplumda da bu konuda belirli bir hoşgörü bulunmaktadır (Sayın, 1994: 157). Ancak toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde korunması, belli ölçüde de olsa normları kabul etmeyi gerektirir. Sosyal kontrolün sağlanması için bu şarttır.

Sosyal kontrol, grubun sürekliliği için de oldukça önemli bir mekanizmayı oluşturmaktadır. Bu bağlamda grup üyelerinin tamamen olmasa bile, belli bir seviyede gruba uyumlu olmaları gerekmektedir. Genel olarak grup üyeleri sosyal kontrole gönüllü, kendiliğinden ve gayri resmi olarak razı olmaktadır. Üyeleri arasında en

yakın kontrol olan gruplar eğitim ve ailedir. Bu gruplarda, üyelerin başarılı bir biçimde sosyalleşmelerine, değerler ile normlara uyum gösteren davranışlara büyük önem verilir hatta kurallara uyum grubun en önemli amacını oluşturmaktadır. Üyeler de kurallara uymanın grubun geleceği ve kendi refahlarını korumaları için şart olduğunu bilirler (Fichter, 2001: 181- 182).

Aile kurumunun, dünden geleceğe doğru, en etkili bir biçimde öğretimde bulunarak bireyi gelecek hayata hazırlaması ve ona toplumun değerlerine, norm ve kurallarına uygun davranışlar kazandırması bakımından en etkili kurum olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan sağlıklı yapılaşmış aile kurumunun varlığının da toplumsal kontrol açısından ne denli önemli olduğu bir gerçektir. Çünkü sosyalleşmesini ailesi içerisinde sağlıklı temellere oturtmuş bir bireyin, sosyal normlara uyumu kendiliğinden gelişeceğinden yani daha sonraları bir zorlama veya zorlanma gibi bir baskı hissetmeyeceğinden dolayı, toplumla bütünleşmiş ve sapma davranışları göstermeyen bir birey olacaktır.

Geleneksel özelliklerini korumaya çalışan bir takım aileler, yeni değerlerin kabulüne karşı bazı sosyo-kültürel çatışmalar yaşamaktadırlar. Bunda birincil derecede etkili olan ise ailenin farklı kuşaklardan oluşmasıdır. Çünkü farklı kuşaklar, farklı çabalar, ilgiler ve değerlerin aynı çatı altında yaşaması demektir. Bu da aile yabancılaşmasının yaşanmasına neden olmaktadır. Ailedeki genç kuşakların kendi çevrelerindeki ilişkilerinin, ailelerindeki ilişkilerinden farklı oluşu nedeniyle, aileler değer aktarımını yeterince yerine getirememektedirler. Bu tip ailelerde geleneksel fonksiyona uygun olarak çocuğa rehberlik yapılamamaktadır (Doğan, 1996: 244- 245). Dolayısıyla da bu tip özellikler sergileyen ailelerin sosyal kontrole bir katkı sağlamaları da beklenememektedir.

Toplumun kültürünü yeni nesillere aktaran bir diğer kurum ise eğitimidir. Eğitimin amacı, bireyleri kültürel normlara uymak ve bu normları kabul etmek üzere yetiştirmektir. Bu sayede bireyler toplumun, hangi davranışı onaylayıp hangisini onaylamadığını bilerek, toplumda uyumlu bir birey olarak yerlerini alırlar (Fichter, 2001: 185). Böylece gerek ailesinden gerekse eğitim kurumlarından, toplumsal kültürünü gerektiği bir biçimde öğrenen bireyler, büyük ölçüde uygun davranışları edinmiş olurlar.

Ayrıca bireyler toplumsal normlara uymadıkları zaman ise cezalandırılacaklarını da eğitim aracılığı ile öğrenmekte ve toplumsal tabakalanma ile farklılaştırma sistemindeki konumlarının gerektirdiği “durum ve görevlerini” de yine eğitim yoluyla öğrenip anlamaktadırlar (Bottomore, 1997: 302). Böylelikle de eğitim vasıtasıyla sosyal kontrol sağlanmış olur.

Toplumsal yaşamda, grup üyeleri genellikle sosyal normlara uygun olarak davranışlarını sergilerler. Bu, toplumun uyumu için adeta olmazsa olmaz şartıdır. Toplum yaşamında sosyalleşme sürecinin amacı da bu doğrultuda bireylerin kendilerinden beklenen yönde hareket etmelerini gerçekleştirmektir. Fakat toplumda bazı bireyler, kendilerinden beklenen davranışın aksine başka biçimde davranırlar ve normların gereklerinden saparlar (Dönmezer, 1990: 280). Sapma olarak nitelenen davranış biçimlerine değinecek olursak;

Sapma, kısaca bireylerin kültürün “kontrolünden kaçtığı” bir süreçtir. Bu bağlamda kendilerinden beklenen davranış özelliklerini göstermeyen bireyler, geçerli davranış özelliklerine uymayanlar anormal veya sapkın olarak adlandırılırlar. Sapma olumlu veya olumsuz olabilir. İdeal davranış örüntüleri doğrultusunda uyum gösteren bireyler, olumlu sapma özelliği gösterirler. Bu bireyler, olağanüstü kişidir, kahramandır, azizdir. Olumsuz sapma ise, gerçek örüntülerin “aşağısında” olan, onaylanmayan, yetersiz davranış tarzlarının hâkim olduğu yönde bir sapmaya verilen addır (Fichter, 2001: 189-190).

### **1.2.3. Sosyalleşme ve Sosyal Değişme**

Bütün insan toplulukları mutlaka sosyal değişmeye uğramış ve uğramaktadırlar da. Bazen hızlı bir seyir gösteren sosyal değişme bazen de yavaş yavaş meydana gelmektedir (Erkal, 1996: 232). Dolayısıyla değişmeyen bir canlı ve değişmenin olmadığı bir insan topluluğu düşünmek olanaksızdır (Doğan, 1996: 178). Sosyal değişme ise, belirli bir grup içindeki “insanların ilişkilerinde yer alan yerleşmiş tavır ve hareketlerinde teknik terimi ile sosyal sistemin yapı unsurları ve işleyişi üzerindeki değişikliklerdir”. Yani moda gibi sürekli değişim içerisinde olan hususlar bir sosyal değişme sayılmamaktadırlar (Dönmezer, 1990: 428).

Bilindiği gibi değişme, bireyler açısından oldukça fazla öneme sahiptir. Bireylerin değişmeyi, değişmenin de bireyleri etkilemesi bu bağlamda son derece önemlidir. Bireylerin gruplarla kurduğu iletişimlerin sonucunda, grup üyelerinin hacim ve tiplerinde değişimler oluşmaktadır. Bir süre sonra da toplumun bütün üyeleri tamamen yer değiştirmiş olurlar. Bu da değişimin ortaya çıkmasının zorunlu koşullarıdır (Fichter, 2001: 168). Değişim başlayan ve gelişen bir süreçte oluştuğuna göre burada “zaman” boyutu gerekli bir unsur oluşturmaktadır. Ayrıca her değişme bir coğrafi ortamda gerçekleştiğine göre de değişimde diğer bir önemli öge olarak “mekân” boyutunun gerekli bir unsur olduğu düşünülebilir. O halde toplumsal değişimin üç temel ögesi bulunmaktadır: zaman, mekân ve insan (Doğan, 1996: 181).

Bireylerin değişmeyle birbirlerini etkilemesi sonucunda ortaya çıkan yeni oluşumlar toplum bazında yayılarak büyük değişimleri oluşturabilirler. Ancak burada toplumsal değerlerin, değişimi nasıl karşılayacağı önemli bir faktörü oluşturmaktadır.

Genelde sosyal değişimler, ya kendiliğinden ya da tepeden inmeci bir şekilde görülmektedir. Ancak birinci modele uygun bir sosyal değişme toplum açısından daha faydalı olacaktır. Çünkü “tepeden inmeci ve halka rağmen halkçı yaklaşımlarla demokrat olunamaz” (Erkal, 1996: 263). Ayrıca her toplum, ister kendi içerisinde isterse de dışarıdan kaynaklanan bir değişim karşısında birdenbire değişmezler. Çünkü her toplumun değişmeye karşı direnen, töreler gibi, kurumsallaşmış güçleri vardır (Fichter, 2001: 175- 176).

Sosyal rollerin ve sosyal ilişkilerin şekillenmesinde önemli paya sahip olan bu sosyal değerlerin değişmesini, önemli yapı unsurlarının değişimi olarak düşünmeliyiz. Toplumdaki statü ve roller, normlar ve diğer örgütlenme biçimlerinin uğradıkları değişimler, kurumsal değişimlerdir ve bu değişimler ya tümüyle yeni bir şeyin getirilmesini ya da var olanların nispi önemlerinde değişiklik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu değişiklikler yavaş yavaş, zaman içerisinde gelişen değişikliklerdir ve bu değişikliklerin gerçekleşebilmeleri için de kamuoyunca desteklenmeleri şarttır (Dönmezer, 1990: 430). Peki bu değişimlerin yönü nasıl olacaktır ya da başka bir anlatımla bu değişimleri sürekli bir ilerleme olarak mı algılamak gerekir.

Sosyal değişme, iki yönlü olarak yani ilerleme ve gerileme şeklinde görülebilir. Ancak objektif kriterlere göre, sosyal değişimin ilerleme şeklinde gerçekleşmesi gerekir. Bu

sayede toplumlar, sosyal çözülmekten sosyal bütünleşmeye, sosyal çatışmadan sosyal barışa, cinsiyete dayalı eşitsizlikten eşitliğe, refah artışına vb. gibi şartlara kavuşmalıdırlar. Yoksa bir ilerlemeden söz etmek mümkün olmayacaktır (Erkal, 1996: 257). Bu nedenle değişimin değerlendirilmesini yaparken, toplumdaki bireylerin neyi isteyip neyi istemediklerini düşünerek yapmalıyız. Dolayısıyla ilerlemeyi, onaylanan ve istenilen amaçlar doğrultusundaki bir devinim olarak tanımlayabiliriz (Fichter, 2001: 171).

Sosyal değişimin bireysel boyutu yanında toplumsal boyutuna neden olan etmenlerine de kısaca değinmeye çalışalım. Değişimin etmenleri olarak:

Demografik etmen; nüfusun artışıyla işbölümünün ortaya çıkması ve akabinde de uzmanlaşma ve tamamlayıcı işlevlerin gelişmesini ifade ederken, Teknolojik etmen; gelişen teknoloji sayesinde birey ve toplumsal hayatın etki altında kalarak değişime uğramasını, Ekonomik etmen ise; ekonominin kültürel ve teknik etmenlerle olan ilişkileri sonucunda yaşanan değişimleri oluşturmaktadır. Aynı şekilde Kültürel etmen; toplumun birtakım inançları ve dini değerlerinin değişmeye olan etkileri ve değişim için öncelikle değer yargılarının değişmesinin gerekliliğini ifade ederken, Bilgi etmeni; bilginin bütün değişimlerin odak noktası olması gerektiğini, Eğitim etmeni; değişimin gerçek anahtarının eğitim olduğu ve çağa uygun bir eğitimin toplumsal değişime olan katkısını oluştururken İdeolojik etmen ise; toplumsal değişim için ideolojilerin geleneksel değerleri dikkate almaları ve çağdaş gelişmeler doğrultusunda evrensel değerleri de teşvik etmelerinin bir gereklilik olduğunu, ifade etmektedir (Doğan, 1996: 183, 186, 188, 189).

Bununla birlikte aile ve eğitim kurumlarının sosyal değişim karşısında ne gibi tavır takındıklarını, bu olgudan nasıl etkilendiklerini ya da değişmeyi nasıl etkilediklerini konu bütünlüğümüz açısından incelemeye çalışalım.

Sosyal değişim her alanda olduğu gibi aile kurumunda da birtakım değişikliklere neden olmuştur. Dolayısıyla ailenin işlevleri olarak; yeni nüfus oluşturma, toplumun kültürünü taşıma, çocukları sosyalleştirme, biyolojik ve psikolojik tatmin sağlamayı sayabiliriz. Ancak günümüzde aile kurumu hem birtakım işlevlerini kaybetmiş hem de farklı aile tiplerinin ortaya çıkmasına sahne olmuştur. Bu bağlamda geleneksel geniş ailelerden, karı-koca ve çocuklardan oluşan çekirdek ailelere doğru bir artış meydana gelmiştir.

Böylelikle ailelerin yapısı değişmiş, bu değişme ile çekirdek aile “çözülen aile” niteliğini almıştır. Değişim bununla kalmamış ve sanayileşme ile şehir bölgelerine doğru göç eden ailelerin yapılarında, çevre ile birtakım uyumsuzluklar yaşanmaya başlanmıştır. Bu uyum zorlukları karşısında çekirdek aileler çözümü yeniden kalabalıklaşmakta bulmuşlar ve dolayısıyla da bu ailelere bekâr kardeş, hala, teyze, büyükanne gibi akrabalar eklenmiştir. Bunun sebeplerini ise daha çok; dayanışma duygusu, manevi koruyuculuk, hayat şartları, var olan uyum boşluğu, yalnızlığın giderilmesi, çocukların sosyalleşebilmesi, anne ve babanın yeterli zamana sahip olamamaları dolayısıyla çocuklarına olan ilgi eksikliği gibi etkenler oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi sosyal değişme, aile kurumunu ve ailenin işlevlerini ortadan kaldırmamış sadece değişmelerine neden olmuştur. Dolayısıyla aile hala etkinliğini ve mevcudiyetini sürdürmektedir (Erkal, 1996: 254- 256). Bu bağlamda temel sosyo-kültürel olgular birtakım değişikliklere uğrasalar bile yine de sürekli olarak varlıklarını korumalıdır. Çünkü temel grup ve kurumlar -aile, eğitim, ekonomi, siyaset, din ve boş zaman değerlendirme- örgütlenmiş sosyal yaşamın olduğu her yerde zorunlu olarak bulunmaktadır (Fichter, 2001: 166).

Toplumsal hareketlilik de değişimin nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda aile yapıları toplumsal hareketliliğin gerçekleşmesinde önemli bir faktördür.

Aile yapısının geniş ya da dar olması toplumsal hareketliliği etkilemektedir. Dolayısıyla geniş aile geleneksel konumunu korumak için toplumsal hareketliliği engelleyebilirken, çekirdek ailelerde bireyselleşme etkin olduğundan dolayı bireylerin hareketliliği için aileden gelen bir engel bulunmamakta hatta teşvik de edilmektedir. Bunun yanında ailenin kültürel yapısı da hareketliliği teşvik eden, çocuklara atılım ve girişim ruhu sağlayan bir araç oluşturabilir (Doğan, 1996: 170). Bilindiği üzere eğitim seviyeleri aynı olan bireylerin bile her zaman aynı hareketlilik olanaklarına sahip olamadıkları görülmektedir. Bunun sebepleri arasında ise, bireylerin yaşadıkları sosyal çevrelerinin ve aile yapılarının önemli bir yeri vardır (Erkal, 1996: 227). Görüleceği üzere aile kurumu bireyin gelişimi ve değişimi için yadsınamaz derecede büyük bir öneme sahiptir.

Eğitimin değişim ile olan ilişkisine değinecek olursak, eğitimi, iradi çalışmaların oluşturduğu sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi faktörlerin bir bileşkesi olarak



düşünebiliriz. Bu bileşkenin amacı, kuralları, muhtevası ve metotları vardır. Ancak bu parçaların, toplumun değişimine paralel olarak kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. Zaten düşünce tarihine bakarsak, büyük fikri, siyasi, ahlaki, kültürel ve ekonomik değişimler eğitimi etkilemiş ve onun da farklılaşmasına neden olmuştur. Bunun yanında yaşanan değişimler karşısında eğitimin takındığı tavır ise, ya muhafazakârca bir tutumla direnme ya da oluşan değişimlere uygun olarak kendi yapı elemanlarını değiştirme şeklinde olmaktadır. Bazen de büyük eğitimcilerin vasıtasıyla eğitim, birçok değişimin odak noktası haline gelebilir. Kuşkusuz her değişimde etkili olan eğitim, planlı ve programlı değişimin oluşmasında ilk başvurulacak organlardan birisini oluşturmaktadır. Çünkü eğitim doğrudan doğruya bireyin zihnine hitap eder ve böylelikle de bireyin işlenen zihni, bilinçli ya da bilinçsiz her şeyde ayıklayıcı bir yapıya sahip olur. Bu nedenle kültürel değişmeyi, hızlı bir şekilde değil de yavaş yavaş cereyan eden bir süreç içerisinde düşünmek gerekir. Böylece değişim dengeli bir olgunlaşmanın da sebebi olacaktır. Ayrıca eğitim, bir yandan çocuğun kabiliyetlerini harekete geçirirken, diğer yandan da çocuklar arasında rekabet yaratarak toplumun hareketlenmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla bireyler başarı için emek harcadıkça, maddi kazanç ve sosyal konumlarında yadsınamaz derecede önemli bir değişim ve gelişim oluşacaktır (Akyüz, 2001: 278- 280, 283). Görüldüğü üzere eğitim kurumu da değişim ile yakından ilgili hatta ona büyük ölçüde şekil veren bir etken olduğundan dolayı oldukça büyük bir önem arz etmektedir.

#### **1.2.4. Sosyalleşme ve Sosyo- Kültürel Çözülme**

Sosyal çözülme kavramı, sosyal bütünleşme kavramının tam tersini ifade eden bir süreci teşkil etmektedir. Bu bağlamda sosyal çözülme kavramı, bir topluluğu oluşturan sosyal ilişkilerin gevşeyerek, bütünlüğü bozması şeklinde tanımlanabilir (Kurtkan Bilgiseven, 1995: 297). Başka bir tanıma göre ise sosyal çözülme, bireylerin ve sosyal grupların dünya görüşlerindeki farkların toplumun milli kültüründen en yüksek bir derecede sapmasıdır (Erkal, 1996: 291).

Görüldüğü üzere çözülme olayı gerek bireylerin birbirleri ile gerekse de sosyal gruplarla olan ilişkilerinde eskiye oranla aynı bütünsel bir etkileşimin olmamasını veya birbirlerine zıt şekilde hareket etmelerine neden olan bir toplumsal sapmayı oluşturan sosyal çözümleri ifade etmektedir.

Çözölmeye neden olan faktörlere kısaca değinecek olursak, bunlar;

Erkal (1996: 295)'ın da belirtmiş olduğu gibi, bireylerin sosyal ilişkilerinde ve aile yapılarında birbirlerine olan sevgi, saygı, bağıllık ve dayanışma duygularının zayıflaması, çözölme nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

Daha önce ifade etmiş olduğumuz gibi birey, ailesi içerisinde; diğler bireylerle gireceğı iletişimleri, davranış modellerini, toplumun değler yargılarını ve toplumda kurumsallaşmış kural ve normları öğrenerek kişiliğine mal etmektedir. Bu bağlamda eğer aile içerisindeki iletişim zayıfsa ve aile üyeleri bireye toplumun benimsediğı değlerleri aktarma problemi yaşıyorsa, birey de toplumda büyük ölçüde sapma hareketleri sergileyecek ve bu durumun maksimumlaşması ile sosyal çözölmelerin yaşanması olağan bir durum halini alacaktır. Dolayısıyla güçlü ve sağlıklı bir aile yapısı bireylerin, başarılı bir biçimde, toplumca istenilen şekilde kodlanmalarını sağlayacak ve toplumda sosyal çözölmelerin yaşanmaması hususunda büyük bir katkıda bulunacaktır.

Bireylerin, birbirleriyle olan ilişkilerindeki çözölmelerin bir başka nedenini ise, geniş ailelerin yerlerini büyük ölçüde çekirdek ailelere bırakması sonucu, oluşturmaktadır. Çekirdek ailelerin akrabalarından uzak ve daha küçük bir yapıya sahip olmaları nedeniyle, akrabalar grubu daralmış ve aralarındaki dayanışma da ortadan kalkmıştır. Bu da bireylerin kan hısımlığından ziyade, bir “yakınlık” psikolojisi taşımalarını sağlamış ve böylece bireylerin birbirlerinden uzaklaşarak, çözölmelerine neden olmuştur (Kurtkan Bilgiseven, 1995: 299).

Toplumun kültürel sürekliliğinin devamı için yaşanmaması gereken sosyal çözölme olayına karşın aileye düşen görevler kadar eğitime de görevler düşmektedir.

Her şeyden önce eğitim ve öğretimin milli olması, toplumsal bütönlük sağlanması açısından oldukça fazla bir önem arz etmektedir. Çünkü milli varlığın gerek iç gerekse de dış tehlikeler karşısında birliğinin sağlanamaması, aynı şekilde iç ve dış düşmanların zarar verici faaliyetleri karşısında tavizci bir tutum sergilenmesi, dış telkinlerden etkilenecek kadar bilgisizlik ve toplumunu tanımamak, çözölmenin yaşanması için kaçınılmaz faktörleri oluşturmaktadır. Burada görev büyük ölçüde eğitime düşmektedir. Eğitim sayesinde bireyler içinde yaşadıkları toplumlarını tanıyacak ve kolaylıkla birlik olup, çözölmeye karşı durabilecektir. Çünkü birey ve sosyal gruplar, bu sayede topluma

dâhil olduklarını, birey ve toplumun menfaatlerinin birbirlerine ters olmadığını anlayacaklar ve böylece de tasada, kıvançta ve kaderde beraber hareket edebileceklerdir. Burada kültür ve sanat faaliyetlerinin de topluma birleştirici, barışçı ve bütünleştirici mesajlar vererek, çözülme karşısında eğitime destek olmaları gerekmektedir (Erkal, 1996: 295).

Şimdi genel olarak bireyin gelişim sürecinde etkili olan kurumları ve bu kurumların bireyin sosyalleşmesindeki yerlerini, özel olarak da konumuz açısından birincil derecede önemli olan aile kurumunun, bu gelişim sürecindeki sosyalleştirme etkisini incelemeye çalışacağız.

### **1.3. Sosyalleşme Kurumları**

Sosyalleşme kurumlarından bahsederken öncelikle belirtmemiz gereken öge; sosyalleşmenin toplum tarafından gerçekleştirilmesi olmalıdır. Yani sosyalleştirme bütünüyle toplum tarafından çeşitli kurumlar aracılığı ile belli ortamlarda yapılmaktadır. Bireyin sosyalleşmesinde ilişki içerisinde olduğu çevresi bu süreçte oldukça etkin bir rol oynamaktadır (Tezcan, 1995: 43- 44). Bu süreç amaçlı ya da amaçsız bir biçimde gerçekleşebileceği gibi yüz yüze temas da burada oldukça önem arz etmektedir. Dolayısıyla sosyalleşme kurumları, toplumun sahip olduğu kültürünün yeni nesillere aktarılmasından sorumlu olmakla birlikte hiçbir zaman durgun bir süreç izlememektedir (Özkalp, 2007: 106). Böylelikle sosyalleşme kurumlarından konumuz itibariyle en önemlileri olarak; aile, akran grupları, eğitim, kitle iletişim araçları ve sosyal/kültürel/mesleki platformları incelemeye çalışacağız.

#### **1.3.1. Aile**

Sosyalleşme kurumlarından, gerek bireyin ilk sosyalleşme yeri olması gerek de konumuz itibariyle merkezi inceleme alanımız olması sebebiyle aileyi biraz daha ağırlıklı incelemeye çalışacağız.

Görevleri doğrultusunda aileyi ele aldığımızda; ailenin, eşlerin duygusal ve üremeye dair gereksinimlerinin karşılandığı, çocukların bakımının ve eğitiminin üstlenildiği, ortak amacı ve inançları olan bir yapı şeklinde tanımlayabiliriz (Yörükoğlu, 2000: 125). Ailenin varlığı, kuşkusuz her toplumda meşru olarak varlığın ve kültürün sürdürülebilmesi açısından, oldukça önem arz etmektedir.

Dünya geneline baktığımız zaman hemen hemen her insan için aile, toplumsal yaşamda son derece gerekli ve önemli bir kurum olarak vücut bulmaktadır. Bu bağlamda ele alacak olursak görülen o ki; her insan bir aile içerisinde doğar, büyür, olgunlaşır ve yaşama dair ilk deneyimlerini kazanıp geliştirir. Daha sonra belli bir olgunluğa ulaştınca evden ayrılarak kendisi de bir aile kurar. Görüleceği üzere bireyin yaşamını çevreleyen aile, yadsınamaz derecede büyük bir öneme sahiptir ve birey için de ailesi yaşamındaki en değerli şeylerin başında bulunmaktadır (Adak, 2005: 49). Ailenin günümüzde olduğu gibi, her dönemde de önemini koruyan bir kurum olmasının en önemli nedenlerinden biri, kuşkusuz bireyin, dünden geleceğe doğru her döneminde sosyalleşmesinde etkili olmasından kaynaklanmaktadır. Böylece ailede var olan toplum kültürü bireye aktarılacak ve toplumun kültürel sürekliliği sağlanmış olacaktır.

Bireyin, sosyalleşmesi bakımından temel oluşturan aile kurumu, değişen dünya koşulları ile birlikte hiçbir zaman yerinde saymamış ve bu koşullar karşısında onun da yapı ve işlevlerinde bir takım farklılıklar meydana gelmeye başlamıştır. En önemlilerinden olan kentleşme ve sanayileşme ile birlikte aile yapısında küçülmeler gözlemlenmeye başlanılmış ve geniş aile olarak tanımladığımız aileler yerlerini zamanla çekirdek ailelere bırakmışlardır. Değişim yalnızca burada kalmamış, eşler arasındaki ilişkilerle birlikte çocuk yetiştirmede de olumlu ve olumsuz olarak nitelendirebileceğimiz bir takım farklılıkları gündeme getirmiştir (Yörükoğlu, 2000: 130- 131). Sonuç olarak, geniş aile ve çekirdek aile, yapıları ve işlevleri birbirinden farklı aile türleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sanayileşmenin henüz tamamlanmadığı toplumlarda görülen aile, geniş aile olarak tanımladığımız; büyük anne ve babaların, dede ve torunların birlikte yaşadıkları, evlenen erkek çocukların da eşlerini aile içine getirdikleri bir aile tipidir (Dönmezer, 1990: 222). Bu birlikte yaşam salt mekânsal birliktelikten ziyade sosyal ve ekonomik anlamdaki ortaklığı da ifade etmektedir. Bu ailede kararlar en yaşlı erkek üye tarafından alınırken diğer aile üyelerine de bu kararlara uymak kalır (Sezal, 2003: 138). Geniş aileler işlev bakımından oldukça zengindir. Bu aileler; neslin devamı bakımından insan türünün üretildiği, bireyin topluma hazırlanması sürecinde ona, kültürel değer ve normların, dini bilgilerin aktarıldığı ve eğitim verildiği, eşler arasındaki ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, aile fertlerinin korunduğu ve aile içerisinde sıcak, güven

verici ilişkilerin kurularak psikolojik tatmin sağlandığı, toplumsal düzene göre ekonomik işlevin düzenlendiği, boş zamanların değerlendirilmesi, eğlence ve dinlenme işlevlerinin yerine getirildiği ve saygınlık kazandıran toplumsal kurumlardır denilebilir (Adak, 2005: 52- 86; Doğan, 1995: 128). Ancak bu aile türleri, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, yerlerini büyük ölçüde çekirdek ailelere bırakmışlardır.

Sanayileşme ile birlikte karşımıza eşlerin ön plana çıkmış olduğu bir aile biçimi olan ve anne, baba ile evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile türlerinde, yeni evlenen çiftler bağımsız yerlerde ailelerini kurarlar ve akrabalar arası ilişkilerinde de oldukça zayıf bir tutum takınırlar (Karaca, 2005: 74; Sezal, 2003: 140- 141). Değişen koşullara uyum sağlayan bu ailelerde, kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesiyle birlikte çalışma hayatına katılması sonucunda aile içerisinde bir takım etkinlikleri artmış ve anneye de artık söz hakkı tanınmıştır. Bu bağlamda, ailede çocuk sayısı azalarak, çocuğa verilen değerde de bir artış meydana gelmiştir (Yörükoğlu, 2000: 131- 132). Ancak bunun sonucunda, modern aile olarak da adlandırabileceğimiz çekirdek aileler, geniş ailelere oranla işlevlerinin büyük bir çoğunluğunu kaybetmişlerdir. Kaybedilen bu işlevler ise, aileye destek amacıyla gerek devlet gerekse ailenin dışında kalan diğer organizasyonlarca üstlenilmişlerdir. Örneğin, koruma ve eğitim gibi işlevlerini büyük oranda devreden çekirdek aile genel olarak, neslin devamını sağlama, eşler arası ilişkileri düzenleme, çocuğun sosyalleşmesi ve psikolojik tatmin gibi işlevleri yerine getirmektedir (Karaca, 2005: 74; Kurtkan, 1976: 251- 253).

Ailenin işlevleri en sık bir biçimde; bireylere düzenli yaşam sağlamak ve sevgi ile şefkat gereksinimlerini giderebilmek, neslin devamlılığını sağlamak ve gelenek ile göreneğin aktarımını gerçekleştirmek, çocukların ruh sağlığını gözetmek ve onları eğitmek, yaşlılıkta güvence sağlamak, eşler arası ilişkilerin meşrulaştırılması şeklinde sıralanmıştır (Gülerce, 1996: 11).

Görüleceği üzere aile, birçok işlevini kaybetmiş olmakla birlikte, değişmeyen bir takım temel işlevlerini de hala yerine getirmektedir. Bunların en önemlilerinden olan, çocukların doğması ve büyütülmesinde odak noktası olma özelliğini korumaktadır. Aileler topluma yeni üyeler kazandırırken, çocuğa da toplumun temel değerlerini öğretmektedir. Ayrıca ailenin, üyeleri için sağladığı psikolojik tatmin özelliği görülmedik biçimde duygusal bir destek kaynağı oluşturmaktadır (Giddens, 1998: 111;

Güngör, 1995: 208). Bu görevler tartışmasız bir biçimde, en iyi yalnız aile tarafından yerine getirilebilmektedir. Her aile az ya da çok bu temel değerleri çocuğuna aşılamakta ve bu bakımdan ailenin yerini hiçbir kurum alamamaktadır.

İnsan hayatı için aile kuşkusuz vazgeçilmez derecede büyük bir öneme sahiptir. Yukarıda, sosyalleşmenin evreleri ve boyutları başlığı altında incelemiş olduğumuz gibi, birey, aile içerisinde mayalanır, sosyalleşir ve toplumun ondan beklediği şekilde bir insan olur.

Birey dünyaya geldiği andan itibaren, aile çevresi içerisinde sosyalleşme sürecine de girmiş olmaktadır. Bu dönemde, çocuğun sosyalleşmesinde en büyük sorumluluk sahibi olan kişi annedir. Bu bağlamda annenin eğitim ve kültür seviyesindeki yeterlilik çocuğun erken sosyalleşmesinde oldukça etkili bir rol oynayacaktır (İşçi, 1999: 12). Çocuğun beslenmesi, bakımı, ona gösterilen ilgi, şefkat ve sevgi gibi davranışlar da çocuğun başkalarına karşı güven duygusu kazanmasında etkili olacaktır. Böylelikle de çocuk beklenen derecede ve hızla sosyal bir varlık haline gelebilecektir (Özkalp, 2007: 106). Çekirdek aileler küçük yapıda olduklarından dolayı, çocuğun sosyalleşmesi de bu küçük ortamlarda gerçekleşmektedir. Oysa geniş aile ortamlarında çocuğun sosyalleşme sürecine halalar, amcalar da dâhil olmakta ve bu durum çocuğu etkilemektedir (Tezcan, 1995: 44). Çocuk sosyalleşirken, ailesi içerisinde insan ilişkilerini gözlemler, yaşar ve bu ilişkileri belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu niteliklerle beraber, anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları da öğrenir. Özellikle okul öncesi dönemde anne ve baba çocuk üzerinde oldukça etkilidir. Çocuk bu dönemde anne ve babasının olumlu ve olumsuz yönlerini benimseyerek içine sindirir (Yörükoğlu, 2000: 126- 127). Dolayısıyla aile, çocuğun “tutucu” veya “uyumcu” bir kişilik kazanmasında oldukça etkili olacaktır. Diğer yandan çocuk da sadece alıcı durumda kalmayacak, girdiği gruplar ve dış çevrenin etkisiyle birlikte ailelerini etkileyip değiştireceklerdir. Ailenin çevreleriyle ilişkilerinin sıkı veya gevşek bir biçimde olması da çocuklarının sosyalleşmesinde etkili olabilmektedir (Türköne, 2003: 244). Dolayısıyla daha önce de ifade etmiş olduğumuz gibi, kişilik ailede gelişir. Aile, çocuğu sosyalleştirirken, çocuklara toplumun değer ve normlarına uygun bir birey olmayı öğretir ve böylelikle onların sosyalleşmelerine yardımcı olurken, çocuklar da sosyalleşmenin temel değerlerini içselleştirerek nesiller arası kültür

aktarımını gerçekleştirirler. Bir toplumun kültürünün nesilden nesile aktarımı ailede başlar, okulda ve çevrede devam eder (Yörükoğlu, 2000: 125- 126). Ancak temel değerler kuşkusuz ailede verilir.

Aile bireyi sosyalleştirirken; çocuğa öğretimde bulunma, rehberlik, çocuğun eylemlerine cevap vermek ve kendi eylemlerine çocuğu katmak biçiminde bir yol izlemektedir (Dikici, 1995: 251). Ayrıca aile, kişiliğin oluşmasında etkili olduğundan dolayı çocuklar, anne ve babanın kişilik özelliklerini kendilerine baz alırlar ve bunları gözlemleyip, taklit ederek olgunlaşırlar. Örneğin; beklentiler, tatmin olma yolları, duyguların ifade şekli, idealler, suçluluk hisleri vs. aileden kazanılır. Dolayısıyla anne ve babanın tutumları da çocuğun çekingen, pısırık ve otoriter olmasında temel etken olmaktadır. Ancak bazen de bu tutumlar ters etki ederek çocuğun isyankâr olmasına yol açabilirler. Otoriterlik ise genelde içe dönük tipleri ortaya çıkarmaktadır (İşçi, 1999: 107- 108). Görüldüğü üzere aile içerisindeki bireyler ile çocuğun kurmuş olduğu ilişkiler, çocuğun gelişimini etkilemektedir. Burada önemli olan husus ise; çocuğun verimli bir şekilde yetişebilmesi için, ne tür bir aile ilişkisinin gerekli olduğudur. Baumrind'e göre üç yetiştirme türü vardır: Bilinçli otorite olarak tanımladığı ilk aile ilişkisinde; çocuğun aile içerisinde önemli bir insan olduğu kabul edilerek, ona sevgi ve ilgi gösterilmektedir. Ayrıca çocuğun yapabilecekleri yanında yapamayacakları da daha önceden belirlenmiştir ve bu temel ilkelerden hiçbir zaman vazgeçilmemektedir. Çocuk dikkatle dinlenir, sorularına sabırla cevap verilir ancak ondan beklenen davranışlar yerine getirilmediği zaman ise çocuk uygun bir şekilde cezalandırılır. Baskıcı otorite olarak tanımlanan ikinci aile ilişkisine göre; çocuktan sürekli itaat etmesi istenmektedir. Bunun dışında çocuğun konuşmasına, düşünmesine önem verilmemektedir. Anne ve baba çocuğuna sevgisini, sert disiplinle göstermektedir. Sınırsız hoşgörü gösterilen aile ilişkisinde ise; çocuğun her istediği yapılmakla birlikte, çocuğa hiç ceza verilmez ve çocuğa hiçbir sınır tanınmaz (Cüceloğlu, 2003: 363). Verilen cezalar ise çok yetersiz kaldığından çocuk tarafından ciddiye bile alınmaz. Çocuğa gösterilen bu gevşek tutum sayesinde, çocuklar kuşkusuz bencil, sorumsuz ve şımarık olarak yetişeceklerdir (Yörükoğlu, 2000: 200- 201).

Gelişim psikologları, çocuk yetiştirmede en sağlıklı yöntemin, bilinçli otorite olarak tanımladığımız aile türü olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bu ortamda yetişen çocuk

gelişimini daha iyi tamamlayarak, bilişsel, duygusal ve sosyal yönden başarılı olacaktır. Ayrıca evlerinde demokrasiyi gören çocuklar, etkin, özgür ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde de en başarılı çocuklar olacaklardır (Cüceloğlu, 2003: 363; Dikici, 1995: 251). Çünkü bireyler, altı-yedi yaşlarına gelene kadar, en yoğun bir şekilde aile üyeleriyle ilişki içerisinde olduklarından dolayı, bireylerin kişiliklerinin oluşumundaki en önemli faktör de aileleri olmaktadır. Bu bağlamda, ailenin demokratik veya otoriter bir yapıya sahip olması çocuğun ileriki yaşamındaki davranışlarının belirlenmesinde en önemli etken olarak karşımıza çıkar. Bunun sebebi ise ailenin, çocuğa kendi değerlerini, ilkelerini, davranış ve tutumlarını kolaylıkla öğretebilmesidir. Dolayısıyla doğru-yanlış, suç-ceza, günah-serbest, iyi-kötü gibi anlamlandırmalar aile içerisinde şekillenir. Bu bağlamda eğer aile içinde otoriter bir ilişki biçimi varsa çocuk, siyasal alanda da korkak, itaatkâr ve uyumlu olacaktır. Fakat çocuğun kendini özgürce ifade ettiği, uzlaşma ve dayanışma içerisinde büyüdüğü bir aile ortamında ise; çocuk, demokratik, katılımcı ve diğer insanların görüş ve davranışlarına hoşgörü ile yaklaşan biri olacaktır (Türküne, 2003: 243). Görüldüğü gibi, çocuklar sosyalleşirken içinde bulundukları aile ortamının şekli doğrultusunda bir kişilik geliştirmekte ve büyük ölçüde tutum ve davranışsal olarak ailelerini yansıtmaktadırlar.

Çocuklar böylelikle yapabilecekleri ve yapamayacakları şeyleri öğrenmeye başlarlar. Çabuk öğrenen çocuklar ödüllendirilirken, yavaş öğrenen yaramaz çocuklar ise cezalandırılmaktadırlar. Bu davranışlar çocuğun toplum tarafından benimsenmesine ve çocuğun da çevresine uyum sağlayarak sosyalleşmesine yardımcı olmaktadır (Güvenç, 2005: 283- 284). Ancak ödüllendirmeye ağırlık verilmesi, sağlıklı bir kişilik oluşumunda gereklidir. Çünkü ödüllendirme, cezalandırmanın kişilik üzerinde doğuracağı yan etkileri ortadan kaldırmaktadır. Bununla birlikte verilen cezaların biçim ve kapsamı da, kişiliği geliştirici bir şekilde geliştirilebilir (Tezcan, 1995: 40). Dolayısıyla da çocuğu eğitmenin yolu büyük ölçüde cezalandırmadan geçmektedir. Bu tutumsa çocuğun girişimini ve yeteneklerini engelleyici, benliğini daraltıcı, çevresiyle ilişkilerini kısıtlayıcı bir tutum olmakla birlikte çocuğa daha çok baş eğdirici bir özellik kazandırmaktadır. Ayrıca böyle yetiştirilen çocukların temel kişilik özellikleri de değişime elverişli değildir (Dikici, 1995: 251). Aynı şekilde, Reidy, Anderegg, Tracy ve Cotler'in yaptıkları bir araştırmaya göre de, kötü davranılan çocukların zekâ düzeylerinin, aynı ekonomik düzeydeki yaşlılarına göre daha alt düzeyde olduğu



belirtmiştir. Zekâ geriliği, çocuğun öğrenmesini zorlaştırdığından, çocuk bu sefer de kolay öğrenemediği için cezalandırılır (Cüceloğlu, 2003: 375).

Çocuğun davranışları ailede şekillenir ve vücut bulur. Dolayısıyla çocuğun davranışlarının altında aile içerisindeki ilişkiler yatmaktadır. Bu bağlamda çocuk, dışarıdaki ilişkilerinde, davranış ve tutumlarında büyük ölçüde ailesini yansıtacaktır. Cüceloğlu (2003: 68)'nin da belirtmiş olduğu gibi aile üyelerinden herhangi birinin davranışlarını anlayabilmek için onun aile içindeki pozisyonuna bakmamız yeterli olacaktır.

Ailelerin, toplumla uyumlu, sağlıklı bireyler yetiştirebilmeleri konusunda üzerlerinde büyük bir sorumluluk vardır. Bu sorumluluklarını başarılı bir biçimde yerine getirebilmeleri büyük ölçüde çocuklarıyla sağlıklı ve doğru iletişim kurmalarıyla sağlanacaktır. Nitekim bazı aileler, sağlıklı bir aile yapısı oluşturduklarından dolayı, çocuklar da istenilen düzeyde gelişim gösterememektedirler.

Sağlıksız yapıda olan aileler genellikle her şeyin mükemmel olmasını isterler. Söylenilen her sözde, yapılan her işte, girilen her sınavda mükemmellik şartı ararlar. Ancak bu ortamda yetişen çocuklar ise kendilerini değersiz bulurlar ve kendilerinden utanırlar, ileride değişebileceklerine inanamazlar ve bu nedenle umutsuzdurlar. Bu çocukların yaşamla ilgili temel duyguları ise mutsuzluk olmaktadır. Ayrıca bu ailelerde kişinin içinden gelen duygu, düşünce ve davranışların ifadesi yasak olduğu kadar aile üyeleri yaptıkları her hatada bir diğerini sorumlu tutarak, onu suçlar. Örneğin; anne, evde iş yaparken bir hata yapsa bunu çocukların gürültü yapmasına bağlayarak, çocukları suçlar. Bu tür ailelerde beş temel özgürlük olarak bilinen algılama özgürlüğü, düşüncelerini ifade edebilme özgürlüğü, duygularını ifade edebilme özgürlüğü, bir şeyi isteme veya reddetme özgürlüğü ve kendi özünü gerçekleştirme özgürlüğü yoktur. Algılama özgürlüğünün olmaması sonucunda kişiye bir şeyi nasıl algılaması gerektiği söylenerek, kişi yönlendirilmeye çalışılır. Ayrıca aile içerisinde aile üyelerinin, ailenin işleyişi hakkında konuşmaları, tartışmaları ve fikir yürütmeleri de yasaklanmıştır. Bu tür aileler içerisinde kırınglık ve küskünlükler oldukça fazladır. Dolayısıyla da aile üyeleri birbirlerini anlamada ve sağlıklı ilişkiler kurmada oldukça zayıf kalmaktadırlar. Sağlıksız ailelerin bir diğer özelliği ise; aile üyelerinin birbirlerine güvenmemeleridir. Bu ailelerde yetişen bireyler, kimseden saygı ve koşulsuz sevgi göremediklerinden

dolayı kendilerine yardım edileceğine de inanmazlar (Cüceloğlu, 2003: 69- 75). Aile içi ilişkilerin çocuğun, yaşamında ve kendini gerçekleştirmesinde ne denli önemli olduğu, yukarıda da anlatıldığı gibi, kuşkusuz bir gerçektir. Bu nedenden dolayı ailelerin, çocuklarının gereksinimlerini tam ve doğru bir şekilde karşılamaları çocuğun, sağlıklı gelişimi için adeta bir zorunluluk oluşturmaktadır. Bunun için de sağlıklı yapıya sahip ailelere gereksinim vardır.

Ailenin sağlıklı bir yapıya sahip olması için, anne ve baba gereksinimlerinin tam olarak karşılanması gerekmektedir. Ayrıca aile içerisinde, kendini değerli hissetme, güven, yakınlık ve dayanışma duygularının da var olması gerekir. Aksi takdirde, bozuk düzenli bir aile yapısı ortaya çıkacaktır. Aile üyelerinin birbirleriyle etkileşimi sonucunda çocuklar, kendilerini ya ‘ben değerliyim’ ya da ‘ben değersizim’ şeklinde görürler. Bu gereksinim aile içerisinde yerine getirilmediği takdirde çocuklar kendilerini değersiz görerek büyürler. Değerli olduğunu görerek büyüyen birey ise, kendini kanıtlamak için aşırı davranışlarda bulunmaz. Bununla birlikte aile içerisinde güven ortamı yaratılmazsa yani bireyler, tehlikeli olaylara karşı ailesi içinde emniyette olduğunu hissetmezse, aile üyeleri güven duydukları başka bir ortama doğru yönelirler. Aynı şekilde eğer aile içerisinde karşılıklı güven ve dayanışma duyguları varsa, birey dışarıda karşılaştığı olumsuz olaylar karşısında daha dirençli olur. Çünkü bu aileler birey için, dış dünyanın yaratmış olduğu üzüntü ve kaygılardan kurtulacak bir sığınak olur. Dolayısıyla bu ailelerde yetişmek bireylerin diğer insanlarla ilişkilerini de etkileyecek ve bireyler, ilişkilerinde güven ve dayanışma duygusu gösterebileceklerdir. Ayrıca bireyler, karşısındakilerin iyi niyetli ve dürüst olduklarını düşünerek ilişki kuracaklardır. Güvensizlik ortamında yetişen bireyler ise, hiçbir kimsenin sözüne inanamayacak ve kimseyle dayanışma içerisine giremeyecekleridir. En önemlisi bu bireyler kendilerine dahi güvenemeyecekleridir. Çünkü onlar, herkesin birbirini çıkarları doğrultusunda kullandığı bir dünyanın var olduğunu düşünürler. Sağlıklı ailenin bir diğer özelliği ise, çocuğa sorumluluk yüklemektir. Böylece çocuk, zor sorunlarla mücadele ederek, kendine güvenli, sorunlarını çözebilen bir birey olarak yetişebilecektir. Aksi takdirde sürekli olarak anne ve babasından yardım alan çocuk, hiçbir zaman kendi beceri ve yeteneklerine güvenemeyecek ve hep başkalarından yardım bekleyecektir. Ayrıca bu aileler, çocuklarının kendi fikirlerini söyleyip savunabileceği bir aile ortamı oluştururlar. Sağlıklı aile içerisinde yetişen birey doğal olarak daha olgun bir insan

olabilecek ve topluma uyumu daha kolay sağlayabilecektir. Bu bireyler, kendi ailesiyle iyi ilişkiler kurabilecek ve sürekli yardımlaşma davranışı göstereceklerdir. Fakat başkalarının onun yerine kararlar alıp onu yönlendirmesine izin vermeyecek, kendi yaşamına kendisi yön verecektir. Bu bireyler, aileleri tarafından olduğu gibi kabul edildiklerinden dolayı, onlar da kendilerini değerli bularak, kendilerini oldukları gibi kabul edeceklerdir. Ayrıca bu bireyler, beden, zihin ve manevi yaşam arasında bir denge kurup, bunlara ilişkin sorularını yanıtlandırarak, dengeli bir dünya görüşü geliştirirler (Cüceloğlu, 2003: 85- 91, 160- 163). Böylece de bireyler sosyalleşmelerini daha sağlıklı bir biçimde gerçekleştirmiş olurlar.

Ailenin önemi, insan hayatının ve terbiyesinin kaynağı olmasından da ileri gelmektedir. Çünkü ailenin, en büyük işlevlerinden biri kuşkusuz neslin devamı için çocuk yetiştirmektir. Dolayısıyla aile, görevlerini yerine getirirken, çocuğa bilmediklerini öğretmekten ziyade, çocuğu ileriki yaşamı için de hazırlamalı ve ona gerekli şeyleri öğretmelidir (Güngör, 1995: 206, 214). Bilindiği gibi sosyalleşme sürecinin ilk basamağı olan aile, dini bilgileri yeni nesillere aktarma işlevini de yerine getirmektedir. Çocuk ailede, dinsel törenleri, duaları ve dinsel uygulamaları öğrenir (Dikici, 1995: 250- 251). Bu bağlamda aileler, sağlıklı manevi yaşamın temellerini atarlar ve manevi yaşamı ailede beslenen çocuklar da daha sağlıklı gelişebilirler. Dolayısıyla bu bireyler; güler yüzlü, sevecen, insanlara ve doğaya saygılı bireyler olarak yaşarlar (Cüceloğlu, 2003: 94- 95). Dolayısıyla pozitif yani kendisinden beklenen özellikleri benimsemiş bir aile ortamında sağlıklı olarak yetiştirilen çocuklar da toplumsal değerleri uyumlu bir biçimde kabul edecek ve istenen düzeyde bir toplumsal üye olabilecektir.

Ailenin, çocuklarına karşı sorumluluklarından en önemlisi, çocuğun topluma uyumunu sağlamaktır. Bilindiği gibi aile, toplumun değer yargılarını, kurallarını çocuğa en yoğun bir şekilde aktararak çocuğu sosyalleştiren ve böylece çocuğun diğer insanlarla olan ilişkilerini, davranış ve tutumlarını şekillendiren bir yapı olduğundan çocuk da bir nevi aile içinde görmüş olduğu tavır ve davranışları aile dışına taşımaktadır. Çünkü aile, bireyin sosyalleşme sürecinde en önemli kısmı oluşturmakta ve çocuğun bu dönemde ailesinden almış olduğu bilgileri onun kişiliğinin bir parçası haline gelmektedir. Ayrıca bu dönemde elde edilen bilgiler bireyin yaşamında hayat boyu bir temel teşkil etmektedir. Bu bağlamda çocuk ailesinde elde ettiği tecrübelerle ileriki hayatında nasıl

davranacağına ilişkin tutumlarını büyük ölçüde belirlemiş olur (Güngör, 1995: 215; Sezal, 2003: 154). Zaten psikanaliz ekolünün, kişiliğin temel yapısının ilk beş yılda oluştuğunu söylemesi de ailenin önemini ayrıca ortaya çıkarmaktadır (Karaca, 2005: 73). Aynı şekilde aile toplum içinde yadsınamaz bir öneme sahiptir. Çünkü toplumun varlığını koruyabilmesi, kimliğini ancak gelecek nesillere aktarabilmesine bağlıdır. Aksi halde ortaya çıkacak olan kimliksizlik toplumun geleceğini ve varlığını tehlikeye sokacaktır. Bunun içinde en etkili kurum şüphesiz ailedir (Sezal, 2003: 148). Çünkü aile toplumun değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini, beğenilerini, inançlarını yani toplumun özelliklerini yansıtır (Yörükoğlu, 2000: 125). Bu bağlamda, günümüzde her toplum aileyle yakından ilgilenmekte ve kendi hukuk sistemlerinde aileye oldukça fazla yer vermektedirler. Çünkü bilinen odur ki; güçlü bir aile yapısı, toplumun gelecekteki varlığının garantisini oluşturmaktadır (İşçi, 1999: 20).

Ayrıca aile, siyasi parti bağlarının aktarılmasında ve genel değerlerin benimsetilmesinde de rol almaktadır. Bunun yanında ailenin ekonomik düzeyinin iyi olması, çocuklarına parti bağlarının benimsetilmesinde önemli bir etken olmakla birlikte; çocuğun siyasi partiler konusundaki bilgisi de özgür seçim yapma olasılığını arttırmaktadır. Ailenin siyasi konulara karşı göstereceği ilgi, çocukların doğrudan sosyalleşmesinde etkili olarak siyasi katılımlarındaki eğilimi yükseltmektedir. Ayrıca Almond ve Verba da öğrenim düzeyinin yükselmesiyle birlikte, bireylerin siyasi olaylara karşı daha ilgili olacaklarını belirtmişleridir. Ancak belirtilmesi gereken husus; çocuğun on beş yaşına gelinceye kadar oluşturmuş olduğu bu bilgilerin artık değişmeyeceği, sadece içerik bakımından zenginleşip, olgunlaşabileceğidir. Buradan anlaşılacağı üzere ailenin önemi bir kez daha karşımıza çıkmaktadır (Alkan, 1989: 32, 82, 96).

Aile, birey ve toplum için yeri dolduramayacak derecede büyük bir öneme sahip olmasına karşın, günümüzde ailelerin parçalanması hemen her toplumda ciddi boyutlar kazanmaktadır (Sezal, 2003: 163). Bunun en önemli sebebi olarak, kadının eğitim düzeyinin yükselmesi ve kadının çalışma hayatına katılmasıyla birlikte ailenin içerisine rol çatışmasının girmesi olarak gösterilmektedir (Yörükoğlu, 1992: 104). Sonuç olarak, birçok Türk çocuğu boşanmış anne-babanın yanında büyümektedir. Bu bağlamda da çocuklar daha yetersiz sosyalleşmekte ve birtakım ruhsal uyumsuzluk geliştirmekte ve

dolayısıyla, gençlik suçları, kötü okul performansı, davranış bozuklukları gibi sosyal problemler yaşamaktadırlar (Adak, 2005: 85; Yörükoğlu, 1992: 104, 109). Örneğin, parçalanmış bir ailede annenin yanında kalan bir erkek çocuk, baba modelinden mahrum kalacağı için, kendini yalnız hisseder ve sorunlar yaşayabilir. Zamanla boşanmanın bu olumsuz etkileri ortadan kalkacaktır. Hatta anne ve babası, çocuğun önünde kavga etmemişlerse, çocuk sosyal hayata daha da çabuk uyum sağlayacaktır (Cüceloğlu, 2003: 382- 383). Ancak çocuğun önünde anne-babanın kavga etmesi çocuğu derinden etkiler ve çocuk da aynı acıyı kendi çocuklarının yaşamaması için evlenmemeyi bile düşünebilir (Uğurel-Şemin, 1984: 168). Bu nedenle anne ve babaların, çok hassas davranmaları ve çocuklarının sağlıklı sosyal gelişimleri için özverilerde bulunmaları gerekmektedir.

Görüldüğü üzere genel olarak aile; kadın ve erkek ilişkilerini düzenleyen, doğan çocuğun bakımından, sağlık ve eğitiminden sorumlu olan ayrıca kültürel değerlerin yeni nesile aktarılması görevini üstlenen bir kurumdur. Bunun yanında aile, ekonomik, sosyal ve psikolojik bir birliktir. Bu bağlamda da aile, sosyologların ve sosyal psikologların yanında eğitimcilerin, iktisatçıların, idarecilerin ve hekimlerin de inceleme konusu olmaktadır (Güvenç, 2005: 106).

### **1.3.2. Akran Grupları**

Sosyalleşme sürecinde etkili olan önemli kurumlardan bir diğerini de akran grupları oluşturmaktadır. Sosyalleşme sürecinde, akran grupları tıpkı aile kurumu gibi önemli ölçüde rol oynamaktadırlar. Çünkü akran grupları çocukla aynı düzeyde bir ilişkiyi temsil etmektedirler. Çocukluk çağındaki arkadaşlık ilişkilerine baktığımızda, çocuğun arkadaşlarıyla ilişkilerinde birçok şey öğrendiği görülmektedir; paylaşma, mücadele, kavga etme, büyüklerle olan ilişkiler, başarı ve sevilme gibi. Okul çağına geldiğinde ise çocuk, okul arkadaşlarından otoriteyle nasıl başa çıkılacağını, okul içi ve dışı hareketleri, karşı cinse yaklaşmanın yollarını öğrenmektedir (Özkalp, 2007: 107- 108). Bu bağlamda akran gruplarının çocuğun gelişiminde ve sosyalleşmesinde ne denli önemli olduğu gözler önüne serilmektedir. Çünkü akran grupları sayesinde çocuk, toplumsal ilişkilerinde daha uyumlu hareket edebilmeyi ve işbirliği yapmayı öğrenebilecektir. Bunun yanında arkadaşlarıyla yapacağı çeşitli rekabetler sayesinde “ezmeden” ve “ezilmeden” yarışma kabiliyeti de kazanacaktır. Dolayısıyla çocuk,

yönetici olma ve yönetme, işbirliği yapabilme ve sorumluluk alabilme gibi yetenekleri, ailesi dışında daha çok akran gruplarından öğrenebilmektedir. Ayrıca çocuk, arkadaş ilişkileri sayesinde bencilliğini yenebilir. Çünkü arkadaşlık ilişkisi karşılıklı özveriyi zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte çocuğun hem kendi cinsiyle, hem de karşı cinsle arkadaşlık yapması, onun cinsel kimliğinin oluşmasında da yardımcı bir faktör oluşturacaktır (Yörükoğlu, 2000: 91- 92). Dolayısıyla çocukların hayatında akran grubunun gerek gelişimi gerekse birtakım bilgileri edinmesi bakımından son derece önemli olduğu görülmektedir. Çünkü aileden edinmiş olduğu temel değerleri, akran grubu sayesinde pekiştiren, bilgilerini test etme olanağı bulan ve ayrıca bir nevi kendi varlığının farkına varan çocuk, daha çabuk, sağlıklı ve uyumlu gelişim gösterebilecektir.

Görüldüğü gibi, insanların çevresi salt aileyle sınırlı kalmamakta ve özellikle de genç bireyler için gün geçtikçe akran grupları çok önemli bir yer tutmaktadır. Hatta genç bireylerin ergenlik dönemleriyle birlikte, bu çevreleri aileden daha fazla bir değer sistemi oluşturmaya başlayacaktır (Atabek, 2003: 185- 186). Bunun nedeni ise, bireylerin birçok yönden etkilenmesi ile ortaya çıkan kuşaklararası çatışmalardır. Bu ortamda gencin imdadına arkadaş çevresi yetişerek mevcut çatışmaları karşılamakta ve bunun yanında da sosyalleştirici bir etkide bulunmaktadır (Uğurel-Şemin, 1984: 200). Genç bu dönemde ailesinin kendisini anlamadığını ve onu en iyi arkadaşlarının anlayacağını düşünmekte ve arkadaş çevresine daha da sarılmaktadır. Bu devrede gencin çalkantılı bir dönemde oluşu da arkadaş çevresinin önemini arttıran bir faktör olarak önemli rol oynamaktadır.

Ergenlik çağı bilindiği gibi bireylerin, bilişsel ve duygusal gelişme gösterdiği bir dönemdir. Ayrıca bu dönemde bireyler, hemen her şeyi eleştirmekte ve kendine özgü bir dünya kurmaya gayret etmektedir. Bu dönem anlaşılacağı üzere birey için oldukça sancılı geçmekle birlikte ayrıca her bakımdan dengesizliklerin de görüldüğü bir dönemdir. Birey bu dönemde her konuda bir denge oluşturmaya çalışırken bir tek arkadaşlık konusunda buna gerek duymaz. Çünkü bu dönemde gencin dayanabileceği en önemli kaynağı arkadaşlarıdır ve bu konuda genç bir dengesizlik yaşamamaktadır. Ayrıca bu dönemde arkadaş çevresi, genç üzerinde ailesi kadar hatta bazı ülkelerde ondan daha da fazla etkili olmaktadır (Cüceloğlu, 2003: 360). Bu dönemde gençlerin davranışları için yol gösterici olan ve adeta bir danışmanlık görevi yapan arkadaşlık

çevresidir. Genç, beslenmeden giyim kuşama kadar tüm davranış kalıplarını arkadaş grubunu örnek alarak oluşturmaktadır (Balıkçı, 2002: 41). Piaget, konuyla ilgili olarak, arkadaş ilişkilerinin daha demokratik olduğunu belirtir. Çünkü gencin ailesindeki ilişkilerine nazaran arkadaş gruplarındaki eşitlik uygulaması daha yaygın olabilmektedir (Tezcan, 1995: 44).

Akran grubunun önemi daha çok bireyin, ailesinin aksine akran grubunu kendisinin tercih edebilmesiyle açıklanmaktadır. Ayrıca bireyin ‘siyasal insan’ olmasında da akran grubu oldukça etkilidir. Akran grubu sayesinde birey, kendi tercihleri doğrultusunda karar verirken diğer yandan da ailede edinmiş olduğu kültürü bu çevrede test edebilmektedir. Bu da doğal olarak akran grubunun kuşkusuz önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda burada belirtilmesi gereken husus ise, bireyin ailesinden almış olduğu kültürü, arkadaş ortamında test edilirken ya güçlenme ya da tam tersi olan zayıflama eğilimleri göstereceğidir. Eğer bireyin aile kültürü ile ilişki içerisinde olduğu arkadaş grubunun kültürü arasında bir uyum söz konusuysa birey, daha kolay ve dengeli bir siyasal sosyalleşme kazanırken, bu iki kurum arasında görülebilecek kültürel çatışma ortamında ise bireyin, kimlik ve kişilik kazanma süreci olumsuz bir durum sergileyecektir. Aynı şekilde kültürler arası tercihe zorlanan birey ise, siyasal sosyalleşme sürecini daha yavaş ve çatışmacı olarak sürdürebilecektir (Türküne, 2003: 245- 246). Bu bağlamda bireyin yeni bir takım değerleri kabul etmesi veya reddetmesi, kendi gelişimini ne ölçüde tamamladığıyla doğru orantılı olarak gelişecektir.

Kendine olan güveni az, özdeşleşme gelişmesi karışık olan bireylerde arkadaşlar daha belirleyici olmaktadır. Konuyla ilgili yapılmış araştırmalarda, bireyin ailesiyle olan ilişkisinin kuvveti ve türünün bireyin arkadaşlarının etkisinden bağımsız kararlar alabilmesinde önemli rol oynadığını göstermektedir. Çünkü birey böylelikle, duygusal, bilişsel, ahlaksal ve sosyal gelişimini tamamlayabilmektedir. Bu gelişimini sağlıklı tamamlayabilen bireyler, arkadaşlarından bağımsız kararlar alabilirler (Cüceloğlu, 2003: 360- 361). Ancak arkadaşlarından bağımlı veya bağımsız, ne şekilde olursa olsun, karar veriyor olmanın önemi yanında aynı zamanda arkadaş çevresi edinmiş olmak da şüphesiz oldukça önemlidir. Aksi halde doğacak boşluğun doldurulabilmesi kolay olmayacaktır.

Bazı anne babalar, çocuğun akran gruplarıyla birlikte olmasını önler ve doğabilecek bu boşluğu ise kendileri kapatmaya çalışırlar. Bu ortamlarda yetişen çocuklar ise, bir süre sonra isteseler de artık arkadaş edinemezler. Bilindiği üzere arkadaşlık ilişkileri çocuğun gelişimi ve sosyalleşmesi için oldukça önemli olmakla birlikte aile içerisinde karşılanamayan bir gereksinimdir. Aynı doğrultuda arkadaş edinmek belli bir olgunluğu gerekli kıldığından dolayı, arkadaşı olmayan ve arkadaş edinemeyen bir çocuğun da önemli ruhsal problemler yaşadığı söylenebilir (Yörükoğlu, 2000: 89). Bu nedenle çocukların sağlıklı ve girişken olabilmeleri için onları üzerlerinde adeta saha çalışması görevi yapacak arkadaş ortamından mahrum bırakmamak gerekmektedir.

Görüldüğü üzere akran grupları bireylerin her dönemine oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bireylerin, yetişkinlik dönemlerinde, evlilik yaşamlarında, anne baba oldukları zamanlarda, emekliliklerinde, eşlerinin ölümünde hep yanlarında olan ve onlara yardımcı olan kişiler arkadaşlardır. Her yeni olay, yeni bir uyum süreci gerektirdiğinden dolayı, bu durumlar sosyalleşme olarak nitelendirilir ve bunların da aynen kültür gibi öğrenilmesi gerekir (Özkalp, 2007: 108).

### **1.3.3. Eğitim**

Sosyalleşme araçlarının en önemlilerinden biri olan eğitim kurumunu açıklarken, öncelikle belirtilmesi gereken hususun, eğitimde bireylere belli değer yargılarının benimsetilmesi ile bireylerin davranışlarında istenilen yön ve boyutta değişimler meydana getirilmeye çalışılmasının, olduğudur (Doğan, 1995: 153; Yörükoğlu, 1992: 119). Bilindiği üzere insanların doğası gereği eğitimi olmazsa olmaz bir koşuldur aynı zamanda. Çünkü insanların adeta bir “toplumsal hayvan” olması topluma duydukları ihtiyaçtan ve onları diğer hayvanlardan ayıran en başat özellikleri ise, eğitime duydukları açlıktan meydana gelmektedir. Bu sebeple bilgi aktarımının kuşaklar arası devam eden bir süreç izlemesi sayesinde bireyler eğitilmekte ve böylelikle de sosyalleşmelerini gerçekleştirmektedirler. Aksi halde bireylerin, bireysel ve toplumsal yaşamı felce uğrayacaktır (Alkan, 1989: 1). Dolayısıyla eğitim yaşam için bir gerekliliktir. Çünkü dünyaya hiçbir şey bilmeyen bir varlık olarak gelen bireyin mutlaka işlenmesi ve toplumla uyumlu yaşayabilecek seviye ve boyuta gelmesi gerekmektedir. Ancak eğitim sayesinde birey toplumun kendisinden beklediği gibi bir insan olabilecektir.



Eğitim aile içerisinde başlamakta ve çocuk okula gelirken nötr olarak değil de bir takım bilgi birikimi ile birlikte gelmektedir. Yörükoğlu'nun (2000: 79) da belirttiği gibi çocuk, ailesinden almış olduğu bilgilerini okulda sınamaya başlar ve artık bu zamandan sonra da eğitim, ev ve okulla birlikte yürütülmeye başlanır. Okul eğitimi adeta aile eğitiminin bir tamamlayıcısıdır ve çocuğun bedeni ve ruhi olarak gelişmesine yardımcı olur (Akyüz, 2001: 264). Ayrıca okul, farklı düzeyde gelişme eğilimi göstermiş olan çocukların da ortak yaşantılardan geçmesini sağlayarak bir nevi ailede başlatılmış olan sosyalleşmeyi sürdürmeyi amaçlar (Güvenç, 2005: 284). Böylece okul, çocukluktan başlayarak bütün bireyleri derin bir biçimde etkilemeye başlar. Ergenlik çağı ile birlikte, aile yaşamı değişerek, karşılıklı hak ve görevler biçimine dönüşmeye başlar (Uğurel-Şemin, 1984: 189- 190). Böylece okul, eğitimin sürekliliği ile birlikte benimsediği unsurların da tutarlılığını sağlayarak sosyalleşmeyi gerçekleştiren en etkili kurum olabilir (Akyüz, 2001: 225). Bu bağlamda aile içerisinde temeli atılan ve daha sonra okul tarafından pekiştirilen bu bilgilerle birey kişiliğini ve kimliğini oluşturarak sosyalleşmesini sağlar.

Sosyalleşme sürecine önemli katkı sağlayan eğitim kurumunda, sosyalleşme daha resmi ve örgütlü olarak gerçekleştirilmektedir. Birey okulda salt bilgi değil aynı zamanda toplumsal sorumluluklarını da kazanmaktadır. Dolayısıyla okulun bireyi etkileyen ilk organizasyon olduğu rahatlıkla söylenebilmektedir. Çocuk okulda toplumun temel yapısını anlamaya ve akabinde de toplum halinde yaşamının kurallarını öğrenerek toplumun bir parçası olmaya çalışır (Özkalp, 2007: 108- 109). Okulun kurallarına göre sosyalleşmesini gerçekleştiren birey, toplum kurallarına daha uyumlu bir kişilik geliştirebilecektir. Ayrıca bireye ailesi tarafından benimsetilmeye çalışılabilecek tutucu ve geleneksel kültüre karşılık, okulda yeni ve ilerici bir kültür yayılmaya çalışılmakta ve dolayısıyla da bu eğitim, eski kültürün yerini almaktadır (Tezcan, 1995: 44- 45). Sosyalleşme açısından bakıldığında zaman, okul tarafından benimsenen değer yargıları, davranış şekilleri, okul kültürü çocuğun aile ve çevrede edinmiş olduğu değer yargıları, alıştığı davranış şekilleri ve içinde yetiştiği kültüre ters düşerse, çocuk okulda çelişkili bir ortama girmiş olur. Böylelikle de çocuğun kişiliği zedelenebilir ve ben görüşü bulanıklaşarak bunalım içine düşebilir (Akdeniz, 1994: 138). Geleneksel değerlerle okulun gerektirdikleri arasında uyumsuzluklara çoğunlukla rastlandığından dolayı bu değerler okulda başarıyı sağlamaktan ziyade ona engel de olabilirler (Kağıtçıbaşı, 2000:

147). Bu nedenden dolayı bireyin ailesinden ve çevresinden alacağı temel bilgilerle birlikte okulun da vereceği bilgilerin aynı doğrultuda olması yani birbirlerine ters düşmemesi, bireyin sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesini sağlayacaktır.

### *Eğitimin İşlevleri*

Eğitim sistemi işlevlerini hedeflenen düzeyde yerine getirerek, birey ve toplum hayatını değiştirebilir. Bu işlevler; toplumsal, ekonomik ve siyasal işlevlerdir. Bu işlevlerle, bireyin içinde yaşadığı toplumla ve çağdaş dünyayla uyumlu olması, bunun yanında demokrasinin ilkelerine saygılı, haklarını yasal yollarla koruyan, diğer yandan maddi imkânlarının farkında olarak bireylerin iyi üretici ve tüketici olmaları sağlanmaktadır. Bu bağlamda, ancak eğitimle bireylerde bu nitelikler oluşturulup, geliştirilebilir (Doğan, 1995: 157- 158). Çünkü eğitimin temel amacı, bireyleri yetiştirerek, topluma yararlı olmalarını sağlamaktır (Güçlü, 2005: 284). Sözü geçen işlevleri daha ayrıntılı ele alıp incelemek ve temel hedeflerini ortaya koymak, eğitimin önemi açısından uygun görülmektedir. Bu bağlamda eğitimin işlevlerine değinecek olursak;

Eğitimin toplumsal işlevinde amaç, toplumun sürekliliğini ve gelişimini sağlamak için toplumla uyumlu bir biçimde hareket eden bireyler yetiştirmektir. Eğitim kurumları bu işlevlerini yerine getirebilmek doğrultusunda bireylere, içinde yaşadıkları toplumun kültürel mirasını aşilayarak, onların sosyalleşmelerini sağlar ve dolayısıyla da yenilikçi ve toplumun kültürünü geliştirecek olan bireyleri yetiştirmiş olurlar (Güçlü, 2005: 284). Böylelikle de toplumun kültürel birikimi yaygın ve örgün eğitim yoluyla yeni nesillere aktarılır (Konuk, 2003: 267). Eğitim ile toplumun sahip olduğu düzene vatandaşların sadık olmaları sağlanır ve böylelikle de vatandaşlar kamusal işler yahut işlemlerin yürütülmesine, gerekli olan bilgileri, tutumları, yetenekleri vs. alarak daha etkin olarak katılırlar (Sarıbay ve Ögün, 2006: 9). Dolayısıyla eğitim yoluyla sosyalleşmenin toplumsal amaç ve önemi yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Eğitimin siyasal işlevinde üç amaç doğrultusunda hareket edilmektedir. Toplumdaki bireylere milli değerleri kazandırıp böylelikle millet bilinci oluşturmak ve var olan siyasal düzeni korumak, lider ve seçmen yetiştirmektir (Güçlü, 2005: 286). Bilindiği gibi okul, siyasal sosyalleşme sürecinde, aileden sonra en çok etkili olan kurumdur. Devlet de bu doğrultuda, okul aracılığıyla siyasi sistemle uyumlu vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bunu sağlamak için; eğitim müfredatı, okulda yapılan

törenler ile kutlamalar ve öğretmenler araç olarak kullanılmaktadır. Okul, vazgeçilmeyecek bir biçimde siyasi bir kurum olduğundan, planlı ve programlı bir siyasi sosyalleşme aracı olarak kurgulanır (Türküne, 2003: 244).

Eğitimin ekonomik işlevinde ise amaç gerekli sayı ve nitelikte insan gücünü yetiştirmektir. Böylelikle toplumdaki bireylerin, gerekli beceri ve yetenekleri kazanması sağlanarak, onları üretici duruma getirmek ve böylece endüstri, tarım ve hizmet alanlarında gerekli olan insan gücünün karşılanmasını sağlamaktır. Eğitim kurumları, üretim ve tüketime önemi bilen bireyler yetiştirmeyi de amaçlar. Ayrıca eğitim, bireyin kendini gerçekleştirmesinde, insan ilişkilerinin gelişmesinde, bireylerin ekonomik etkinliklerinin gelişmesinde ve bireylerin vatandaşlık sorumluluğunun gelişmesinde oldukça etkilidir (Güçlü, 2005: 287- 289).

Eğitim, yukarıda sayılan işlevlerinin yanında ayrıca fırsat eşitliğini sağlar ve böylelikle de sınıf farklarından kaynaklanan çatışmaları önlemiş olur. Demokratik toplumlarda statüler yetenek, çalışma ve becerilerle doğru orantılıdır. Dolayısıyla eğitim sayesinde uyum ve bütünleşme dereceleri artar. Eğitim kurumu, saydığımız bu açık işlevlerini, nüfusun çok genç ve artış oranının yüksek olması nedeniyle gerektiği gibi yerine getirememektedir. Bu nedenle de eğitimin gizli işlevleri önem kazanmaktadır. Eğitimin gizli işlevlerine değinecek olursak, eğitim; bireylerin yeni toplumsal ilişkiler kurmasına yardımcı olarak onları dar görüşlülükten kurtarır. Ayrıca bireylerin ailesinden ve çevresinden edinmiş olduğu bir takım yanlış bilgilerinden kurtulmasında etkili olur. Böylelikle de bireylerin demokratik bir tutum geliştirmelerini sağlar. Bunun yanında özellikle de yüksek öğretim kurumlarında eğitimin, eş seçmedeki etkisi büyüktür. Eğitimin gizli işlevlerinden bir diğerini ise, cinsiyet ayrımcılığını engellemeyi ve eşitlik fikrini içselleştirmeyi sağlamak, oluşturmaktadır. Ayrıca işsizliği azaltır ve insanlar arasında rekabeti özendirerek, rekabet ahlakını yerleştirir. Bununla birlikte okulda başarılı olamayan bireyler, okulu bırakarak iş dünyasına atılmakta ve orada başarılı olmaktadır. Bu işleve de okulun tersinden işlevselliği denilebilir (Konuk, 2003: 267-268).

Eğitim kurumunun açık ve gizli işlevlerini birbirinden ayırmak hiç de kolay değildir. Gizli işlevler oldukça çeşitlidir ve bu çeşitlilik de bireysel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Aynı eğitim sürecinde bireylerin etkilenmeleri farklı farklı

olabilmektedir. Bunun sebeplerinden birisi ise; aile, eğitim, kitle iletişim ve akran grubu gibi eğitsel işlevli kurum ve grupların birbirlerinden farklı değer sistemi ve değer hiyerarşisi benimsemiş olmalarıdır. Bu bağlamda kurumlar arası değer sisteminin birbirlerini destekleyici, en azından yanlışlayıcı nitelikte olmaması gerekmektedir. Modern toplumlarda farklılaşmanın olmadığı bir toplum modelinden ziyade farklılaşma üzerinden bir bütünleşme anlayışı benimsenmektedir (Konuk, 2003: 268). Bunu sağlayacak olan da büyük ölçüde eğitimidir.

Genel olarak her toplumun eğitim kurumundan birtakım beklentileri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, toplumun eğitim kurumundan, çocuğunu en iyi bir şekilde sosyalleştirmesini, kendine mal ederek, kendi insanını yetiştirmesini beklemektedir. Bu toplumun varlığı, sağlığı ve sürekliliği için adeta bir zorunluluğu teşkil etmektedir. Aksi takdirde toplumun varlığını, sağlığını, sürekliliğini bozacak oranda yabancı bireyler yetişecektir (Akdeniz, 1994: 141). Bilindiği üzere, okulun görevi sadece bilgi vermek değil, aynı zamanda gencin ahlaki davranışının temellerini ona kazandırmaktır (Uğurel-Şemin, 1984: 189). Böylelikle okul, farklı toplumsal sınıflardan gelen bireylere verdiği eğitimle, onları gelecekteki rollerine hazırlamaktadır (Alkan, 1989: 104). Eğitim yoluyla aktarılması gereken kültür öğelerine ilişkin yorumlara da değinmek çalışmanın amacına yönelik bütünlüğü sağlayacaktır.

#### *Eğitimle Aktarılabacak Kültür Öğeleri*

Eğitim yoluyla aktarılması gereken kültür öğelerini sıralayacak olursak;

Dil; okul, bireyin toplumla uyumlu hareket etmesini sağlarken, öncelikle bireyin konuştuğu dili eksiksiz konuşması sağlanmaktadır. Birey konuştuğu dili bilir ancak eksikliklerini okulda tamamlar. Dolayısıyla okulun görevi resmi dili öğretmek ve bireylerin dil hazinelerini geliştirmektir (Ültanır, 2003: 304- 305). Çünkü okul, toplumun milli dili konuşmasını ve yazmasını zorunlu kılar (Akyüz, 2001: 265).

Hoşgörü ve empati; okullar birey kimliğinin ve ben-kimliğinin oluşmasında önemli rol oynarlar. Sosyalleşmenin temel taşı olan, yakını tanımak ve onunla empati kurmak eğitimin ana sorunudur. Çünkü okullar sosyal ilişkileri düzenleyen kurumlardır. Bu bağlamda bireysel ifade örnekleri okullarda gelişir ve bireyde ben-kimliğinin oluşmasını sağlar (Ültanır, 2003: 305). Ayrıca okullar, bireylerin başkalarıyla iyi geçinmesini ve

birlikte çalışma alışkanlığının gelişmesini sağlarlar (Akdeniz, 1994: 137). Okulun, aynı zamanda öğrencileri sosyalleştirmesi ve aralarında işbirliğini kurabilecek koşulları taşıması gerekir. Demokratik bir yaşam anlayışının gerçekleşebilmesi için; sosyal zorunlulukların duyurulduğu, bireysel yeteneklerin özgürce dile getirilebildiği bir ortam gereklidir. Ancak böylelikle demokratik düşünceli bir vatandaş yetiştirilmiş olacaktır (Uğurel-Şemin, 1984: 191).

Kendini tanıma; eğitim, biyolojik özelliklerin sürekliliğini ve doğanın içinde var olma amacını algılamak için bireyin bu algılama yeteneğinin öne çıkmasını sağlayan bir faktörü oluşturmaktadır (Ültanır, 2003: 305). Okul, bireylerin kendini ve diğer insanları tanımasını sağlamaktadır. Bu olay, insanın yüceltilmesi düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Okul insan sevgisini aşar ve yeryüzündeki her şeyin insan için var olduğunu, insandan daha önemli hiçbir varlığın bulunmadığını, temel alan bir yaklaşım sergiler (Akyüz, 2001: 264).

Değerler; toplum içerisinde var olan kurumlar, toplumun benimsemiş olduğu birtakım norm ve değerler çerçevesinde oluşturulmuşlardır. Eğitim yoluyla birey, kültürüne özgün bütün sosyal kurumların özelliklerini alır. Bireyin çevre koşullarına uyum sağlaması için toplumun değerlerini, alması bir gerekliliktir (Ültanır, 2003: 305). Dolayısıyla okul, toplumun kültürünü korur ve öğrenilmeye uygun hale getirir. Böylelikle de kullanılmaya hazır hale getirilen kültür yeni nesillere aktarılır (Akyüz, 2001: 265).

Topluma uygun davranış örnekleri: modern toplumlarda, değişik etnik unsurlar bir arada bulunmaktadır. Giyinme, evlenme, arkadaşlık kurma, selamlaşma vb. gibi sosyal yaşam gereksinimleri, bireysel görünseler de aslında kolektif gereksinimlerdir ve bunlar kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Her toplumun kendine has davranış şekilleri bulunmaktadır; tokalaşma, selamlaşma, evet veya hayır anlamında kullanılan baş hareketleri vb. gibi. Bu davranış şekilleri yaşam tarafından belirlenir ve bunlar eğitimle, bir liste halinde yeni nesillere planlı bir biçimde aktarılır (Ültanır, 2003: 306).

Düşünme yapısı: bilindiği üzere, kültürden kültüre bilinç ve algılama özellikleri değişmektedir. Bu nedenle yeni nesillere, tarih öğretimi gibi eğitimlerle, sosyal yansımalar ve sentezleme yeteneği verilmelidir (Ültanır, 2003: 306). Okul, yurt sevgisi, ülke bütünlüğü, tarih şuuru, gelecek endişesi gibi milli şüura hizmet eden unsurların

uyanmasında yardımcı olmaktadır (Akyüz, 2001: 265). Bunu yerine getirirken, milli tarihin, milletimizin geçmişinde yaşanan olayların, sağladığı yararlar veya verdiği zararlar doğrultusunda yorumlanması ve yeterince öğretilmesi gerekir (Akdeniz, 1994: 137).

Teknolojide her geçen gün yenilikler yapılmaktadır ve kültürle ilişki içerisinde olan teknolojinin, yeni nesillere ve ayrıca da yetişkinlere eğitim yoluyla aktarılması gereklidir. Sanat da, ifade örneği oluşturması bakımından oldukça önemlidir. Bireysel olmanın yanında aynı zamanda kolektif olarak da kabul edilmektedir. Diğer bir kültür ögesi olan spor, kültüre göre biçimlenen ve bazı dallarıyla da ulusal başlıklar altına alınan, bireysel ve kolektif işlevlerdir. Ayrıca ulusal veya dinsel kökenli bayramlar ve tatillere ilişkin zamanların değerlendirilmesi de kültür, gelenek ve göreneklerle alakalı olduğundan toplumsal öğrenimi ve uyumu gerekli kılar. Bunun yanında din de, kültürün belirleyici bir unsurudur. Belli bir dine ilişkin farklı inanç türleri ortaya çıkabilmektedir. Çağa göre yapılan yorumlar, devletin din algılaması, bireylerin sosyalizasyonu yanında dil, aile içi ilişkiler, cinsiyet eğitimi, din dersleri ile öğretim kurumlarınca yerine getirilir (Ültanır, 2003: 306- 307).

#### **1.3.4. Kitle İletişim Araçları**

Sosyalleşme kurumlarından bir diğerini oluşturan kitle iletişim araçları, günümüzde oldukça yaygın olarak kullanıldığından dolayı etki derecesi de bir o kadar büyüktür. Dolayısıyla kitle iletişim araçları bireyleri sosyalleştirmede, artık neredeyse aile ve okulun üzerinde bir öneme sahip olmuşlardır. Özellikle bireylerin, tutum ve kanaatlerinin oluşmasında kitle iletişim araçlarının merkezi rol oynadığı görülmektedir (Doğan, 1995: 59- 60; Tezcan, 1995: 45). Kitle iletişim araçları; radyo, televizyon, video, sinema, tiyatro, kitap, dergi ve gazete vb. olarak bireyleri daha çocuk yaşta etkileyerek onların, sosyalleşmelerinde ve kişiliklerinin oluşmasında yadsınamaz derecede önemli rol oynamaktadırlar (Armağan, 2004: 11).

Günlük yaşantımızın her anında iç içe olduğumuz kitle iletişim araçları, bireylerin kimliklerinden kanaatlerine kadar oldukça fazla etkili olmaktadır. Ancak bu etkileşim doğal olarak gençlere nazaran çocukların üzerinde daha da etkili olacaktır. Yörükoğlu'nun (1992: 99- 100) da belirttiği gibi; televizyon bütün çocukları aynı ölçüde olmamakla birlikte, oldukça fazla etkilemektedir. Mesela, çocuklar izledikleri

saldırganlık ve vahşet filmlerinden uzun bir süre etkilenmektedirler. Bu etkilenme biçimi, hayalle gerçeği henüz ayırt etmekte zorlanan oyun çağı çocukları için en fazla olacaktır. Genellikle oyun çağı çocuklarından, korkak olan bir çocuk, saldırganlık sahnelerini izleyince, beklendiği gibi saldırgan, kavgacı vb. olmuyor, aksine korku ve ürkekliği daha fazla artma eğilimi gösteriyor. Bunun yanında, yaramaz, geçimsiz, sinirli bir çocuk, izlediklerini arkadaşları üzerinde denemeye çalışıyor. Diğer yandan sevgi ve barışın hâkim olduğu bir ailede yaşayan çocuk, televizyonda izlediklerini hemen uygulamaya çalışmıyor. Ancak, tartışma, kavga ve sövülmenin doğal sayıldığı evlerde yetişen çocuklar ise, televizyonda izledikleri yöntemleri hemen denemeye başlıyorlar. Kısacası her çocuk televizyondan kendi kişiliği, çevresi, bilgisi doğrultusunda etkileniyor.

Kaçınılmaz olan bu etkilenmeler sadece çocuklar açısından değil gençler ve yetişkinler açısından da bakılacak olursa büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu bağlamda aile içerisindeki mevcut sağlıklı gelişim sayesinde belli temel değerleri alan birey, daha seçici davranabilecek ve akabinde de kitle iletişimin olumsuz yönlerine karşı daha tedbirli olabilecektir.

İletişim çağında bulunduğumuz bu dönemde iletişim araçlarında yaşanan patlama ile birlikte herkesin olduğu kadar gençlerin de üzerinde birtakım etkilenmeler yaşanmaktadır. Ancak gençlerin bu etkilenme sonucu almış olduğu bilgileri, mesajları özümseyebilmeleri için sistematik bir bilgi birikimine vakıf olmaları gerekmektedir. Zaten çağdaş gençliğin de gerektirdiği budur; seçmesini bilen ve kendine güvenen bir gençlik (Armağan, 2004: 15- 16). Böylelikle kitle iletişim araçları karşısında alıcı olarak bulunan gençlik, her gördüğünü benimsemeyecek ve böylece gördüklerini akıl süzgecinden geçirerek, kendi bilgi birikimi doğrultusunda özümsemelerini gerçekleştirebilecektir. Eğer gençler, bu doğrultuda hareket edemezlerse, yani her gördüklerini benimser ve birtakım bilgi birikimleriyle analizler yapamazlarsa, o zaman olumsuz yönde bir etkilenme süreci içerisinde bulunacaklardır. İşçi (1999: 108) bu konuya örnek olarak; televizyonda devamlı olarak yapılan pop müzik yayının, özellikle de gençlerin üzerinde çok etkili olacağını ve akabinde bu müzik tarzını benimseyeceklerini, sonuç olarak ise, gençlerin toplumun geleneksel müzik tarzlarına yabancı bir kişilik geliştireceklerini ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi kitle iletişim araçları ve özellikle de televizyonlar, gençliğin kimlik arayışı içerisinde kolayca girmelerine neden olabiliyorlar. Böylelikle gençlerin kendi kültürlerine, değerlerine, kısacası toplumuna karşı bir yabancılaşma eğilimine girdikleri gözlemlenmektedir. Bu da doğal olarak hiç arzu edilmez bir durumu teşkil etmemektedir. Bu nedenle bu duruma karşı birtakım tedbirler alınması adeta bir zorunluluktur. Bu konuda da gençler şu önerilerde bulunmaktadır; kitle iletişim araçları ile ulusal kültürün yozlaşmasına engel olmak, evrensel kültürel değerleri vermeye çalışmak ve kültürel senteze yönelik programlara yönelik yayınlar yapmak. Bununla birlikte, kitle iletişim araçları, gençlerin beklenti düzeylerinin sürekli olarak artmasına neden olduğu gibi bu beklentilerine sahip olamayan gençlerin, mutsuzlaşmasına, topluma küsmesine, kızmasına vb. neden olmaktadır (Armağan, 2004: 80,93). Çünkü bilindiği gibi, modern toplumun bir özelliği olan, iletişim teknolojisi, toplumun günlük yaşamında oldukça yoğun bir oranda yerini almış ve artık televizyon, radyo, gazete, dergi ve büyük alanlarda yapılan toplantılar toplumun yaşamının bir parçası haline gelmiştir (Cüceloğlu, 2003: 549). Dolayısıyla bu kadar yoğunlukta hayatımızda bulunan kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerine karşı daha tedbirli olmalı ve daha seçici davranmalıyız.

Bu nedenle toplumun değerler sisteminin olumlu bir çizgi izlemesi için, bu konuya bilinçli bir özen göstermek gerekmektedir. Bunun için ise; anneye, babaya, eğitim kurumlarına ve kitle iletişim araçlarına önemli görevler düşmektedir (Armağan, 2004: 70).

Kitle iletişim araçlarının bireyler üzerindeki etkilerinin yanında ayrıca sosyal kurumlar üzerinde de birtakım etkileri bulunmaktadır. Bu doğrultuda iletişim teknolojilerinin ve eğlence endüstrisinin gelişimiyle birlikte, giderek aile yapısı değişime uğramakta ve böylelikle de gençler yalnızlık içerisinde kalmaktadır. Çünkü iletişim teknolojisinin evlerimize girmesiyle birlikte, evde bir arada vakit geçirmek yerine daha çok bireysel vakit geçirme biçimi artmaktadır. Bu durum ise daha çok ‘yalnızlaşma’ ya ve ‘birbirine yabancılaşma’ ya yol açmaktadır. Bu bağlamda bireyler ev içerisinde sadece günlük gereksinimleri doğrultusunda konuşmakta ve böylece de duygu, düşünce paylaşımı yok olurken aynı zamanda ortak yaşam değerleri de kaybolmaktadır (Atabek, 2003: 180).



İletişim teknolojilerinin yaygınlaşması sosyal değerlerde de büyük değişimler meydana getirmiştir. Bu doğrultuda da çocuklar üzerinde çevreleri daha etkin olmaya başlamıştır. Böylece “marka düşkünlüğü”, “araba tutkunluğu”, “iyi yaşamaya harcanan para miktarı” ile ölçülen değerler ortaya çıkmıştır. Bunların istenilen ölçüde elde edilememesi sonucunda şiddet gibi davranışlar boy göstermeye başlayacaktır. Gençlerin, çevreleri ile kurmuş olduğu etkileşimler sonucunda, elde ettiği “yeni sosyal değerleri” ile ailelerin geçmişten getirdiği değerleri arasında oldukça büyük farklar bulunmaktadır (Atabek, 2003: 181). Dolayısıyla da bu durumda kuşaklararası çatışmalar kaçınılmaz olabilecektir.

Kitle iletişim araçlarının mevcut birtakım olumsuz yanlarının varlığı kadar sosyalleşme açısından olumlu yanları da bulunmaktadır.

Kitle iletişim araçlarından en önemlisi olan televizyonun, eğlendirici olmasının yanında ayrıca eğitim boyutunu geliştiren, bireylere yeni davranış biçimleri kazandıran, kişiliklerin gelişmesine olanak tanıyan, bilgi ve becerileri öğreten, genel kültürünün artmasında etkin olan, bir kitle iletişim aracı olduğu bilinmektedir. Televizyon iyi değerlendirilmediği, olumsuz yönlerine karşın tedbir alınmadığı zaman, olumsuz sonuçların doğmasına neden olmaktadır. Televizyon, olumsuz olarak çocukları nasıl etkileyebiliyorsa, olumlu olarak da öyle etkileyebilmektedir. Bu nedenden dolayı çocuklar için, eğitsel değeri olan, kültürel değerlerin pekiştirilmesini sağlayan, çocuğun dünyasını zenginleştirip, zihinsel kapasitelerini geliştiren, sorumluluk anlayışı kazandıran programlar hazırlanmalıdır (Özbay ve Eren, 1997: 27, 30). Çünkü kitle iletişim araçları ancak böylelikle bilgili, bilinçli ve sağlıklı düşünebilen bir kamuoyu oluşturabilir.

Her kitle iletişim aracının hedefi, toplumdaki insanların düşüncelerini etkileyerek, belli bir senteze kavuşturmak ve ortak bir davranış biçimi kazandırmaktır (Özkalp, 2007: 110). Kitle iletişiminde, uzmanlar tarafından kurgulanan bilgiler, mesajlar, hedefe aktarılmaktadır. Hedef ise bir kitledir (Önür, 2005: 331). Bu bağlamda toplumun karmaşıklılaşp, endüstrileşmeye başlaması, siyasal görüşlerin de oluşumunda kitle iletişim araçlarının daha aktif rol oynamaya başlamasını sağlayacaktır (Cüceloğlu, 2003: 550). Dolayısıyla kitle iletişim araçları, siyasi görüşlerin toplumda daha serbestçe yayılmasını sağlamaktadır. Ancak bunu yaparken tek yönlü bir süreç izlememektedir.

Çünkü demokratik toplumlarda bağımsız basın, farklı yayın anlayışı ve siyasi tercihlerle birbirlerini dengelemekte ve kontrol etmektedirler. Ayrıca bireyler de her haber ve yoruma karşı aynı oranda duyarlı davranmamakta, seçici olmaya gayret göstermektedirler. Çünkü medya, haberleri kendi yorumuyla izleyicisinin karşısına çıkarmakta ve adeta bireyin neye inanması gerektiğine karar vermektedir (Türküne, 2003: 246- 247). Kitle iletişim araçlarının bunun yanında topluma karşı birtakım görevleri de bulunmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının toplumdaki görevlerine değinecek olursak; kitle iletişim araçlarının, gerek yurtda ve gerek de dünyada olup bitenleri insanlara ulaştırması ana görevlerinden biridir. Bunun yanında kamuoyunun serbestçe oluşmasında, bilimsel görüşlerin ortaya atılıp tartışılmasını sağlayarak, katkıda bulunur. Ayrıca vatandaşın siyasal iktidarı gözetlemesine, denetlemesine yardımcı olmak, kitle iletişim araçlarının görevidir. Kitle iletişim araçlarının özellikle geri kalmış ülkelerdeki en önemli görevlerinin başında; vatandaşın bilgi ve beceri edinmesini, anayasal hak, ödev, çıkar ve sorumluluklarını öğrenmesini, buna uygun hareket etmesini sağlamak, gelmektedir. Son olarak ise; ortak kültür ve değerlerinin geniş kitlelere yayılması ve mal edilmesi kitlesel eğitimle gerçekleşebilir ve bu da kitle iletişim araçlarının görevidir (Geray, 2002: 98-99).

### **1.3.5. Sosyal/ Kültürel/ Mesleki Platformlar**

Bireylerin sosyalleşmelerinde etkili olan kurumlardan bir diğerini ise sosyal/kültürel/mesleki platformlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda yetişkinler için mesleki platformların sosyalleştirmedeki etkisine karşın çocukların ve gençlerin sosyalleşmelerinde daha çok boş zamanlarını değerlendirme aktiviteleri önemli rol oynamaktadır. Burada önemli olan nokta ise, bireylerin boş zamanlarını değerlendirirken sosyal ve kültürel yönden hangi faaliyette bulundukları ve akabinde de sonuç olarak ne ölçüde gelişim gösterdikleri olacaktır. Bu nedenle çalışmamızda konu bütünlüğümüz açısından birincil olarak çocukların ve gençlerin sosyalleşmelerinde merkezi öneme sahip olan boş zamanları değerlendirme aktivitelerine değinerek, bunların oluşturdukları etkileri, akabinde de yetişkinlerin sosyalleşmelerinde merkezi öneme sahip olan mesleki platformları ele alıp incelemeye çalışacağız.

Bucher ve Bucher (1974: 4, 11)'in tanımlamasıyla boş zamanı değerlendirme; “insanın öz benliğine uygun ve yapmaktan zevk aldığı toplumsal, kültürel ve sportif etkinliklere katılarak, günlük yaşamın sıkıcılığından kurtulması ve başka insanlarla etkileşerek toplumsal bir kişilik kazanması”dır (Kılbaş, 1994: 29). Dolayısıyla boş zamanları değerlendirme aktiviteleri ile birlikte birey, yeni bir etkileşim grubuna katılarak bir yandan sosyalleşmesini gerçekleştirirken diğer yandan da bunun doğal sonucu olan bir kişilik edinecektir.

Bireyler boş zaman aktivitelerine katılırlarken elbette ki sosyalleşebilme ya da kişiliklerinin gelişebilmesi amacını gütmemektedirler. Ancak bu aktivitelerin doğal sonucu olarak bireyler birçok olumlu sonuçlar elde etmektedirler. Corbin, bu bağlamda şöyle bir tespitte bulunmuştur; boş zaman aktivitelerine katılmakla bireyler, kendilerini ifade edebilmek, tecrübelerini paylaşmak, kendi başarılarını görmek, yeni arkadaşlıklar edinmek ve başkalarını tanımak gibi birtakım olumlu sonuçlara da ulaşabilmektedirler (Kılbaş, 1994: 30).

Boş zaman aktivitelerinin bireylere kazandırmış olduğu bunca olumlu sonuç şüphesiz ki çocuklar üzerinde ayrıca daha da etkili olacaktır. Çünkü sosyalleşmesinde ilk temel bilgilerini aldığı aile kurumundan sonra çevreye açılan çocuk, gerek mecburi eğitim aldığı okul gerek de isteyerek katıldığı birtakım aktivitelerle, bu edinmiş olduğu bilgilerini test edip pekiştirme imkânına sahip olabilecektir. Ayrıca çocukların katılacağı aktiviteler onlara başkalarıyla işbirliği yapma imkânını sunacak ve böylelikle de uyumlu bir biçimde ve daha hızlı olarak sosyalleşmelerinde etkili olacaktır. Bu doğrultuda Kılbaş (1994: 43, 45) da, çocuk ve gencin sosyalleşmelerinde gerekli olan toplumsal kuralları öğrenmesi hususunda, dâhil oldukları oyun ve spora dair kuralları tecrübe ederek öğrenmeleri etkili olmakta ve ayrıca büyük kolaylık sağlamaktadır, demektedir. Bireyin sosyalleşmesine bu kadar büyük katkı sağlayan boş zamanı değerlendirme aktivitelerine başlama konusunda ise, Kelly'nin yapmış olduğu bir araştırmaya göre en etkili kurumun aile olduğu görülmüştür.

Boş zamanları değerlendirme aktivitelerinden biri olan sportif etkinliklere çocuklarını yönlendirmeye çalışan aileler çocuklarının, böylelikle ruhsal ve bedensel gelişimine katkı sağlaması, toplumsal kurallara uymalarının önemine vakıf olmaları, arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesi ve onların rol ve kimliklerinin oluşmasını sağlaması bakımından

etkili olacağını düşünmektedirler. Sportif faaliyetlere harcanan zaman sayesinde de çocuklar, kötü alışkanlıklar edinmeyecek, kendine yeterli bir hale gelebilecek ve dürüst oyun kavramına vakıf olabileceklerdir (Talimciler, 2005: 493- 494).

Ünver, Tolan, Bulut ve Dağdaş (1986)'ın yaptıkları çalışmada, Türkiye'de gençlerin boş zamanlarını değerlendirmelerine ilişkin bulgulara göre; gençler sportif faaliyetler, arkadaşlarla oyun ya da sohbet, sanatsal-kültürel etkinlikler ve TV izleme gibi faaliyetlere daha çok zaman ayırmaktadırlar. Bu değerlendirmeye ilişkin en önemli faktörü ise gençlerin, cinsiyeti, öğrenimi, yaşadığı çevresi belirlemektedir. Bu bağlamda erkekler daha çok spor yapmaya yönelirlerken, kızlar ise TV izlemeye daha çok zaman ayırmaktadırlar. Ancak öğrenim düzeyinin yükselmesiyle birlikte okuma ve kültür etkinliklerinin önemi daha da çok artmaktadır. Bunun yanında kırdan yaşayan genç, boş zamanlarını daha çok arkadaşlarla oynamaya ya da sohbet etmeye ayırırken, büyük kentlerde ise spor daha önemli bir yer tutmaktadır (Kılbaş, 1994: 67- 68).

Çocuk ve gençlerin sosyalleşmelerinde daha etkili olan boş zamanları değerlendirme aktivitelerine değindikten sonra şimdi de yetişkinler için önemli olan işyerinin sosyalleştirmeye etkisini incelemeye çalışalım.

Yetişkinlerin sosyalleşmelerinde etkili olan işyeri ortamında, her geçen gün öğrenilen ve ders alınan birtakım bilgiler olmaktadır. Aynı doğrultuda yetişkinlerin, çalıştıkları örgütün benimsemiş olduğu birtakım değer ve kültürü benimsemeleri de gerekmektedir. Yoksa çalıştıkları örgütle bütünleşemeyecek ve başarılı olamayacaklardır. Bu sayede birey, çalıştığı örgütün benimsemiş olduğu değer ve kültürü öğrenip buna adapte olmaya çalışırken, kendi dünya görüşü, değer ve normlarında da birtakım etkilenmeler oluşum göstermeye başlayacaktır. Bu sayede de birey örgütsel sosyalleşme sürecine girmiş bulunacaktır. Kısacası bireylerin sosyalleşmelerinde, çalışılan örgütlerin, dolayısıyla yöneticilerin, işverenlerin, müdürlerin yahut mesai arkadaşlarının şüphesiz büyük bir önemi vardır (Özkalp, 2007: 111).

## **BÖLÜM 2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ**

### **2.1. Araştırmanın Metodolojisi**

Çalışmamızın alan araştırmasını kapsayan ikinci bölümünde, teorik çerçevemize ilişkin olarak oluşturduğumuz soruların yanında bunları tamamlayan demografik bir takım sorulara da yer verilmiştir.

Anket soruları, çalışmamızın ana problemini oluşturan sosyalleşme sürecini ve buna bağlı olarak da bu dönemde aile kurumunun oynadığı rolü inceleyebilmek adına oluşturulmuştur. Bu bağlamda daha önce hazırlanmış olan bir takım anket soruları öncelikle detaylı bir biçimde incelenmeye alınmış daha sonra da çalışmamızın formatına uygun olarak, amacımıza uygun olacak şekilde anket sorularımız oluşturulmuştur. Gerek konu bütünlüğünün sağlanması gerekse çalışmamızın daha kolay analiz edilebilmesi bakımından anket soruları, içerik planı doğrultusunda, sosyalleşmenin amacı ve önemi, sosyalleşme evreleri ve boyutları, sosyalleşme kurumları ve sosyal süreçler olmak üzere dört başlık altında tasnif edilerek verilmiştir.

Anket soruları genel olarak 42 sorudan oluşmaktadır. Anket formları, soruların anlaşılabilirliğinin ve öğrenci görüşlerinin sağlıklı olarak belirlenebilmesi için öncelikli olarak 50 adet bastırılmış ve aynı sayıda bir grup öğrenciye uygulanmıştır. Daha sonra gelen direktifler doğrultusunda bir takım düzeltme yoluna gidilerek, sorular tekrar gözden geçirilmiş ve uygulanmak üzere bastırılmıştır. Anket uygulaması, 2009 yılının Şubat ayında Sakarya Üniversitesi Öğrencileri üzerinde yapılmıştır.

Sakarya Üniversitesi öğrencilerinin akademik birimlere göre sayıları ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

**Tablo 2. 1. Sakarya Üniversitesi Öğrencilerinin Akademik Birimlere Göre Dağılımı**

| <b>Akademik Birimler</b>                    | <b>Öğrenci Sayıları</b> |
|---------------------------------------------|-------------------------|
| Fen Bilimleri Enstitüsü                     | 1195                    |
| Sosyal Bilimler Enstitüsü                   | 2331                    |
| <b>Enstitüler Toplamı</b>                   | <b>3526</b>             |
| Tıp Fakültesi                               | 26                      |
| Mühendislik Fakültesi                       | 5579                    |
| Fen-Edebiyat Fakültesi                      | 4603                    |
| İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi        | 4884                    |
| İlahiyat Fakültesi                          | 238                     |
| Teknik Eğitim Fakültesi                     | 1569                    |
| Eğitim Fakültesi                            | 3161                    |
| Güzel Sanatlar Fakültesi                    | 266                     |
| Devlet konservatuarı                        | 218                     |
| <b>Fakülteler Toplamı</b>                   | <b>20544</b>            |
| Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu           | 781                     |
| Sağlık Yüksekokulu                          | 422                     |
| <b>Yüksekokullar Toplamı</b>                | <b>1203</b>             |
| Sakarya Meslek Yüksekokulu                  | 3351                    |
| Hendek Meslek Yüksekokulu                   | 1625                    |
| Sapanca Meslek Yüksekokulu                  | 1854                    |
| Geyve Meslek Yüksekokulu                    | 1890                    |
| Karasu Meslek Yüksekokulu                   | 1159                    |
| Akyazı Meslek Yüksekokulu                   | 1478                    |
| Adapazarı Meslek Yüksekokulu                | 5957                    |
| Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu        | 473                     |
| Ali Fuat Cebesoy Meslek Yüksekokulu         | 856                     |
| Pamukova Meslek Yüksekokulu                 | 1161                    |
| Ferizli Meslek Yüksekokulu                  | 291                     |
| Kaynarca Seyfettin Selim Meslek Yüksekokulu | 208                     |
| <b>Meslek Yüksekokulları Toplamı</b>        | <b>20303</b>            |
| <b>GENEL TOPLAM</b>                         | <b>45576</b>            |

Alan araştırmamızın uygulanması sürecinde, akademik birimlerden enstitüler ve yüksekokullar değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bunun temel nedenini, çalışmamızın ana problematiği olan sosyalleşmenin, kampüs ortamında ne gibi boyutlar kazanacağını tespiti oluşturmaktadır. Bilindiği üzere yüksekokullar kampüs ortamı dışındadırlar ve aynı bağlamda lisansüstü eğitim de gerek yaş gerek mesleki statü bakımından öğrencilerden oldukça farklı bir yapı sergilemektedirler. Sonuç olarak anketler, kampüs sınırları dâhilinde olan fakülteler ve yüksekokullar bünyesinde uygulanmıştır.

Anketler uygulanırken kota yöntemi kullanılarak, fakülte ve yüksekokulların her biri ayrı değerlendirmeye alınmış ve tesadüfî yöntem kullanılarak da öğrenci seçimi yapılmıştır. Bu bağlamda anket, fakülte ve yüksekokul toplam öğrenci mevcudunun %4'ü ne uygulanmıştır. Belirtilmesi gereken diğer bir hususu ise, anket uygulamasına geçilmeden önce gerekli olan iznin Üniversite rektörlüğünden alınmış olması teşkil etmektedir.

Anket uygulaması için sahaya çıkıldığında bir takım olumsuzluklar meydana gelmiştir. Öncelikle belirtilmesi gereken husus, anket formlarının büyük bir çoğunluğu ya geri gelmemiş ya tahrip edilmiş yahut da sağlıklı bir biçimde cevaplanmamıştır. Bu nedenden dolayı mevzu bahis olan bu anket formları değerlendirme dışı bırakıldığından dolayı hedeflediğimiz sayıya bire bir ulaşmak da mümkün olamamıştır. Ayrıca uygulanan anket sorularına ilişkin çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Buna ilişkin olarak kimi öğrenciler soruların daha çok dini içerikli olmasından yakınmış, kimileri soruları çok siyasi içerikli bulmuş, kimileri ise özel hayata giren konulara değinmiş olmamızı öne sürerek rahatsızlığını dile getirmişler ve akabinde de bu öğrenciler ankete katılmak istemediklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla ankete katılım tamamen öğrencilerin istekleri doğrultusunda gerçekleşmiş, kesinlikle hiçbir öğrenci katılıma zorlanmamıştır.

**Tablo 2. 2. Araştırmaya Katılan Akademik Birimlerdeki Öğrenci Sayıları**

| <b>Akademik Birimler</b>             | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|--------------------------------------|-------------|--------------|
| Mühendislik Fakültesi                | 146         | 20,9         |
| Fen- Edebiyat Fakültesi              | 205         | 29,2         |
| İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi | 165         | 23,6         |
| Eğitim Fakültesi                     | 84          | 11,9         |
| Teknik Eğitim Fakültesi              | 38          | 5,5          |
| Sağlık Yüksekokulu                   | 6           | 0,9          |
| Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu    | 56          | 8            |
| <b>TOPLAM</b>                        | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Tablodan da anlaşılacağı üzere başlangıçta hedeflenmiş olunan her akademik birimin toplam öğrenci sayısının %4'ünü oluşturan ve genel toplamda yaklaşık 944 sayısına tekabül eden anket sonucuna katılım isteksizliği nedeniyle ulaşılamadığından dolayı anket uygulaması toplam 700 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar SPSS

paket programı yardımıyla elde edilmiş olup ayrıca ki-kare ve T testleri bu program sayesinde değerlendirilmeye alınmıştır.

**Tablo 2. 3. Örneklemin Cinsiyet ve Yaş Dağılımı**

| CİNSİYET |           | YAŞ          |              |              |
|----------|-----------|--------------|--------------|--------------|
|          |           | 16- 22       | 23 ve üzeri  | Toplam       |
| Kız      | Sayı<br>% | 258<br>84,80 | 46<br>15,20  | 304<br>100,0 |
| Erkek    | Sayı<br>% | 251<br>72,20 | 97<br>28,00  | 348<br>100,0 |
| Toplam   | Sayı<br>% | 509<br>78,10 | 143<br>22,00 | 652<br>100,0 |

Tablodan anlaşılabacağı üzere örneklemini oluşturan öğrencilerden 304'ü kızlardan, 348'i de erkeklerden oluşmaktadır. Toplamda 700 kişinin ankete katılmış olmasına rağmen sadece 652 öğrencinin cinsiyetlerinin belli olmasının nedenini bazı öğrencilerin bu soruya cevap vermemesi oluşturmaktadır. Diğer taraftan 16- 22 yaş aralığındaki öğrenci sayısı 509 (%78,1) iken, 23 ve üzeri yaş grubundaki öğrenci sayısı ise 143 (%22) dır. Görüldüğü üzere örneklemin büyük bir kısmını oluşturan öğrenci sayısı 16- 22 yaş grubunda yer almakta dolayısıyla da yıl kaybı yaşayan öğrenci sayısından oldukça fazla olduğu görülmektedir.

**Tablo 2. 4. Örneklemin Sınıflara Göre Dağılımı**

| Sınıf         | Sayı       | %            |
|---------------|------------|--------------|
| Hazırlık      | 7          | 1,0          |
| 1. Sınıf      | 127        | 18,1         |
| 2. Sınıf      | 224        | 32,0         |
| 3. Sınıf      | 181        | 25,9         |
| 4. Sınıf      | 157        | 22,4         |
| <b>TOPLAM</b> | <b>696</b> | <b>99,4</b>  |
| Cevapsızlar   | 4          | 0,6          |
| <b>TOPLAM</b> | <b>700</b> | <b>100,0</b> |

Örneklemin sınıflara göre dağılımını gösteren tabloya göre; katılımda ilk sırayı ikinci sınıf öğrencileri (%32) oluştururken, ikinci sırayı üçüncü sınıf öğrencileri (%25,9), üçüncü sırayı ise son sınıf öğrencileri (%22,4) oluşturmuşlardır. Katılımda en az paya



sahip olan birinci sınıf öğrencileri (%18,1), yeni katıldıkları üniversite ortamına gerek adaptasyon sürecinde olmaları gerekse de soruları siyasi içerikli bulmaları nedeniyle katılımda çekimserlik göstermişler ve anket formlarını cevaplamaktan kaçınmışlardır.

**Tablo 2. 5. Örneklemin Mezun Olunan Liselere Göre Dağılımı**

| <b>Mezun Olunan Lise</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|--------------------------|-------------|--------------|
| Normal Lise              | 339         | 48,4         |
| Anadolu- Fen- Süper Lise | 301         | 43,0         |
| Meslek Lisesi            | 30          | 4,3          |
| Kolej- Özel Lise         | 23          | 3,3          |
| İmam- Hatip Lisesi       | 7           | 1,0          |
| <b>TOPLAM</b>            | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Örneklemin mezun olunan liselere göre dağılımını veren tabloya göre; katılımda ilk sırayı Normal lise mezunları (%48,4) oluştururken, ikinci sırayı Anadolu- Fen- Süper lise mezunları (%43), üçüncü sırayı Meslek lisesi mezunları (%4,3), dördüncü sırayı ise Kolej- Özel lise mezunları (%3,3) oluşturmaktadır. Katılımda en az paya sahip olanlar İmam- Hatip lisesi mezunları (%1) dır. Meslek liselileri grubunda yer alan öğrencilerin katılım oranlarının azlığındaki nedeni, örneklemini fakültelilerin çerçevesi bazında ele almamız oluşturmaktadır. Dolayısıyla meslek lisesi grubu mezunları, meslek yüksekokullarına doğrudan geçtikleri için fakültede okuma oranları daha az olmaktadır.

**Tablo 2. 6. Babanın ve Annenin Eğitim Durumuna İlişkin Veriler**

| BABANIN EĞİTİM DURUMU  |      | ANNENİN EĞİTİM DURUMU |         |          |      |                        |        |
|------------------------|------|-----------------------|---------|----------|------|------------------------|--------|
|                        |      | Okula Gitmedi         | İlkokul | Ortaokul | Lise | Yüksekokul/ Üniversite | Toplam |
| Okula Gitmedi          | Sayı | 7                     | 2       | 0        | 0    | 0                      | 9      |
|                        | %    | 77,8                  | 22,2    | ,0       | ,0   | ,0                     | 100,0  |
| İlkokul                | Sayı | 37                    | 168     | 13       | 10   | 1                      | 229    |
|                        | %    | 16,2                  | 73,4    | 5,7      | 4,4  | ,4                     | 100,0  |
| Ortaokul               | Sayı | 8                     | 63      | 34       | 16   | 4                      | 125    |
|                        | %    | 6,4                   | 50,4    | 27,2     | 12,8 | 3,2                    | 100,0  |
| Lise                   | Sayı | 7                     | 76      | 44       | 72   | 9                      | 208    |
|                        | %    | 3,4                   | 36,5    | 21,2     | 34,6 | 4,3                    | 100,0  |
| Yüksekokul/ Üniversite | Sayı | 1                     | 39      | 21       | 35   | 31                     | 127    |
|                        | %    | ,8                    | 30,7    | 16,5     | 27,6 | 24,4                   | 100,0  |
| Toplam                 | Sayı | 60                    | 348     | 112      | 133  | 45                     | 698    |
|                        | %    | 8,6                   | 49,9    | 16,0     | 19,1 | 6,4                    | 100,0  |

Babanın ve annenin eğitim durumuna ilişkin verileri gösteren tabloya göre; ankete katılan 700 öğrencinin babalarının eğitim durumuna ilişkin olarak, ilk sırayı ilkokul mezunları (229), ikinci sırayı yüksekokul/ üniversite mezunları (127) oluşturmaktadır. En son sırayı ise okula gitmeyenler (9) in oluşturduğu görülmektedir.

Annenin eğitim durumuna ilişkin olarak ise, ilk sırayı ilkokul mezunlarının (348) aldığı görülmektedir. İkinci sırayı lise mezunları (133), üçüncü sırayı ise ortaokul mezunları (112) oluşturmaktadır. En son sırada yer alan yüksekokul/ üniversite mezunlarının (45), okula gitmeyenlere (60) göre daha az paya sahip olmaları ise dikkat çeken önemli bir husustur.

Tablodan anlaşılabacağı üzere annelerin eğitim durumu, babaların eğitim durumu ile karşılaştırıldığında, annelerin eğitim durumunun babalara göre daha düşük seviyede seyrettiği görülmektedir.

**Tablo 2. 7. Babanın ve Annenin Şu Andaki Mesleği Durumuna İlişkin Veriler**

| <b>BABANIN ŞU ANDAKİ İŞİ</b> |             | <b>ANNENİN ŞU ANDAKİ İŞİ</b> |             |               |               |                  |               |
|------------------------------|-------------|------------------------------|-------------|---------------|---------------|------------------|---------------|
|                              |             | <b>Memur</b>                 | <b>İşçi</b> | <b>Emekli</b> | <b>Çiftçi</b> | <b>Ev Hanımı</b> | <b>Toplam</b> |
| <b>Memur</b>                 | <b>Sayı</b> | 8                            | 1           | 6             | 0             | 84               | <b>99</b>     |
|                              | <b>%</b>    | 8,1                          | 1,0         | 6,1           | ,0            | 84,8             | <b>100,0</b>  |
| <b>İşçi</b>                  | <b>Sayı</b> | 1                            | 16          | 3             | 1             | 90               | <b>111</b>    |
|                              | <b>%</b>    | ,9                           | 14,4        | 2,7           | ,9            | 81,1             | <b>100,0</b>  |
| <b>Emekli</b>                | <b>Sayı</b> | 8                            | 5           | 26            | 2             | 207              | <b>248</b>    |
|                              | <b>%</b>    | 3,2                          | 2,0         | 10,5          | ,8            | 83,5             | <b>100,0</b>  |
| <b>Çiftçi</b>                | <b>Sayı</b> | 0                            | 0           | 0             | 3             | 23               | <b>26</b>     |
|                              | <b>%</b>    | ,0                           | ,0          | ,0            | 11,5          | 88,5             | <b>100,0</b>  |
| <b>Serbest Meslek</b>        | <b>Sayı</b> | 8                            | 2           | 5             | 1             | 165              | <b>181</b>    |
|                              | <b>%</b>    | 4,4                          | 1,1         | 2,8           | ,6            | 91,2             | <b>100,0</b>  |
| <b>Toplam</b>                | <b>Sayı</b> | 25                           | 24          | 40            | 7             | 569              | <b>665</b>    |
|                              | <b>%</b>    | 3,8                          | 3,6         | 6,0           | 1,1           | 85,6             | <b>100,0</b>  |

Babanın ve annenin şu andaki mesleklerine ilişkin verileri gösteren tabloya göre; ankete katılan 700 öğrencinin babalarının mesleklerinde, ilk sırayı emekliler (248), ikinci sırayı serbest meslek sahipleri, üçüncü sırayı işçiler alırken, memurlar (99) dördüncü sırayı, çiftçiler (26) ise en son sırayı oluşturmaktadırlar.

Annenin mesleki durumunda ise; ilk sırayı alan ev hanımları (569) olurken, ikinci sırayı emekliler (40), üçüncü ve dördüncü sırayı ise memur (25) ve işçiler (24) birbirlerine çok yakın bir oranla almaktadırlar. En son sırayı da tıpkı babaların mesleki durumuyla aynı olan çiftçiler (7) oluşturmaktadır.

**Tablo 2. 8. Ailenin Toplam Ortalama Aylık Gelirine İlişkin Veriler**

| <b>Ailenin Toplam Ortalama Aylık Geliri (TL olarak)</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|---------------------------------------------------------|-------------|--------------|
| 500'den az                                              | 29          | 4,1          |
| 500- 1000 arası                                         | 226         | 32,3         |
| 1000- 2000 arası                                        | 295         | 42,1         |
| 2000- 3000 arası                                        | 93          | 13,3         |
| 3000'den çok                                            | 44          | 6,3          |
| <b>TOPLAM</b>                                           | <b>687</b>  | <b>98,1</b>  |
| Cevapsızlar                                             | 13          | 1,9          |
| <b>TOPLAM</b>                                           | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Örnekleme oluşturan öğrencilerin ailelerinin aylık gelirlerini incelersek; birinci sırayı %42,1 ile 1000- 2000 TL aylık gelire sahip olanlar, ikinci sırayı ise %32,3 ile 500- 1000 TL arası aylık gelire sahip olanlar oluşturmaktadır. En son sırayı alanlar %4,1 ile 500 TL den az aylık geliri olanlardır.

01.01.2009 tarihi ile açıklanan net asgari ücret 477,18 TL'dir (<http://www.yaklasim.com.tr/malibilgiler/pratikbilgiler/maddeler/003.htm> 12.04.2009). Memur- Sen'in araştırmalarına göre, açlık sınırı 841 TL, yoksulluk sınırı ise 2.327 TL olarak belirtilmiştir(<http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/genel/04/07/mart.ayinda.aclik.siniri.841.tl/521335.0/index.html> 12.04.2009).

Verilen bilgiler doğrultusunda öğrencilerin %4,1'inin aileleri açlık sınırının altında, asgari ücret gelirine sahiptirler. Aynı doğrultuda öğrencilerin %78,5'inin aileleri de yoksulluk sınırı altında yaşamaktadırlar.

**Tablo 2. 9. Öğrencinin Ortalama Aylık Giderine İlişkin Veriler**

| <b>Öğrencinin Ortalama Aylık Gideri (TL olarak)</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|-----------------------------------------------------|-------------|--------------|
| 200'den az                                          | 69          | 9,9          |
| 200- 300 arası                                      | 195         | 27,9         |
| 301- 500 arası                                      | 248         | 35,4         |
| 501- 750 arası                                      | 139         | 19,9         |
| 750 lira üzeri                                      | 40          | 5,7          |
| <b>TOPLAM</b>                                       | <b>691</b>  | <b>98,7</b>  |
| Cevapsızlar                                         | 9           | 1,3          |
| <b>TOPLAM</b>                                       | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Öğrencilerin ortalama aylık giderlerine ilişkin verileri veren tabloya göre; öğrencilerden %9,9'u 200 TL'den az harcama yaparken, %35,4'le en fazla orana sahip olan öğrenciler 301- 500 TL arası harcama yapmaktadır. En az orana sahip olan %5,7'lik öğrenci grubu ise 750 TL üzerinde aylık giderde bulunmaktadır.

Ailelerin ortalama aylık gelirlerine göre öğrencilerin ortalama aylık giderlerine ilişkin verileri gösteren tablodan anlaşılabacağı üzere, öğrencilerin aylık giderlerinin, ailenin aylık gelirleriyle doğru orantılı olduğu görülmektedir.

**Tablo 2. 10. Ailelerin Aylık Gelirlerine Göre Öğrencilerin Aylık Giderlerine İlişkin Veriler**

| <b>AİLENİN TOPLAM<br/>ORTALAMA AYLIK<br/>GELİRİ (TL<br/>OLARAK)</b> |           | <b>ÖĞRENCİNİN ORTALAMA AYLIK GİDERİ (TL OLARAK)</b> |                           |                           |                           |                           |               |
|---------------------------------------------------------------------|-----------|-----------------------------------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------|
|                                                                     |           | <b>200'den<br/>az</b>                               | <b>200- 300<br/>arası</b> | <b>301- 500<br/>arası</b> | <b>501- 750<br/>arası</b> | <b>750 lira<br/>üzeri</b> | <b>Toplam</b> |
| <b>500'den az</b>                                                   | Sayı<br>% | 14<br>48,3                                          | 8<br>27,6                 | 5<br>17,2                 | 0<br>,0                   | 2<br>6,9                  | 29<br>100,0   |
| <b>500- 1000 arası</b>                                              | Sayı<br>% | 36<br>16,0                                          | 93<br>41,3                | 82<br>36,4                | 14<br>6,2                 | 0<br>,0                   | 225<br>100,0  |
| <b>1000- 2000 arası</b>                                             | Sayı<br>% | 17<br>5,8                                           | 79<br>27,1                | 118<br>40,4               | 63<br>21,6                | 15<br>5,1                 | 292<br>100,0  |
| <b>2000- 3000 arası</b>                                             | Sayı<br>% | 2<br>2,2                                            | 11<br>11,8                | 33<br>35,5                | 36<br>38,7                | 11<br>11,8                | 93<br>100,0   |
| <b>3000'den çok</b>                                                 | Sayı<br>% | 0<br>,0                                             | 1<br>2,3                  | 7<br>16,3                 | 24<br>55,8                | 11<br>25,6                | 43<br>100,0   |
| <b>Toplam</b>                                                       | Sayı<br>% | 69<br>10,1                                          | 192<br>28,2               | 245<br>35,9               | 137<br>20,1               | 39<br>5,7                 | 682<br>100,0  |

Öğrencilerin giderleri büyük oranda aile gelirleriyle doğru orantılı seyrediyor olsa da ailesinin geliri 500 TL'den az olmasına rağmen, 500 TL üzerinde harcama yapan öğrencilerde bulunmaktadır. Bu durumu izah edebilmek için gerekli olan ise öğrencilerin ek gelire sahip olup olmadığının tespitini yapmaktır.

**Tablo 2. 11. Öğrencinin Giderlerinin Karşılandığı Kaynağa İlişkin Veriler**

| <b>Öğrencinin Giderlerinin Karşılandığı Kaynak</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|----------------------------------------------------|-------------|--------------|
| Ailemden                                           | 481         | 68,7         |
| Burslardan                                         | 75          | 10,7         |
| Öğrenim kredisi                                    | 63          | 9,0          |
| Çalışıyorum                                        | 50          | 7,1          |
| Akrabalarım destekliyor                            | 12          | 1,7          |
| Ailemden ve Burslardan                             | 15          | 2,1          |
| Ailemden ve Çalışıyorum                            | 1           | ,1           |
| Burslardan ve Çalışıyorum                          | 3           | ,4           |
| <b>TOPLAM</b>                                      | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Görüldüğü üzere örnekleme oluşturan öğrencilerden %19,7'si burs ve öğrenim kredisi alırken, %7,1'i ise çalışarak masraflarını karşılamaktadırlar. Çalışan ve bir anlamda kendi ayakları üzerinde durabilen bir öğrenci ailesinden bir takım kopma davranışları gösterebilir. Nihayetinde çalışan bir öğrenci yeni sosyal ortamlara girebilecek ve maddi anlamda kendine olan güvenini daha erkenden oluşturmaya başlayabilecektir. Ancak yine birinci sırayı alan öğrencilerin (%68,7) giderleri, aileleri vasıtasıyla karşılanmaktadır. Buradan anlaşılabileceği üzere öğrencilerin büyük bir çoğunluğu maddi açıdan ailesine bağımlıdır.

**Tablo 2. 12. Üniversiteye Gelineye Kadar Öğrencinin Hayatının Önemli Bir Kısımını Nerede Geçirdiğine İlişkin Veriler**

| <b>Öğrencinin Hayatının Önemli Bir Kısımını Geçirdiği Yer</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|---------------------------------------------------------------|-------------|--------------|
| Köy                                                           | 32          | 4,6          |
| Kasaba / Belde                                                | 26          | 3,7          |
| İlçe                                                          | 140         | 20,0         |
| Şehir                                                         | 223         | 31,9         |
| Büyükşehir                                                    | 279         | 39,9         |
| <b>TOPLAM</b>                                                 | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Üniversiteye gelinceye kadar öğrencilerin hayatlarının önemli bir kısmını nerede geçirdiklerine ilişkin verileri gösteren tabloya göre; öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (39,9) büyük şehir ve (31,9) şehirde yaşamaktadırlar. Köy, kasaba ve beldelerde yaşayanlar ise %8,3'lük bir oranla en az olan öğrenci grubudur.

**Tablo 2. 13. Öğrencilerin orta öğretim süreçlerinde ikamet ettikleri yere ilişkin veriler**

| <b>Orta Öğretimde İkamet Edilen Yer</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|-----------------------------------------|-------------|--------------|
| Ailemin yanında                         | 657         | 93,9         |
| Akrabalarımın yanında                   | 10          | 1,4          |
| Tanıdıklarımın yanında                  | 3           | ,4           |
| Devlet yurdunda                         | 15          | 2,1          |
| Özel yurttta                            | 12          | 1,7          |
| <b>TOPLAM</b>                           | <b>697</b>  | <b>99,6</b>  |
| Cevapsızlar                             | 3           | 0,4          |
| <b>TOPLAM</b>                           | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Öğrencilerin ortaöğretim süreçlerini nerede tamamladıklarını gösteren tabloya göre; en büyük oranı oluşturan %93,9 öğrencinin ailesinin yanında ikamet ettiğini, geri kalan %6'lık bir öğrenci grubunun ise ailesinden uzakta kalmış olduğunu görmekteyiz. Sosyalleşme üzerinde aile etkisi ele alındığında bu durum oldukça olumlu bir tabloyu gözler önüne sermektedir.

**Tablo 2. 14. Öğrencinin Şu Anda Kaldığı Yere İlişkin Veriler**

| <b>Öğrencinin Kaldığı Yer</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|-------------------------------|-------------|--------------|
| Yurt                          | 298         | 42,5         |
| Ev                            | 282         | 40,3         |
| Ailemle                       | 85          | 12,1         |
| Akraba                        | 4           | ,6           |
| Arkadaşlarımla                | 25          | 3,6          |
| Ev ve Ailemle                 | 3           | ,4           |
| Ev ve Arkadaşlarımla          | 3           | ,4           |
| <b>TOPLAM</b>                 | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Öğrencinin şu anda kaldığı yere ilişkin verileri gösteren tabloya göre; ilk sırayı yurttta kalan öğrenciler (%42,5), ikinci sırayı evde kalan öğrenciler (40,3), üçüncü sırayı ise ailelerinin yanında kalan öğrenciler (12,1) almaktadır. Dolayısıyla üniversiteye başlayan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu aile ortamından uzaklaşmaktadırlar.

**Tablo 2. 15. Öğrencinin Ailesinden Ayrı Geçirdiği Süreye İlişkin Veriler**

| <b>Aileden Ayrı Geçirilen Süre</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|------------------------------------|-------------|--------------|
| 1 yıldan az                        | 129         | 18,4         |
| 1- 2 yıl arası                     | 150         | 21,4         |
| 2- 3 yıl arası                     | 142         | 20,3         |
| 3- 4 yıl arası                     | 112         | 16,0         |
| 4 yıl ve üzeri                     | 91          | 13,0         |
| <b>TOPLAM</b>                      | <b>624</b>  | <b>89,1</b>  |
| Cevapsızlar                        | 76          | 10,9         |
| <b>TOPLAM</b>                      | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Öğrencinin ailesinden ayrı geçirdiği süreye ilişkin verileri gösteren tabloya göre; öğrencilerin büyük bir kısmı (%20,3) 2- 3 yıl arası bir süredir ailesinden ayrı yaşamaktadır. 1 yıldan az süredir ailesinden ayrı olanları da %18,4'lük bir öğrenci grubu teşkil etmektedir. Dolayısıyla %70,7'lik öğrenci grubu ise, ailesinden bir yıldan fazladır ayrıdır.

Örneklemin büyük bir çoğunluğunun üniversiteye başlamayla birlikte ailesinden en az bir yıldır ayrı olması çalışmamızın amacına uygun düşen bir durumu sergilemektedir. Çünkü örneklem böylelikle daha bağımsız bir biçimde yeni sosyal ortamlara girebilecek ve bir nevi ailesinden ve diğer sosyalleşme kurumlarından edinmiş olduğu tutum, değer gibi birtakım davranış özelliklerini tek başına sınavabilecektir. Böylelikle örneklem ailesiyle ne ölçüde benzeştiği ya da ayrıldığına ilişkin soruların cevaplarını daha kolay verebilecek belki de içinde bulunduğu sosyal çevre onun kendi tutum ve değerlerinin olduğundan farklı bir biçimde yeni bir boyut kazanmasına neden olabilecektir.

## **2.2. Araştırmanın Sınırları ve Varsayımları**

Anket çalışması belirli bir sınırlama ve varsayımlar çerçevesinde ele alınmıştır.

### **2.2.1. Araştırmanın Sınırları**

Yapılan bu araştırma öncelikle Sakarya Üniversitesi Öğrencilerinin oluşturduğu bir örneklem çerçevesinde ele alındığından dolayı araştırmanın sınırlarını da kullanılan örneklem oluşturmaktadır. Dolayısıyla sonuçları ülke geneli bazında düşünmek çok doğru olmayacaktır. Ayrıca yapılan bu araştırma, belli bir zaman dilimini kapsadığından



dolayı sonuçlar sadece araştırmanın yapıldığı zaman diliminde ele alınmalıdır. Diğer yandan araştırma örnekleme sorulan sorularla da sınırlandırılmıştır.

### **2.2.2. Araştırmanın Varsayımları**

Yapılan araştırma birtakım varsayımlar etrafında tasarlanmıştır. Bunlar;

1. Öğrenciler sağlıklı bir kişilik geliştirememişlerdir.
2. Aileler, çocuklarının gelişimine yeterli bir katkı sağlayamamıştır.
3. Üniversiteye başlama ile öğrenciler ailelerinden farklılaşmış, değer ve tutumları değişmiştir.
4. Öğrenciler toplumla bütünleşme eğilimi gösterememektedir.

### BÖLÜM 3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırma bulguları dört başlık halinde ele alınacaktır.

#### 3.3.1. Sosyalleşmenin Önemi ve Amacına İlişkin Bulgular

Bilindiği gibi sosyalleşmenin önemi ve amacı, bireysel ve toplumsal olarak ele alınmakta ve sosyalleşme bireysel amaç olarak da bireye bir kişilik kazandırmayı gütmektedir. Bireyin kazanacağı kişiliği, gerek doğuştan getireceği birtakım biyolojik özellikleri gerek de çevresiyle kuracağı etkileşimler vasıtasıyla oluşturacaktır.

Alan araştırmamızda, öğrencilerin nasıl bir kişilik oluşturdıkları test edilmek üzere birtakım sorular hazırlanmıştır. Dolayısıyla sosyalleşmenin önemi ve amacına ilişkin bulguları değerlendirirken, söz konusu sorularla başlamak çalışmanın amacına daha uygun düşen bir yöntem olacaktır. Öğrencilerin kişiliklerinin ne tür özellikler gösterdiğine ilişkin verileri aşağıdaki tablomuz vermektedir.

**Tablo 3. 16. Öğrencilerin Kişilik Özelliklerine İlişkin Veriler**

| <b>Kişilik olarak ben kendimi..... olarak değerlendiriyorum</b> |             |             |             |           |            |             |                |           |
|-----------------------------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-----------|------------|-------------|----------------|-----------|
|                                                                 | <b>5</b>    | <b>4</b>    | <b>3</b>    | <b>2</b>  | <b>1</b>   | <b>Ort.</b> | <b>Std. S.</b> |           |
| Mutlu                                                           | 382<br>54,6 | 178<br>25,4 | 77<br>11,0  | 9<br>1,3  | 28<br>4,0  | 4,30        | 1,01           | Mutsuz    |
| Uysal                                                           | 303<br>43,2 | 185<br>26,4 | 111<br>15,9 | 33<br>4,7 | 18<br>2,6  | 4,18        | 2,11           | Saldırgan |
| Hassas                                                          | 338<br>48,2 | 145<br>20,7 | 115<br>16,4 | 33<br>4,7 | 29<br>4,1  | 4,18        | 2,15           | Aldırmaz  |
| Sakin                                                           | 252<br>36   | 135<br>19,3 | 147<br>21,0 | 54<br>7,7 | 73<br>10,4 | 3,73        | 2,28           | Sinirli   |
| Düzenli                                                         | 290<br>41,4 | 161<br>23,0 | 128<br>18,3 | 36<br>5,1 | 52<br>7,4  | 3,90        | 1,24           | Savruk    |
| Tutumlu                                                         | 263<br>37,6 | 145<br>20,7 | 160<br>22,9 | 38<br>5,4 | 54<br>7,7  | 3,80        | 1,25           | Savurgan  |
| Uyumlu                                                          | 403<br>57,6 | 173<br>24,7 | 71<br>10,1  | 16<br>2,3 | 8<br>1,1   | 4,41        | 0,86           | Uyumsuz   |
| Girişken                                                        | 309<br>44,1 | 163<br>23,3 | 123<br>17,6 | 31<br>4,4 | 44<br>6,3  | 3,99        | 1,19           | Çekingen  |

Öğrencilerin kişilik özelliklerine ilişkin verileri gösteren tabloya göre; öğrencilerin %54,6'sı kendisini kişilik olarak çok mutlu olarak ifade ederken, %25,4'ü mutlu olarak ifade etmiştir. %11 öğrenci ise kendisini ne mutlu ne de mutsuz olarak değerlendirmiş,

%5,3 öğrenci ise mutsuz olduğunu ifade etmiştir. Eğer kendisini orta seviyede mutlu olarak ifade eden öğrencileri de hep beraber düşünürsek, %16,3 öğrenci kendisini mutlu bir kişilik sahibi olarak görmemektedir. Aynı şekilde öğrencilerin %69,6'sı kişiliğini uysal olarak tanımlarken, %23,2'si kendisini saldırgan, %53,3'ü kendisini sakin olarak görürken, %39,1'i kendisini sinirli, %82,3'ü uyumlu olduğunu belirtirken, %13,5'i kendisini uyumsuz, %67,4'ü kendisini girişken olarak ifade ederken, %28,3'ü de çekingen bir kişiliğe sahip olarak görmektedir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin yarısından fazlası kişiliklerini sosyolojik olarak olumlu görülen mutlu, uyumlu, sakin, girişken vb. kişilik özellikleriyle tanımlamıştır. Ancak değerlendirmeye katılan birtakım öğrenciler ise azınlıkta dahi olsalar söz konusu özelliklerin aksine sahip olduklarını verdikleri cevaplarla ifade etmişlerdir.

Bilindiği gibi, bireyin kişiliğinin oluşumunda en önemli faktöre sahip olan kurum ailesidir. Bu bağlamda ailesi içerisinde sevgiyle büyümüş ve çevresine sevgiyle bakmayı öğrenmiş olan birey kişiliğini de oluştururken, mutlu, huzurlu, anlayışlı vb. özellikleri benimseyecektir. Aksi durumda ise birey kişiliğini sağlıklı bir yönde geliştiremeyeceğinden dolayı bireysel açıdan; mutsuz, kendine güveni olmayan, a-sosyal, kendine yetmeyen, ihtiyaçlarını karşılayamayan, problemlerini çözemeyen bir kişilik oluşturmuş olacaktır.

Örneklemin kişisel özellikleri ile beraber kendisini bir birey olarak nasıl hissettiği de oldukça önemlidir. Dolayısıyla kişiliğini oluşturmuş olan bireyler, acaba kendilerine yeterli olabilecek, kimseye muhtaç olmadan yaşayabilecek özellikleri de edinmişler midir? Bu bağlamda bize bu soruların yanıtını aşağıdaki tablo verecektir.

**Tablo 3. 17. Öğrencinin Bir Birey Olarak Kendisini Nasıl Değerlendirdiğine İlişkin Veriler**

| <b>Bir birey olarak kendimi ..... olarak değerlendiriyorum.</b> |             |             |             |           |            |             |                |                                     |
|-----------------------------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-----------|------------|-------------|----------------|-------------------------------------|
|                                                                 | <b>5</b>    | <b>4</b>    | <b>3</b>    | <b>2</b>  | <b>1</b>   | <b>Ort.</b> | <b>Std. S.</b> |                                     |
| Özgür                                                           | 386<br>55,1 | 172<br>24,6 | 69<br>9,9   | 16<br>2,3 | 25<br>3,6  | 4,31        | 1,01           | Özgürlüğü<br>Kısıtlanmış            |
| Hür<br>Düşünen                                                  | 427<br>61,0 | 169<br>24,1 | 47<br>6,7   | 9<br>1,3  | 8<br>1,1   | 4,51        | 0,79           | Fikirlerinde<br>Bağımsız<br>Olmayan |
| Sorumluluk<br>Sahibi                                            | 456<br>65,1 | 144<br>20,6 | 59<br>8,4   | 6<br>,9   | 10<br>1,4  | 4,53        | 0,81           | Kaygısız                            |
| Demokrat                                                        | 329<br>47,0 | 159<br>22,7 | 126<br>18,0 | 12<br>1,7 | 12<br>1,7  | 4,22        | 0,95           | Anti<br>Demokrat                    |
| Kendine<br>Güvenen                                              | 422<br>60,3 | 185<br>26,4 | 46<br>6,6   | 10<br>1,4 | 8<br>1,1   | 4,49        | 0,79           | Kendine<br>Güveni<br>Olmayan        |
| Kendine<br>Yetebilen                                            | 400<br>57,1 | 184<br>26,3 | 65<br>9,3   | 10<br>1,4 | 8<br>1,1   | 4,44        | 0,82           | Başkalarının<br>Destegine<br>Muhtaç |
| İnsanlara<br>Güvenen                                            | 206<br>29,4 | 138<br>19,7 | 173<br>24,7 | 58<br>8,3 | 80<br>11,4 | 3,51        | 1,34           | İnsanlara<br>Güvenmeyen             |
| İş Birliğine<br>Yatkın                                          | 371<br>53,0 | 172<br>24,6 | 84<br>12,0  | 10<br>1,4 | 18<br>2,6  | 4,33        | 0,95           | Kendi Başına<br>Çalışan             |
| Başarılı                                                        | 325<br>46,4 | 220<br>31,4 | 103<br>14,7 | 12<br>1,7 | 5<br>,7    | 4,28        | 0,84           | Başarısız                           |
| Ciddi                                                           | 289<br>41,3 | 165<br>23,6 | 107<br>15,3 | 36<br>5,1 | 66<br>9,4  | 3,87        | 1,30           | Eğlenceli                           |
| İyi Öğrenci                                                     | 294<br>42,0 | 182<br>26,0 | 119<br>17,0 | 33<br>4,7 | 38<br>5,4  | 3,99        | 1,15           | Kötü Öğrenci                        |
| İyi Arkadaş                                                     | 490<br>70,0 | 150<br>21,4 | 26<br>3,7   | 5<br>,7   | 3<br>,4    | 4,66        | 0,63           | Kötü Arkadaş                        |
| İyi Evlat                                                       | 476<br>68,0 | 129<br>18,4 | 51<br>7,3   | 11<br>1,6 | 5<br>,7    | 4,58        | 0,76           | Kötü Evlat                          |

Öğrencinin bir birey olarak kendisini nasıl değerlendirdiğine ilişkin verileri gösteren tabloya göre; öğrencilerin %79,7'si kendisini özgür, %85,1'i hür düşünen, %85,7'si sorumluluk sahibi, %86,7'si kendine güvenen, % 83,4'ü kendine yetebilen bir birey olarak tanımlamakta ve kendisinin iyi öğrenci (%68), iyi arkadaş (%91,4) ve iyi evlat (%86,4) olduğunu belirtmektedir.

Bilindiği üzere, sosyalleşmenin önemi bireye sağlıklı ve kendine yetebilen bir kişilik kazandırmakta yatmaktadır. Tablolardan da anlaşılacağı üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin büyük bir çoğunlunun sağlıklı kişilik özelliklerine haiz olduğu

görülmektedir. Ancak yapılacak çapraz tablolar sayesinde daha tutarlı sonuçlara ulaşılabilir.

**Tablo 3. 18. Öğrencinin Çevresiyle Etkileşimine İlişkin Veriler**

|                                                                                         |                      | <b>Kesinlikle</b><br>katılmıyorum | <b>Nadiren</b><br>katılıyorum | <b>Bazen</b><br>katılıyorum | <b>Çoğunlukla</b><br>katılıyorum | <b>Her zaman</b><br>katılıyorum | Toplam      | Ortalama | Std. S. |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|----------------------|-----------------------------------|-------------------------------|-----------------------------|----------------------------------|---------------------------------|-------------|----------|---------|
| Her zaman kolaylıkla arkadaş edinebilirim                                               | <b>f</b><br><b>%</b> | 19<br>2,7                         | 38<br>5,4                     | 134<br>19,1                 | 243<br>34,7                      | 257<br>36,7                     | 691<br>98,7 | 3,9<br>9 | 1,02    |
| Çok fazla arkadaşım vardır                                                              | <b>f</b><br><b>%</b> | 16<br>2,3                         | 55<br>7,9                     | 142<br>20,3                 | 219<br>31,3                      | 262<br>37,4                     | 694<br>99,1 | 3,9<br>5 | 1,05    |
| İnsanların birbirlerini sadece çıkarları doğrultusunda kullandığı bir dünyada yaşıyoruz | <b>f</b><br><b>%</b> | 33<br>4,7                         | 49<br>7,0                     | 167<br>23,9                 | 192<br>27,4                      | 252<br>36,0                     | 693<br>99,0 | 3,8<br>4 | 1,14    |
| Çevremdeki insanlara daima sevgi ve saygı duyarım                                       | <b>f</b><br><b>%</b> | 10<br>1,4                         | 32<br>4,6                     | 102<br>14,6                 | 269<br>38,4                      | 280<br>40,0                     | 693<br>99,0 | 4,1<br>2 | 0,92    |

Örneklemin kişiliğine haiz bilgilerin edinilmesinde yukarıdaki tabloda verilen bilgiler de önemli rol oynamaktadır. Çünkü sağlıklı bir kişilik kazanmış birey çevresiyle iyi iletişimde olur, kolay arkadaş edinir ve çevresine daima güven ve saygı duygularını besler.

Yukarıdaki tabloya baktığımızda, öğrencilerin %71,4'ü kolay arkadaş edinebileceğini, %68,7'si çok fazla arkadaşına sahip olduğunu, %78,4'ü ise çevresindeki insanlara daima sevgi ve saygı duyduğunu ifade etmişlerdir. Bu veriler sağlıklı sosyalleşmede oldukça önemli argümanları oluşturmaktadır. Çünkü a-sosyal bir kişilik geliştirmiş bireyler, içlerine dönük, çevresiyle çok fazla iletişim kuramayan, arkadaş ortamına katılmayan ve onlarla kaynaşamayan özellikler göstermektedir.

Ancak burada dikkate değer bir hususu, öğrencilerin %63,4'ünün, insanların birbirlerini sadece çıkarları doğrultusunda kullandığı bir dünyada yaşıyoruz, önermesine katıldıkları oluştururken aynı zamanda öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun da (52,4) insanlara güvendiği görülmektedir.

**Tablo 3. 19. Örneklemin çevresine bakış açısına ilişkin veriler**

| İnsanların Birbirlerini Sadece Çıkarları Doğrultusunda Kullandığı Bir Dünyada Yaşıyoruz |      | Bir Birey Olarak Kendimi- İnsanlara Güvenen Biri Olarak- Değerlendiriyorum |      |      |      |      |        |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|------|----------------------------------------------------------------------------|------|------|------|------|--------|
|                                                                                         |      | 1                                                                          | 2    | 3    | 4    | 5    | Toplam |
| 1- Kesinlikle katılmıyorum                                                              | Sayı | 4                                                                          | 4    | 5    | 2    | 13   | 28     |
|                                                                                         | %    | 14,3                                                                       | 14,3 | 17,9 | 7,1  | 46,4 | 100,0  |
| 2- Nadiren katılıyorum                                                                  | Sayı | 2                                                                          | 4    | 8    | 14   | 19   | 47     |
|                                                                                         | %    | 4,3                                                                        | 8,5  | 17,0 | 29,8 | 40,4 | 100,0  |
| 3- Bazen katılıyorum                                                                    | Sayı | 6                                                                          | 9    | 55   | 43   | 50   | 163    |
|                                                                                         | %    | 3,7                                                                        | 5,5  | 33,7 | 26,4 | 30,7 | 100,0  |
| 4- Çoğunlukla katılıyorum                                                               | Sayı | 21                                                                         | 19   | 44   | 42   | 53   | 179    |
|                                                                                         | %    | 11,7                                                                       | 10,6 | 24,6 | 23,5 | 29,6 | 100,0  |
| 5- Her zaman katılıyorum                                                                | Sayı | 47                                                                         | 22   | 59   | 35   | 70   | 233    |
|                                                                                         | %    | 20,2                                                                       | 9,4  | 25,3 | 15,0 | 30,0 | 100,0  |
| Toplam                                                                                  | Sayı | 80                                                                         | 58   | 171  | 136  | 205  | 650    |
|                                                                                         | %    | 12,3                                                                       | 8,9  | 26,3 | 20,9 | 31,5 | 100,0  |

Ailesi içerisinde güven duygusunu başarılı bir biçimde edinmiş olan birey, çevresindeki insanlara daima güven duygusu besler. Ancak değişen ve bozulan bir takım değerler sonucunda, insanların sadece kendi menfaatlerini düşündükleri bir çevreyle iç içe olduğumuz aşikâre olsa da, insanlar yine de birbirlerine güvenmek istemektedirler. Bu savı desteklemek için “İnsanların birbirlerini sadece çıkarları doğrultusunda kullandığı bir dünyada yaşıyoruz” önermesi ile “Bir birey olarak kendimi- insanlara güvenen biri olarak- değerlendiriyorum” önermesi açısından ankete cevap veren öğrenciler arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılık ortaya çıkmıştır (Ki-kare = 48,478; Serbestlik Derecesi = 16;  $p < 0,000$ ). Ki-kare testine ilave olarak yapılan korelasyon analizinde bu iki önermeye katılımlar arasında negatif bir ilişki ortaya çıkmıştır ( $r = -,148$ ;  $p < 0,01$ ). “İnsanların birbirlerini sadece çıkarları doğrultusunda kullandığı bir dünyada yaşıyoruz” görüşüne katılım artarken “Bir birey olarak kendimi- insanlara güvenen biri olarak- değerlendiriyorum” görüşüne katılım azalmaktadır.

**Tablo 3. 20. Örneklemin İnsanlara Güveni Doğrultusunda Arkadaş Çevresine İlişkin Veriler**

| <b>Çok Fazla Arkadaşım Vardır</b> |                         | <b>Bir Birey Olarak Kendimi- İnsanlara Güvenen Biri- Olarak Değerlendiriyorum</b> |                         |                           |                           |                           |                            |
|-----------------------------------|-------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|----------------------------|
|                                   |                         | <b>1</b>                                                                          | <b>2</b>                | <b>3</b>                  | <b>4</b>                  | <b>5</b>                  | <b>Toplam</b>              |
| <b>1</b>                          | <b>Sayı</b><br><b>%</b> | 7<br>46,7                                                                         | 3<br>20,0               | 0<br>,0                   | 2<br>13,3                 | 3<br>20,0                 | <b>15</b><br><b>100,0</b>  |
| <b>2</b>                          | <b>Sayı</b><br><b>%</b> | 8<br>14,8                                                                         | 11<br>20,4              | 16<br>29,6                | 12<br>22,2                | 7<br>13,0                 | <b>54</b><br><b>100,0</b>  |
| <b>3</b>                          | <b>Sayı</b><br><b>%</b> | 20<br>15,2                                                                        | 10<br>7,6               | 35<br>26,5                | 29<br>22,0                | 38<br>28,8                | <b>132</b><br><b>100,0</b> |
| <b>4</b>                          | <b>Sayı</b><br><b>%</b> | 20<br>9,7                                                                         | 18<br>8,7               | 67<br>32,5                | 47<br>22,8                | 54<br>26,2                | <b>206</b><br><b>100,0</b> |
| <b>5</b>                          | <b>Sayı</b><br><b>%</b> | 25<br>10,3                                                                        | 16<br>6,6               | 55<br>22,6                | 46<br>18,9                | 101<br>41,6               | <b>243</b><br><b>100,0</b> |
| <b>Toplam</b>                     | <b>Sayı</b><br><b>%</b> | <b>80</b><br><b>12,3</b>                                                          | <b>58</b><br><b>8,9</b> | <b>173</b><br><b>26,6</b> | <b>136</b><br><b>20,9</b> | <b>203</b><br><b>31,2</b> | <b>650</b><br><b>100,0</b> |

Örneklemin insanlara güveni doğrultusunda arkadaş çevresine ilişkin verileri gösteren tablodan da anlaşılacağı üzere; örneklemin büyük bir çoğunluğu insanlara güvenmekte ve yine aynı ölçüde de çok fazla arkadaş grubuna sahip olduklarını belirtmektedirler (Ki-kare = 55,488; Serbestlik Derecesi = 16;  $p < 0,00$ ). Dolayısıyla çevresine güven duygusu besleyen bireylerin, birinci bölümde ifade etmiş olduğumuz gibi, güçlü bir arkadaş çevresine sahip oldukları görülmektedir. Bu savı desteklemek için bu iki değişkene dair yapılan korelasyon analizinde de istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ( $r = ,193$ ;  $p < 0,00$ ). Bu beklenen bir durumdur. Çünkü birey, ailesinden almış olduğu güven duygusu ile doğru orantılı bir biçimde daha atik ve daha girişken olarak yeni çevrelere kolayca girebilecek ve oldukça rahat iletişim kurabilecektir.

**Tablo 3. 21. Öğrencinin Kişilik Olarak Kime Benzemek İstedğine İlişkin Veriler**

| <b>Öğrencinin Benzemek İstedği Kimse</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|------------------------------------------|-------------|--------------|
| Anneme                                   | 79          | 11,3         |
| Babama                                   | 131         | 18,7         |
| Öğretmenlerime                           | 15          | 2,1          |
| Arkadaşıma                               | 6           | ,9           |
| Hiç kimseye                              | 452         | 64,6         |
| Anneme- Babama                           | 8           | 1,1          |
| <b>TOPLAM</b>                            | <b>691</b>  | <b>98,7</b>  |
| Cevapsızlar                              | 9           | 1,3          |
| <b>TOPLAM</b>                            | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Öğrencilerin kişilik olarak benzemek istediği kişileri gösteren tabloya göre; öğrencilerin %64,6'sı hiç kimseye benzemek istememektedirler. Ailesini ve öğretmenlerini kişiliklerine model alan öğrenci sayısı (%34,1) ise oldukça düşüktür.

**Tablo 3. 22. Öğrencilerin İlgi Alanına Giren Konulara İlişkin Veriler**

| <b>İlgi alanlarınıza giren konuları işaretleyiniz (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).</b> |          |          |          |          |          |          |             |               |             |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|-------------|---------------|-------------|
|                                                                                                                                      |          | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>Ort.</b> | <b>Std.S.</b> | <b>Sıra</b> |
| <b>Kültürel Konular</b>                                                                                                              | <b>f</b> | 57       | 99       | 150      | 179      | 177      | 3,48        | 1,27          | 1           |
|                                                                                                                                      | <b>%</b> | 8,1      | 14,1     | 21,4     | 25,6     | 25,3     |             |               |             |
| <b>Bilimsel Konular</b>                                                                                                              | <b>f</b> | 65       | 121      | 124      | 141      | 203      | 3,45        | 1,36          | 2           |
|                                                                                                                                      | <b>%</b> | 9,3      | 17,3     | 17,7     | 20,1     | 29,0     |             |               |             |
| <b>Kitap Okumak</b>                                                                                                                  | <b>f</b> | 97       | 144      | 137      | 133      | 146      | 3,13        | 1,37          | 3           |
|                                                                                                                                      | <b>%</b> | 13,9     | 20,6     | 19,6     | 19,0     | 20,9     |             |               |             |
| <b>Siyasi Konular</b>                                                                                                                | <b>f</b> | 181      | 127      | 106      | 110      | 120      | 2,78        | 1,48          | 4           |
|                                                                                                                                      | <b>%</b> | 25,9     | 18,1     | 15,1     | 15,7     | 17,1     |             |               |             |
| <b>Dini Konular</b>                                                                                                                  | <b>f</b> | 222      | 125      | 103      | 76       | 126      | 2,63        | 1,52          | 5           |
|                                                                                                                                      | <b>%</b> | 31,7     | 17,9     | 14,7     | 10,9     | 18,0     |             |               |             |

Öğrencilerin ilgi alanına giren konulara ilişkin verileri gösteren tabloya göre; birinci sırayı kültürel konular, ikinci sırayı bilimsel konular, üçüncü sırayı kitap okumak, dördüncü sırayı siyasi konular ve beşinci olarak en son sırayı ise dini konular oluşturmaktadır.



### 3.3.2. Sosyalleşme Evreleri ve Boyutlarına İlişkin Bulgular

Sosyalleşme evreleri, bireyin gelişim dönemlerine vurgu yaparak, bireyin bu evrede kazanmış olduğu birtakım kişilik özelliklerini, değerlerini, tutumlarını vs. oluştururken kaynak olarak neleri baz aldığını ve ileriki yaşamı için bu özelliklerin neleri temsil ettiğini belirtebilmek amacıyla üzerinde durmamız gereken önemli dönemleri içermektedir.

Alan araştırmamızda örneklemin, kişilik özelliklerinin ölçülmesi yanında birtakım değerleri nereden aldığını sınamak da hedeflenmiştir. Bu bağlamda çalışmamızın ana problematiğini oluşturan aile kurumunun etkisi incelenmiş ve sürekliliği sorgulanmış olacaktır. Dolayısıyla söz konusu durumların incelenmesine ilişkin verileri veren tabloları inceleyerek konuya başlamak daha uygun olacaktır.

**Tablo 3. 23. Örneklemin Örf, Adet, Gelenek ve Görgü Kurallarını Nereden Öğrendiğine İlişkin Veriler**

| <b>Örf, adet, gelenek ve görgü kurallarını nereden öğrendiniz? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli)</b> |                      |             |             |             |             |             |             |               |             |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|-------------|
|                                                                                                                                                  |                      | <b>1</b>    | <b>2</b>    | <b>3</b>    | <b>4</b>    | <b>5</b>    | <b>Ort.</b> | <b>Std.S.</b> | <b>Sıra</b> |
| Ailemden                                                                                                                                         | <b>f</b><br><b>%</b> | 70<br>10,0  | 4<br>,6     | 5<br>,7     | 17<br>2,4   | 590<br>84,2 | 4,60        | 2,16          | 1           |
| Akrabalarım                                                                                                                                      | <b>f</b><br><b>%</b> | 46<br>6,6   | 105<br>15,0 | 118<br>16,9 | 278<br>39,7 | 20<br>2,9   | 3,21        | 1,05          | 2           |
| Okuldan                                                                                                                                          | <b>f</b><br><b>%</b> | 23<br>3,3   | 138<br>19,7 | 222<br>31,7 | 171<br>24,4 | 16<br>2,3   | 3,03        | 0,90          | 3           |
| Arkadaşlarımdan                                                                                                                                  | <b>f</b><br><b>%</b> | 39<br>5,6   | 242<br>34,6 | 192<br>27,4 | 80<br>11,4  | 15<br>2,1   | 2,63        | 0,90          | 4           |
| Medyadan                                                                                                                                         | <b>f</b><br><b>%</b> | 388<br>55,4 | 73<br>10,4  | 24<br>3,4   | 19<br>2,7   | 58<br>8,3   | 1,73        | 1,31          | 5           |

Örneklemin örf, adet, gelenek ve görgü kurallarını nereden öğrendiğine ilişkin verileri veren tabloya göre; birinci sırayı aile, ikinci sırayı akrabalar, üçüncü sırayı okul, dördüncü sırayı arkadaşlar ve en son sırayı ise medya oluşturmaktadır. Görülen o ki; aile ve çevresi yani akrabalar bireyin örf, adet, gelenek ve görgü kurallarını öğrenmesinde hala birinci sırada yer almaktadır. Sanıldığı gibi aksine medya ve arkadaşların çok etkili oldukları ise görülmemiştir.

**Tablo 3. 24. Örneklemin Ahlaki Temel Değerlerini Nereden Öğrendiğine İlişkin Veriler**

| <b>Ahlaki temel değerlerinizi (dürüstlük, adalet, sevgi, vefa, sadakat, saygı vs.) nereden öğrendiniz? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli)</b> |        |             |             |             |             |             |             |               |             |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|-------------|
|                                                                                                                                                                                          |        | <b>1</b>    | <b>2</b>    | <b>3</b>    | <b>4</b>    | <b>5</b>    | <b>Ort.</b> | <b>Std.S.</b> | <b>Sıra</b> |
| Ailemden                                                                                                                                                                                 | f<br>% | 87<br>12,4  | 7<br>1,0    | 4<br>,6     | 18<br>2,6   | 576<br>82,3 | 4,43        | 1,35          | 1           |
| Akrabalarım                                                                                                                                                                              | f<br>% | 62<br>8,9   | 138<br>19,7 | 134<br>19,1 | 287<br>41,0 | 22<br>3,1   | 3,11        | 1,08          | 2           |
| Okuldan                                                                                                                                                                                  | f<br>% | 18<br>2,6   | 160<br>22,9 | 249<br>35,6 | 197<br>28,1 | 23<br>3,3   | 3,07        | 0,90          | 3           |
| Arkadaşlarımdan                                                                                                                                                                          | f<br>% | 31<br>4,4   | 248<br>35,4 | 234<br>33,4 | 116<br>16,6 | 12<br>1,7   | 2,73        | 0,88          | 4           |
| Medyadan                                                                                                                                                                                 | f<br>% | 446<br>63,7 | 83<br>11,9  | 16<br>2,3   | 20<br>2,9   | 75<br>10,7  | 1,74        | 1,36          | 5           |

Örneklemin ahlaki temel değerlerini nereden öğrendiğine ilişkin verileri gösteren tablodan da gördüğümüz gibi, birinci sırada yine aile, ikinci sırada akrabalar, üçüncü sırada okul, dördüncü sırada arkadaşlar ve son sırada da medya gelmektedir.

Her iki tablodan da anlaşılabacağı üzere değer oluşumunda, aile hala birey üzerinde en etkili kurumu oluşturmaktadır. Bireyin örf, adet, gelenek ve ahlaki değerlerinin temelinde ailesi ve yakın akrabalarının etkili olması, bugünkü tavır ve davranışlarının ailesinin değerlerinden çok uzakta olmadığına bir işaretini teşkil etmektedir. Ayrıca değer oluşumunda hemen üçüncü sırada okulun yer alması da bireyin gelişimi için oldukça önemlidir. Çünkü bu durum okulun, birey üzerindeki birtakım hedeflerini gerçekleştirmiş olduğunu göstermektedir.

**Tablo 3. 25. Örneklemin İlk Dini Bilgilerini Aldığı Kaynağa İlişkin Veriler**

| <b>İlk dini bilgilerinizi aldığınız kaynak neresidir? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli)</b> |        |             |             |             |             |             |             |               |             |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|-------------|
|                                                                                                                                         |        | <b>1</b>    | <b>2</b>    | <b>3</b>    | <b>4</b>    | <b>5</b>    | <b>Ort.</b> | <b>Std.S.</b> | <b>Sıra</b> |
| Ailem                                                                                                                                   | f<br>% | 70<br>10,0  | 17<br>2,4   | 28<br>4,0   | 52<br>7,4   | 508<br>72,6 | 4,35        | 1,31          | 1           |
| Cami / Kur'an Kursu                                                                                                                     | f<br>% | 135<br>19,3 | 77<br>11,0  | 81<br>11,6  | 262<br>37,4 | 78<br>11,1  | 3,11        | 1,37          | 2           |
| Kitaplar                                                                                                                                | f<br>% | 74<br>10,6  | 150<br>21,4 | 226<br>32,3 | 145<br>20,7 | 35<br>5,0   | 2,87        | 1,07          | 3           |
| Öğretmenlerim                                                                                                                           | f<br>% | 165<br>23,6 | 182<br>26,0 | 157<br>22,4 | 79<br>11,3  | 44<br>6,3   | 2,45        | 1,20          | 4           |
| Arkadaşlarım                                                                                                                            | f<br>% | 182<br>26,0 | 191<br>27,3 | 129<br>18,4 | 84<br>12,0  | 38<br>5,4   | 2,37        | 1,21          | 5           |

Örneklemin ilk dini bilgilerini aldığı kaynağa ilişkin verileri gösteren tabloya göre; birinci sırayı aile, ikinci sırayı cami/kur'an kursu, üçüncü sırayı kitaplar, dördüncü sırayı öğretmenler ve en son sırayı ise arkadaşlar oluşturmaktadır.

**Tablo 3. 26. Örneklemin Siyasal Tercihleri İle İlgili Temel Tutumlarının Oluşmasındaki Faktörlere İlişkin Veriler**

| <b>Siyasal tercihler ile ilgili temel tutumlarınızın oluşmasında aşağıdaki faktörlerden hangisi etkili / belirleyici olmuştur? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli)</b> |        |             |             |             |             |             |      |        |      |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|------|--------|------|
|                                                                                                                                                                                                                  |        | 1           | 2           | 3           | 4           | 5           | Ort. | Std.S. | Sıra |
| Ailem                                                                                                                                                                                                            | f<br>% | 96<br>13,7  | 60<br>8,6   | 61<br>8,7   | 104<br>14,9 | 330<br>47,1 | 3,79 | 1,50   | 1    |
| Kitaplar                                                                                                                                                                                                         | f<br>% | 169<br>24,1 | 114<br>16,3 | 102<br>14,6 | 125<br>17,9 | 121<br>17,3 | 3,12 | 1,42   | 2    |
| Kitle İletişim Araçları                                                                                                                                                                                          | f<br>% | 150<br>21,4 | 185<br>26,4 | 146<br>20,9 | 103<br>14,7 | 39<br>5,6   | 2,87 | 1,48   | 3    |
| Arkadaşlarım                                                                                                                                                                                                     | f<br>% | 111<br>15,9 | 149<br>21,3 | 165<br>23,6 | 152<br>21,7 | 54<br>7,7   | 2,82 | 1,22   | 4    |
| Okul/ Öğretmenlerim                                                                                                                                                                                              | f<br>% | 101<br>14,4 | 123<br>17,6 | 143<br>20,4 | 135<br>19,3 | 128<br>18,3 | 2,51 | 1,20   | 5    |

Örneklemin siyasal tercihleri ile ilgili temel tutumlarının oluşmasındaki faktörlere ilişkin verileri veren tabloya göre; birinci sırayı aile, ikinci sırayı kitaplar, üçüncü sırayı kitle iletişim araçları, dördüncü sırayı arkadaşlar ve en son sırayı ise öğretmenler oluşturmaktadır.

Görüldüğü üzere bireyin gerek dini bilgilerinin gerekse de siyasi bilgilerinin oluşumunda yine aile kurumu etkili olmuştur. İlginçtir ki, sosyalleşme sürecinde en az aile kadar önemli bir paya sahip olan arkadaş grubunun elde ettiğimiz verilere göre çok fazla etkili olmadığı görülmüştür. Aynı doğrultuda örneklemin büyük bir çoğunluğunun siyasi bilgilerinin oluşumunda da kitle iletişim araçlarının önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.

### **3.3.3. Sosyalleşme Kurumlarına İlişkin Bulgular**

Sosyalleşme kurumları, bireyin sosyalleşmesinde etkili olan ve bireyin sürekli temas halinde olduğu aile, akran grupları, eğitim, kitle iletişim araçları ve sosyal/kültürel/mesleki platformlardan oluşmaktadır. Bu kurumlardan her biri ayrı ayrı

birey üzerinde etkili olmaktadır. Çalışmamızda söz konusu kurumların, örneklem üzerinde ne kadar etkili olduğu sınanmak amacıyla da bir grup soru hazırlanmıştır.

Kurumların en etkilisi olan ailenin yapısı şüphesiz bireyin başarılı sosyalleşip sosyalleşememesinde en büyük faktörü oluşturmaktadır. Bu sebepten dolayı öncelikle örneklemde yetiştiği ailenin yapısını analiz etmek ve aile özellikleri hakkında birtakım bilgiler edinmek bize bireyin kişiliği ve toplumsal davranışları hakkında bir fikir verebilecektir. Bu bağlamda öncelikle örneklemde aile yapısını analiz edebilmemizi sağlayacak olan tabloları sırasıyla vermek ve yorumlamak çalışmanın amacına uygun olacaktır.

**Tablo 3. 27. Hane Halkının Kimlerden Oluştuğuna İlişkin Veriler**

| <b>Hane Halkının Kimlerden Oluştuğu</b>      | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|----------------------------------------------|-------------|--------------|
| Çekirdek aile (anne+ baba+ çocuklar)         | 649         | 92,7         |
| Geniş aile (anne+ baba+ çocuklar+ akrabalar) | 49          | 7,0          |
| <b>TOPLAM</b>                                | <b>698</b>  | <b>99,7</b>  |
| Cevapsızlar                                  | 2           | 0,3          |
| <b>TOPLAM</b>                                | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Hane halkının kimlerden oluştuğuna ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemde %92,7'si çekirdek aile, %7'si ise geniş aileye sahiptir. Çocuğun sosyalleşmesinde geniş ailelerin büyük bir önemi olmasına karşın, günümüz modern aileleri olan çekirdek aileler neredeyse örneklemde tamamını oluşturmaktadır.

**Tablo 3. 28. Anne ve Babanın Durumuna İlişkin Veriler**

| <b>Anne ve Babanın Durumu</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|-------------------------------|-------------|--------------|
| Annem ve Babam sağ            | 623         | 89,0         |
| Annem öldü                    | 9           | 1,3          |
| Babam öldü                    | 43          | 6,1          |
| İkisi de öldü                 | 18          | 2,6          |
| Ayrılar                       | 1           | ,1           |
| Biri üvey                     | 0           | 0            |
| <b>TOPLAM</b>                 | <b>694</b>  | <b>99,1</b>  |
| Cevapsızlar                   | 6           | 0,9          |
| <b>TOPLAM</b>                 | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Anne ve babanın durumuna ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemde %89'unun anne ve babası sağ, %1,3'ünün annesi ölmüş, %6,1'inin babası ölmüş, %2,6'sının anne

ve babası ölmüş, %0,1'inin ise anne ve babasının ayrı olduğu görülmektedir. Tablodan da görüldüğü üzere örneklemin %10,1'inin aile üyelerinin eksik olduğu görülmektedir. Bu durum ise genç açısından aile içersinde birtakım problemlere ve aileden uzaklaşmalara neden olabilir.

**Tablo 3. 29. Örneklemin Kardeş Sayısına İlişkin Veriler**

| <b>Öğrencinin Kaç Kardeşi Olduğu</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>    |
|--------------------------------------|-------------|-------------|
| 1                                    | 259         | 37,0        |
| 2                                    | 219         | 31,3        |
| 3                                    | 105         | 15,0        |
| 4                                    | 35          | 5,0         |
| 5                                    | 22          | 3,1         |
| 6                                    | 18          | 2,6         |
| 7                                    | 6           | ,9          |
| 8                                    | 6           | ,9          |
| 9                                    | 3           | ,4          |
| 10                                   | 2           | ,3          |
| 11                                   | 1           | ,1          |
| 29                                   | 1           | ,1          |
| <b>TOPLAM</b>                        | <b>677</b>  | <b>96,7</b> |
| Cevapsızlar                          | 23          | 3,3         |
| <b>TOPLAM</b>                        | <b>700</b>  | <b>100</b>  |

Örneklemin kardeş sayısına ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemin %83,3'ü üç ve daha az kardeşe, %13,4'ü ise dört ve daha fazla kardeşe sahiptir. Kalabalık aileler sosyalleşme açısından oldukça önemlidir. Toplumun en küçük birimi olan aile içerisinde bireyler, paylaşımı ve toplumsal kuralları daha çabuk ve daha kolay öğreneceklerinden dolayı, sosyalleşmeleri de daha hızlı olacaktır.

**Tablo 3. 30. Aile İçerisinde Kimin Sözü Geçtiğine İlişkin Veriler**

| <b>Aile İle İlgili Konularda Karar Verilirken Sözü Geçen Kimseler</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|-----------------------------------------------------------------------|-------------|--------------|
| Babamın                                                               | 154         | 22,0         |
| Annemin                                                               | 42          | 6,0          |
| İkisi Birlikte                                                        | 187         | 26,7         |
| Tüm Aile Bireyleri Birlikte                                           | 309         | 44,1         |
| Aile Dışında Akraba Büyüklerin                                        | 3           | ,4           |
| <b>TOPLAM</b>                                                         | <b>695</b>  | <b>99,3</b>  |
| Cevapsızlar                                                           | 5           | 0,7          |
| <b>TOPLAM</b>                                                         | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Aile içerisinde kimin sözü geçtiğine ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemin %44,1'inin demokratik bir aileye sahip olduğu görülmektedir. Burada önemli olan nokta örneklemin verdiği kararlarda ailesinin ne kadar baskın olup olmadığını tespit etmek olacaktır.

**Tablo 3. 31. Örneklemin Kendi Hayatı İle İlgili Kararları Kimin Verdiğine İlişkin Veriler**

| <b>Öğrencinin Hakkında Kim/Kimlerin Karar Verdiği</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|-------------------------------------------------------|-------------|--------------|
| Babam                                                 | 28          | 4,0          |
| Annem                                                 | 12          | 1,7          |
| İkisi Birlikte                                        | 108         | 15,4         |
| Tüm Aile Bireyleri Birlikte                           | 287         | 41,0         |
| Kendim Veririm, Ailem Bana Karışmaz                   | 264         | 37,7         |
| <b>TOPLAM</b>                                         | <b>699</b>  | <b>99,9</b>  |
| Cevapsızlar                                           | 1           | 0,1          |
| <b>TOPLAM</b>                                         | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Örneklemin kendi hayatı ile ilgili kararları kimin verdiğine ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemin %78,7'sinin kendi kararlarını ya kendisinin ya da tüm aile üyelerinin birlikte almış olduğu görülmektedir. Bu durum bireyin kişiliğinin oluşumunda ve gelişiminde oldukça önemlidir. Demokratik bir aile içerisinde yetişip kendi kararlarını verebilen ve böylelikle de kendine yetebilen birey başarılı bir şekilde kişiliğini oluşturmuş olacaktır.

**Tablo 3. 32. Ailenin Örnekleme Bakış Açısını Gösteren Veriler**

| <b>Ailenizin size bakış açısı nasıldır? (Önemine göre numaralandırınız- 5 en önemli)</b> |             |             |            |           |           |             |                |            |
|------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|-------------|------------|-----------|-----------|-------------|----------------|------------|
|                                                                                          | <b>5</b>    | <b>4</b>    | <b>3</b>   | <b>2</b>  | <b>1</b>  | <b>Ort.</b> | <b>Std. S.</b> |            |
| Çalışkan                                                                                 | 409<br>58,4 | 146<br>20,9 | 66<br>9,4  | 20<br>2,9 | 21<br>3,0 | 4,43        | 2,07           | Tembel     |
| Güzel                                                                                    | 323<br>46,1 | 144<br>20,6 | 64<br>9,1  | 12<br>1,7 | 35<br>5,0 | 4,22        | 1,12           | Çirkin     |
| Becerikli                                                                                | 392<br>56,0 | 146<br>20,9 | 73<br>10,4 | 19<br>2,7 | 12<br>1,7 | 4,38        | 0,93           | Beceriksiz |
| Zeki                                                                                     | 446<br>63,7 | 145<br>20,7 | 36<br>5,1  | 7<br>1,0  | 5<br>,7   | 4,60        | 0,72           | Aptal      |

Ailenin örnekleme bakış açısını gösteren verilere göre; örneklemin %79,3'ünün ailesi çalışkan, %66,7'sinin güzel, %76,9'unun becerikli ve %84,4'ünün ise zeki olduğuna dair bir bakış açısı mevcuttur. Bu bakış açıları sayesinde aileler çocuklarının sağlıklı bir

kişilik kazanmasında en önemli faktör olmaktadır. Çünkü çocuklarına çalışkan, güzel, becerikli, zeki gibi yüklemeler yapan aileler, başarılı bir biçimde çocuklarının kendilerinden beklenen bir biçimde kişilik kazanarak, sosyalleşmelerinde etkili olurlar. Dolayısıyla da bu aileler, sağlıklı bir ailenin yapısını teşkil ederler.

**Tablo 3. 33. Ailenin Örnekleme Genel Yaklaşımını Gösteren Veriler**

| <b>Ailenizin size karşı genel yaklaşımı nasıldır? (Önemine göre numaralandırınız- 5 en önemli)</b> |             |             |            |           |           |             |                |            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|-------------|------------|-----------|-----------|-------------|----------------|------------|
|                                                                                                    | <b>5</b>    | <b>4</b>    | <b>3</b>   | <b>2</b>  | <b>1</b>  | <b>Ort.</b> | <b>Std. S.</b> |            |
| İlgili                                                                                             | 518<br>74,0 | 104<br>14,9 | 42<br>6,0  | 6<br>,9   | 9<br>1,3  | 4,64        | 0,75           | İlgisiz    |
| Yumuşak                                                                                            | 365<br>52,1 | 160<br>22,9 | 89<br>12,7 | 21<br>3   | 7<br>1    | 4,33        | 0,91           | Sert       |
| Yakın                                                                                              | 440<br>62,9 | 125<br>17,9 | 59<br>8,4  | 12<br>1,7 | 11<br>1,6 | 4,50        | 0,87           | Uzak       |
| Hoşgörülü                                                                                          | 437<br>62,4 | 124<br>17,7 | 58<br>8,3  | 19<br>2,7 | 11<br>1,6 | 4,47        | 0,90           | Hoşgörüsüz |

Ailenin örnekleme genel yaklaşımını gösteren verilere göre; örneklemin %88,9'unun ailesi ilgili, %75,0'inin yumuşak, %80,8'inin yakın, %80,1'inin ise hoşgörülü olduğu görülmektedir. Bütün bu veriler örneklemin aile yapısının büyük bir çoğunluğunun sağlıklı bir aile yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Çocuğuna ilgili, yumuşak, yakın ve hoşgörülü davranan ailelerde güçlü iletişim, güçlü aile bağları olur ve sağlıklı bir kişilik ile sosyalleşmesini başarılı bir biçimde tamamlayacak gençler yetişir.

**Tablo 3. 34. Örneklemin Aile Yapısına İlişkin Veriler**

| Size uygun olan sütuna (X) işareti koyunuz                                                                     |        | 1-Kesinlikle katılmıyorum | 2-Nadiren katılmıyorum | 3-Bazen katılmıyorum | 4- Çoğunlukla katılmıyorum | 5-Her zaman katılmıyorum | Toplam      | Ortalama | Std. S. |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|---------------------------|------------------------|----------------------|----------------------------|--------------------------|-------------|----------|---------|
| Ailem içerisinde “sevilme”, “korunma”, “beslenme” vb. gibi temel ihtiyaçlarım gerektiği gibi yerine getirilir. | f<br>% | 5<br>0,7                  | 6<br>0,9               | 26<br>3,7            | 142<br>20,3                | 518<br>74                | 697<br>99,6 | 4,67     | 0,66    |
| Ailem bana eğitim verirken doğru/yanlış davranış biçimime göre beni ödüllendirir/cezalandırır                  | f<br>% | 97<br>13,9                | 88<br>12,6             | 221<br>31,6          | 175<br>25                  | 112<br>16                | 693<br>99   | 3,17     | 1,25    |
| Ailem daima yaptığım her şeyde mükemmellik arar                                                                | f<br>% | 77<br>11,0                | 87<br>12,4             | 218<br>31,1          | 203<br>29,0                | 105<br>15,0              | 690<br>98,6 | 3,25     | 1,19    |
| Aile üyelerimizden hata yapan biri suçu kolaylıkla bir diğer üyeye atabilir                                    | f<br>% | 447<br>63,9               | 108<br>15,4            | 52<br>7,4            | 43<br>6,1                  | 31<br>4,4                | 681<br>97,3 | 1,68     | 1,14    |
| Ailemin içerisinde kırgınlık ve küskünlükler çok fazladır                                                      | f<br>% | 340<br>48,6               | 155<br>22,1            | 84<br>12             | 51<br>7,3                  | 48<br>6,9                | 678<br>96,9 | 1,99     | 1,25    |
| Ailemin içerisinde dayanışma duygusu oldukça gelişmiştir                                                       | f<br>% | 12<br>1,7                 | 25<br>3,6              | 88<br>12,6           | 182<br>26                  | 373<br>53,3              | 680<br>97,1 | 4,29     | 0,95    |
| Ailem içerisinde çok değerli olduğum bana hissettirilir                                                        | f<br>% | 13<br>1,9                 | 21<br>3                | 95<br>13,6           | 197<br>28,1                | 359<br>51,3              | 685<br>97,9 | 4,27     | 0,94    |
| Ailemle olan ilişkilerimden çok memnunum                                                                       | f<br>% | 11<br>1,6                 | 19<br>2,7              | 79<br>11,3           | 187<br>26,7                | 395<br>56,4              | 691<br>98,7 | 4,35     | 0,90    |
| Ailemin içerisinde benim de sorumluluklarım vardır                                                             | f<br>% | 10<br>1,4                 | 17<br>2,4              | 63<br>9              | 194<br>27,7                | 397<br>56,7              | 681<br>97,3 | 4,40     | 0,87    |

Örneklemin aile yapısına ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemin %94,3’ünün ailesinde gencin sevilme, korunma, beslenme gibi temel ihtiyaçları gerektiği gibi yerine getirilmektedir. Örneklemin %41’i ailesi tarafından davranış biçimine göre ödüllendirildiğini veya cezalandırıldığını, %44’ünün ailesinin mükemmeliyetçi olduğunu, %70,7’sinin ailesi içerisinde küskünlüklerin olmadığını, %79,4’ünün ailesi içerisinde kendisini değerli hissettiği ve %83,1 ise ailesiyle olan ilişkisinden çok memnun olduğunu ifade etmiştir. Örneklemin aile yapısına ilişkin verileri incelediğimizde nerdeyse tamama yakın ailenin sağlıklı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.



**Tablo 3. 35. Örneklemin Aile Üyeleri İle Temel Tartışma Konularına İlişkin Veriler**

| <b>Aile üyeleriniz ile birlikte geçirdiğiniz vakitlerde temel tartışma konularınız ne olurdu? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).</b> |                      |             |             |             |             |             |             |               |             |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|-------------|
|                                                                                                                                                                                  |                      | <b>1</b>    | <b>2</b>    | <b>3</b>    | <b>4</b>    | <b>5</b>    | <b>Ort.</b> | <b>Std.S.</b> | <b>Sıra</b> |
| Günlük konular                                                                                                                                                                   | <b>f</b><br><b>%</b> | 100<br>14,3 | 40<br>5,7   | 50<br>7,1   | 64<br>9,1   | 390<br>55,7 | 3,94        | 1,53          | 1           |
| Ahlaki konular                                                                                                                                                                   | <b>f</b><br><b>%</b> | 58<br>8,3   | 150<br>21,4 | 143<br>20,4 | 155<br>22,1 | 84<br>12,0  | 3,10        | 1,21          | 2           |
| Kültürel konular                                                                                                                                                                 | <b>f</b><br><b>%</b> | 64<br>9,1   | 124<br>17,7 | 161<br>23   | 178<br>25,4 | 65<br>9,3   | 3,09        | 1,17          | 3           |
| Siyasi konular                                                                                                                                                                   | <b>f</b><br><b>%</b> | 181<br>25,9 | 104<br>14,9 | 97<br>13,9  | 105<br>15,0 | 103<br>14,7 | 2,74        | 1,49          | 4           |
| Dini konular                                                                                                                                                                     | <b>f</b><br><b>%</b> | 160<br>22,9 | 141<br>20,1 | 133<br>19,0 | 86<br>12,3  | 58<br>8,3   | 2,55        | 1,31          | 5           |

Örneklemin aile üyeleri ile temel tartışma konularını gösteren tabloya göre; birinci sırayı günlük konular, ikinci sırayı ahlaki konular, üçüncü sırayı kültürel konular, dördüncü sırayı siyasi konular ve en son sırayı ise dini konular oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi evde tartışma konusu olarak, din ve siyaset en son sırayı oluşturmakta ve daha çok gündelik, kültürel konular konuşulmaktadır. Daha önce örneklemin ilgi alanına ilişkin verileri veren tablodan da siyasi ve dini konuların en son sırada yer aldığını görmüştük. Aynı doğrultuda örneklemin bu tutumlarının oluşumunda aile içi tartışma konularının etkili olduğu söylenebilir.

Akran grupları da bireyin sosyalleşmesinde etkili olan diğer bir kurumdur. Birey zaman zaman ailesinden uzaklaşarak, onu bir tek arkadaşlarının anladığını düşünebilir ve onların görüşlerini kolaylıkla benimseyebilir. Bireyin aldığı kararlarda etkili olanın ve arkadaş grubuna verdiği önemin sınanması için aşağıdaki tabloyu incelemek gerekecektir.

**Tablo 3. 36. Örneklemin Arkadaş Çevresine İlişkin Veriler**

| Size uygun olan sütuna (X) işareti koyunuz                                                                        |        | 1-Kesinlikle katılmıyorum | 2-Nadiren katılmıyorum | 3-Bazen katılmıyorum | 4-Çoğunlukla katılmıyorum | 5-Her zaman katılmıyorum | Toplam      | Ortalama | Std. S. |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|---------------------------|------------------------|----------------------|---------------------------|--------------------------|-------------|----------|---------|
| Genel olarak ailemden çok arkadaşlarımın beni anladığını düşünürüm                                                | f<br>% | 112<br>16,0               | 159<br>22,7            | 214<br>30,6          | 110<br>15,7               | 80<br>11,4               | 675<br>96,4 | 2,83     | 1,23    |
| Ailemin benimsediği kültürel değerler ile arkadaş grubumun benimsediği kültürel değerler arasında bir uyum vardır | f<br>% | 26<br>3,7                 | 69<br>9,9              | 205<br>29,3          | 274<br>39,1               | 118<br>16,9              | 692<br>98,9 | 3,56     | 1,01    |
| Aldığım kararlarımda arkadaş grubumun etkisi daha fazladır                                                        | f<br>% | 148<br>21,1               | 228<br>32,6            | 178<br>25,4          | 90<br>12,9                | 47<br>6,7                | 691<br>98,7 | 2,51     | 1,16    |

Örneklemin arkadaş çevresine ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemin %30,6'sı ailesinden daha çok arkadaşlarının kendisini anladığına ilişkin önermeye bazen katılıyorum derken, %38,7'si ise katılmadığını ifade etmiştir. Görülen o ki örneklemin büyük bir çoğunluğu bu önermeye büyük bir oranda katılmamakta ve dolayısıyla da ailesinin kendisini daha fazla anladığını ifade etmektedir. Diğer yandan aile ile arkadaş grubunun benimsemiş olduğu kültürel değerlerin uyumuna ilişkin önermeye, örneklemin yarıdan fazlası (%56) çoğunlukla veya her zaman katıldığını ifade ederek, kendi değerleri ile eşdeğer bir arkadaş grubuna sahip olduklarını belirtmişlerdir. Buradaki en önemli noktayı oluşturan konu bireyleri, arkadaşlarının ne kadar anladığı yahut bireylerin arkadaşlarıyla ne kadar kültürel bir uyum gösterdiklerinden ziyade aslında arkadaşlarının onları ne kadar etkilediği, aldıkları kararlarda arkadaşlarının ne kadar belirleyici olduklarını tespit etmektir. Buna ilişkin olarak ortaya koyduğumuz önermeye ise örneklemin yarıdan fazlası (%53,7) katılmadığını yahut nadiren katıldığını belirtmiştir. Dolayısıyla arkadaş grubunun alınan kararlarda birinci derecede etki payına sahip olduğu görülmemektedir.

Eğitim kurumunun bireyleri sosyalleştirmedeki büyük etkilerinin yanında aynı zamanda belirlemiş olduğu birtakım hedefleri de bulunmaktadır. Bu hedefleri, bireyin toplumla uyumlu bir biçimde sosyalleşmesini sağlayarak, toplumla bütünleşmesini gerçekleştirmek olarak ifade edebiliriz. Ancak eğitim kurumunun hedeflerini başarılı bir

biçimde yerine getirmiş olup olmadığı da önemli bir argümanı oluşturmaktadır. Bu bağlamda oluşturmuş olduğumuz tabloyu incelemek gerekmektedir.

**Tablo 3. 37. Örneklemen Değerlerine İlişkin Veriler**

| Size uygun olan sütuna (X) işareti koyunuz                                                                   |        | 1-Kesinlikle katılmıyorum | 2-Nadiren katılmıyorum | 3-Bazen katılmıyorum | 4-Çoğunlukla katılmıyorum | 5-Her zaman katılmıyorum | Toplam      | Ortalama | Std. S. |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|---------------------------|------------------------|----------------------|---------------------------|--------------------------|-------------|----------|---------|
| Ailemden aldığım kültürel değerler ile okuldan aldığım kültürel değerler arasında çoğunlukla bir uyum vardır | f<br>% | 37<br>5,3                 | 46<br>6,6              | 190<br>27,1          | 259<br>37,0               | 160<br>22,9              | 692<br>98,9 | 3,66     | 1,07    |
| Bilinçli bir tüketiciyim                                                                                     | f<br>% | 12<br>1,7                 | 48<br>6,9              | 163<br>23,3          | 228<br>32,6               | 244<br>34,9              | 695<br>99,3 | 3,93     | 1,01    |
| Kaygıda, sevinçte ve sıkıntılarda ülke bireylerimizin birlikte hareket etmesi gerekliliğine inanırım         | f<br>% | 5<br>,7                   | 16<br>2,3              | 55<br>7,9            | 152<br>21,7               | 465<br>66,4              | 693<br>99,0 | 4,52     | 0,80    |
| Milli varlıklarımızın korunmasını isterim                                                                    | f<br>% | 4<br>,6                   | 11<br>1,6              | 32<br>4,6            | 72<br>10,3                | 578<br>82,6              | 697<br>99,6 | 4,73     | 0,67    |
| Türk olmaktan gurur duyuyorum                                                                                | f<br>% | 16<br>2,3                 | 21<br>3,0              | 28<br>4,0            | 46<br>6,6                 | 578<br>82,6              | 689<br>98,4 | 4,67     | 0,88    |

Örneklemen değerlerine ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemen yarından fazlası (%59,9) ailesinden ve okuldan aldığı kültürel değerlerin birbirleriyle çatışmadığını yani benzer olduklarını ifade etmiştir. Bu durum eğitim kurumunun hedeflerine ulaşmasında çok önemli bir argümanı oluşturmaktadır. Çünkü birey kültür çatışması yaşamazsa kendisine verilen değerleri daha çabuk benimseyebilmektedir. Eğitimin diğer bir hedefi bilinçli tüketiciler yetiştirmektir. Bu önermeye ilişkin sonuçlara baktığımızda, örneklemen büyük bir çoğunluğu (%67,5) kendisini bilinçli bir tüketici olarak belirtmiştir. Eğitim kurumunun en önemli olan ve ülke geleceğinin süreklilik kazanmasını sağlayan en önemli hedefinde milli değerlerin başarılı bir biçimde aktarımı yer almaktadır. Buna ilişkin olan önermelere bakarsak; örneklemen %88,1'i ülke bireylerinin dayanışma içerisinde olması gerektiğini, %92,9'u milli varlıklarımızın korunmasının gerektiğini, %89,2'sinin de Türk olmaktan gurur duyduklarını görmekteyiz. Dolayısıyla örneklemen büyük bir çoğunluğunun verdiği cevaplarla eğitim kurumunun hedeflerine ulaşmış olduğunu söyleyebiliriz.

Sosyalleşirmede azımsanamayacak derecede etki sahibi olan kitle iletişim araçları yaşadığımız çağda oldukça önem kazanmış olduğundan bireyleri kolaylıkla

etkileyebilmekte ve böylece de bireylerin yaşam değerleri üzerinde belirleyici olabilmektedir.

**Tablo 3. 38. Kitle İletişim Araçlarına İlişkin Veriler**

| Size uygun olan sütuna (X) işareti koyunuz                                                                               |        | 1-Kesinlikle katılmıyorum | 2-Nadiren katılmıyorum | 3-Bazen katılmıyorum | 4-Çoğunlukla katılmıyorum | 5-Her zaman katılmıyorum | Toplam      | Ortalama | Std. S. |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|---------------------------|------------------------|----------------------|---------------------------|--------------------------|-------------|----------|---------|
| İletişim teknolojisinin evimize girişi ile ailemde ortak vakit geçirmekten ziyade herkes bireysel vakit geçirir olmuştur | f<br>% | 92<br>13,1                | 131<br>18,7            | 233<br>33,3          | 127<br>18,1               | 106<br>15,1              | 689<br>98,4 | 3,03     | 1,23    |
| Kitle iletişim araçlarından edindiğim her bilgiye inanır ve benimserim                                                   | f<br>% | 118<br>16,9               | 167<br>23,9            | 249<br>35,6          | 102<br>14,6               | 49<br>7                  | 685<br>97,9 | 2,70     | 1,13    |
| Marka düşkünüyümdür                                                                                                      | f<br>% | 180<br>25,7               | 135<br>19,3            | 205<br>29,3          | 98<br>14,0                | 74<br>10,6               | 692<br>98,9 | 2,64     | 1,30    |

Kitle iletişim araçlarına ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemin %33,3'ü iletişim teknolojisine eve girmesi sayesinde aile fertlerinin bireysel vakit geçirir olmasına bazen katılmıyorum derken, %33,2'si ise çoğunlukla ve her zaman katılmıyorum şeklinde bir ifade kullanmışlardır. Görüldüğü üzere kitle iletişim araçları sayesinde aile içi iletişimlerde azalmalar yaşanmakta ve bunun sonucu olarak da aile bireylerinin birbirlerinden uzaklaşmaları söz konusu olabilmektedir. Bireyleri bu denli kendi içine çeken kitle iletişim araçlarının kişiyi etkileme oranlarına baktığımızda ise; örneklemin %35,6'sı kitle iletişim araçlarından edinmiş olduğu her bilgiye bazen inanırım gibi bir cevap verirken, %40,8'i ise ya kesinlikle katılmadığını ya da nadiren katıldığını ifade etmiştir. Bu bağlamda bireylerin kitle iletişim araçlarından duymuş olduğu her bilgiye inanmadığı ve bu doğrultuda da seçici davrandığını söyleyebiliriz. Kitle iletişim araçlarının bireyleri ne kadar etkilediğinin sınanmasına yönelik olan, marka düşkünüyümdür önermesine, örneklemin %29,3'ü bazen katılmıyorum şeklinde cevap verirken, %45'i ise ya nadiren katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Görülen o ki örneklemin büyük bir çoğunluğu kendisini marka düşkünüsü olarak tanımlamayarak, kitle iletişim araçlarının çok büyük etkisi altında olmadığını belirtmişlerdir.

Sosyal/kültürel/mesleki platformlardan boş zamanı değerlendirmeye yönelik aktiviteler de bireylerin sosyalleşmesinde oldukça etkilidir. Burada önemli olan nokta ise boş zamanlarda bireylerin ne tür aktivitelere katıldığı olacaktır.

**Tablo 3. 39. Örneklemin Boş Zamanını Değerlendirme Biçimine İlişkin Veriler**

| <b>Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).</b> |                      |             |             |             |             |             |             |               |             |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|-------------|
|                                                                                                                                     |                      | <b>1</b>    | <b>2</b>    | <b>3</b>    | <b>4</b>    | <b>5</b>    | <b>Ort.</b> | <b>Std.S.</b> | <b>Sıra</b> |
| Arkadaş Gruplarıyla Eğlenerek                                                                                                       | <b>f</b><br><b>%</b> | 71<br>10,1  | 76<br>10,9  | 113<br>16,1 | 135<br>19,3 | 275<br>39,3 | 3,70        | 1,38          | 1           |
| Sosyal Faaliyetlerle (Spor, Sinema, Tiyatro vs.)                                                                                    | <b>f</b><br><b>%</b> | 49<br>7,0   | 106<br>15,1 | 158<br>22,6 | 223<br>31,9 | 128<br>18,3 | 3,41        | 1,18          | 2           |
| Tv- Bilgisayar                                                                                                                      | <b>f</b><br><b>%</b> | 63<br>9,0   | 103<br>14,7 | 196<br>28,0 | 149<br>21,3 | 162<br>23,1 | 3,36        | 1,26          | 3           |
| Kitap Okuyarak                                                                                                                      | <b>f</b><br><b>%</b> | 97<br>13,9  | 244<br>34,9 | 102<br>14,6 | 90<br>12,9  | 126<br>18,0 | 2,85        | 1,36          | 4           |
| İbadet Ederek                                                                                                                       | <b>f</b><br><b>%</b> | 360<br>51,4 | 108<br>15,4 | 66<br>9,4   | 45<br>6,4   | 67<br>9,6   | 2,00        | 1,37          | 5           |

Örneklemin boş zamanını değerlendirme biçimine ilişkin verileri gösteren tabloya göre; birinci sırayı arkadaş gruplarıyla eğlenme, ikinci sırayı sosyal faaliyetler, en son sırayı ise kitap okumak ve ibadet etmek almaktadır. Görüldüğü üzere örneklemin boş zaman etkinliklerinde arkadaşlarla eğlenmek, televizyon-bilgisayar gibi eğlenceye yönelik faaliyetler çoğunluğu oluşturmaktadır.

### **3.3.4. Sosyal Süreçlere İlişkin Bulgular**

Sosyal süreçlere ilişkin bulgular başlığı altında, kişiliği, aile yapısı ve çevresi hakkında bilgi edinmiş olduğumuz örneklemin, çalışmamızın ana konusunu oluşturan aile değerlerini taşıyıp taşımadığını başka bir deyişle üniversiteye başladıktan sonra değer ve tutumlarına ilişkin bir farklılaşma oluşup oluşmadığını sınamak ve elde edilen bulguları incelemek uygun olacaktır.

**Tablo 3. 40. Örneklemin Ailesiyle Benzerliğine İlişkin Veriler**

| Size uygun olan sütuna (X) işareti koyunuz                                     |     | 1-Kesinlikle katılmıyorum | 2-Nadiren katılmıyorum | 3-Bazen katılmıyorum | 4-Çoğunlukla katılmıyorum | 5-Her zaman katılmıyorum | Toplam      | Ortalama | Std. S. |
|--------------------------------------------------------------------------------|-----|---------------------------|------------------------|----------------------|---------------------------|--------------------------|-------------|----------|---------|
| Örf, adet, gelenekler konusunda ailemin görüşleri benim için belirleyicidir    | f % | 45<br>6,4                 | 52<br>7,4              | 181<br>25,9          | 239<br>34,1               | 169<br>24,1              | 686<br>98   | 3,63     | 1,13    |
| Ahlaki değerlerim ailemin ahlaki değerleriyle aynıdır                          | f % | 22<br>3,1                 | 47<br>6,7              | 109<br>15,6          | 227<br>32,4               | 275<br>39,3              | 680<br>97,1 | 4,01     | 1,06    |
| Ailemin desteklediği parti ile benim desteklediğim parti aynıdır               | f % | 135<br>19,3               | 88<br>12,6             | 130<br>18,6          | 133<br>19,0               | 197<br>28,1              | 683<br>97,6 | 3,25     | 1,49    |
| Sosyal ve kültürel süreklilik için aile kurumu vazgeçilmez bir işleve sahiptir | f % | 7<br>1,0                  | 17<br>2,4              | 77<br>11,0           | 177<br>25,3               | 410<br>58,6              | 688<br>98,3 | 4,40     | 0,86    |
| Toplumsal yaşam için örf, adet, geleneklerimiz önemlidir                       | f % | 17<br>2,4                 | 30<br>4,3              | 91<br>13,0           | 198<br>28,3               | 352<br>50,3              | 688<br>98,3 | 4,22     | 1,00    |
| Toplumsal hayatta din kurumu önemlidir                                         | f % | 30<br>4,3                 | 48<br>6,9              | 103<br>14,7          | 197<br>28,1               | 315<br>45,0              | 693<br>99,0 | 4,04     | 1,13    |
| Toplumsal yaşam için bilim çok önemlidir                                       | f % | 10<br>1,4                 | 17<br>2,4              | 68<br>9,7            | 169<br>24,1               | 429<br>61,3              | 693<br>99,0 | 4,43     | 0,87    |
| Başarılı bir yaşam için, bir hayat felsefesinin edinilmesi şarttır             | f % | 8<br>1,1                  | 21<br>3,0              | 78<br>11,1           | 180<br>25,7               | 400<br>57,1              | 687<br>98,1 | 4,37     | 0,89    |

Örneklemin ailesiyle benzerliğine ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemin yarıdan fazlası (%58,2) örf, adet, gelenekler konusunda ailelerinin görüşlerini baz aldığını, %71,7'si ise ailesiyle aynı ahlaki değerlere sahip olduğunu belirtmiştir. Örneklemin %47,1'i ailesiyle aynı partiyi desteklediğini ancak %31,9'u ise ya kesinlikle desteklemediğini ya da nadiren desteklediğini ifade etmiştir. Ama burada da en büyük oranı %28,1 ile her zaman ailemle aynı partiyi desteklerim önermesi oluşturmaktadır. Tablodan anlaşılacağı üzere örneklem örf, ahlak, siyasi tercihler gibi konularda ailesine ters düşmemekte ve büyük ölçüde ailesiyle aynı değerleri paylaşmaktadır. Zaten örneklemin %83,9'unun sosyal ve kültürel süreklilik için aile kurumunu vazgeçilmez olarak görmesi, ailesine verdiği önemi de ortaya çıkarmaktadır. Aynı şekilde örneklemin (%78,6) örf, adet, gelenekleri ve (%73,1) din kurumunu toplumsal hayatta önemli bulması da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Diğer yandan örneklem (%85,4) toplumsal yaşamda bilime ve (%82,8) bir hayat felsefesi doğrultusunda yaşamaya da oldukça önem verdiğini belirtmiştir. Buradan anlaşılacağı

üzere örneklemin hayatta kendine bir yön çizdiği veya gelişigüzel yaşamaya meyilli olmadığı görülmektedir. Bu durum ise aile ve eğitim kurumunun sosyalleştirmedeki başarısının bir sonucu olarak görülmelidir. Örneklem ve ailesinin inanç boyutuna ve değerlerine ilişkin verileri de karşılaştırmalı olarak incelemek ve arada ne kadar benzerlik olup olmadığını tespit etmek uygun olacaktır.

**Tablo 3. 41. Örneklemin Ailesinin Değerlerine İlişkin Veriler**

| <b>Ailenizi Tanımlayın</b> |             |             |             |            |             |             |                |                    |
|----------------------------|-------------|-------------|-------------|------------|-------------|-------------|----------------|--------------------|
|                            | <b>5</b>    | <b>4</b>    | <b>3</b>    | <b>2</b>   | <b>1</b>    | <b>Ort.</b> | <b>Std. S.</b> |                    |
| İnançlı                    | 534<br>76,3 | 90<br>12,9  | 35<br>5,0   | 6<br>,9    | 4<br>,6     | 4,71        | 0,66           | İnanmıyor          |
| İbadet Eder                | 337<br>48,1 | 172<br>24,6 | 101<br>14,4 | 29<br>4,1  | 20<br>2,9   | 4,18        | 1,04           | İbadet Etmez       |
| Muhafazakâr                | 192<br>27,4 | 126<br>18,0 | 152<br>21,7 | 63<br>9,0  | 119<br>17,0 | 3,36        | 1,81           | Çağdaş/<br>Modern  |
| Liberal                    | 91<br>13    | 116<br>16,6 | 185<br>26,4 | 76<br>10,9 | 100<br>14,3 | 3,12        | 2,46           | Sosyal<br>Demokrat |
| Milliyetçi                 | 282<br>40,2 | 150<br>21,4 | 124<br>17,7 | 27<br>3,9  | 47<br>6,7   | 4,01        | 2,24           | Global             |

Örneklemin ailesinin değerlerine ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemin ailesinin %89,2'si inançlı, %72,7'si ise ibadet etmektedir. Muhafazakâr olup olmamaya ilişkin olarak örneklemin %27,4'ü kendisini muhafazakâr olarak tanımlarken, %17'si ise çağdaş/modern olarak tanımlamıştır. Aynı şekilde örneklemin %29,6'sı kendisini liberal olarak görürken, %25,2'si ise sosyal demokrat olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan örneklemin %61,6 gibi büyük bir çoğunluğu ise kendisinin milliyetçi olduğunu ifade etmiştir.

**Tablo 3. 42. Örneklemin Kendi Değerlerine İlişkin Veriler**

| <b>Kendinizi tanımlayın</b> |             |             |             |            |             |             |                |                    |
|-----------------------------|-------------|-------------|-------------|------------|-------------|-------------|----------------|--------------------|
|                             | <b>5</b>    | <b>4</b>    | <b>3</b>    | <b>2</b>   | <b>1</b>    | <b>Ort.</b> | <b>Std. S.</b> |                    |
| İnançlı                     | 488<br>69,7 | 99<br>14,1  | 50<br>7,1   | 10<br>1,4  | 16<br>2,3   | 4,56        | 0,88           | İnanmıyor          |
| İbadet Eder                 | 210<br>30,0 | 140<br>20,0 | 174<br>24,9 | 62<br>8,9  | 62<br>8,9   | 3,58        | 1,29           | İbadet Etmez       |
| Muhafazakâr                 | 140<br>20,0 | 107<br>15,3 | 143<br>20,4 | 79<br>11,2 | 167<br>23,9 | 2,99        | 1,65           | Çağdaş /<br>Modern |
| Liberal                     | 99<br>14,1  | 98<br>14,0  | 179<br>25,6 | 70<br>10,0 | 119<br>17,0 | 2,98        | 1,36           | Sosyal<br>Demokrat |
| Milliyetçi                  | 291<br>41,5 | 131<br>18,7 | 111<br>15,9 | 23<br>3,3  | 71<br>10,1  | 3,95        | 2,31           | Global             |

Örneklemin kendi değerlerine ilişkin verilere göre; örneklemin %83,8'i inançlı olduğunu, %50'si ise ibadet ettiğini belirtmiştir. Örneklemin %35,3'ü muhafazakâr, %35,1'i ise çağdaş/ modern olarak kendilerini tanımlamışlardır. Aynı şekilde örneklemin %28,1'i kendisini liberal olarak görürken, %27'si sosyal demokrat ve %60,2'si de milliyetçi olarak belirtmiştir.

Her iki tablodaki verilere bakacak olursak; örneklemin inanç boyutunun ailesinden çok fazla farklı olmadığını ancak ibadet boyutuna gelince % 22,7 oranında farklılaştığını ve örneklemin ailesine göre daha az ibadet ettiğini görmekteyiz. Aynı şekilde örneklemin ailesinden muhafazakârlık ve çağdaş/modernlik boyutunda da farklılaştığı verilerden anlaşılan diğer bir hususu oluşturmaktadır. Ailesine oranla kendisini muhafazakâr ve çağdaş/modern olarak tanımlayan örneklem aynı şekilde sosyal demokrat olarak da ailesine oranla öne geçmiş bulunmaktadır.

**Tablo 3. 43. Karşı Cinsle Kurulacak Arkadaşlık Konusuna İlişkin Veriler**

| Evlenmeden önce gençlerin karşı cins ile yakın arkadaşlık kurmaları konusunda hangi görüş aileniz ve sizin için geçerlidir? |          | Ailemin görüşü |              | Benim görüşüm |              |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|----------------|--------------|---------------|--------------|
|                                                                                                                             |          | <i>Evet</i>    | <i>Hayır</i> | <i>Evet</i>   | <i>Hayır</i> |
| Evlilik öncesi cinsel ilişki normaldir                                                                                      | <b>f</b> | 37             | 652          | 160           | 522          |
|                                                                                                                             | <b>%</b> | 5,3            | 93,1         | 22,9          | 74,6         |
| Karşı cins arasında flört ilişkisi normaldir                                                                                | <b>f</b> | 449            | 232          | 567           | 108          |
|                                                                                                                             | <b>%</b> | 64,1           | 33,1         | 81,0          | 15,4         |
| Evlilik amacı taşıyan adaylar arasında bir arkadaşlık ilişkisi olabilir                                                     | <b>f</b> | 601            | 76           | 608           | 59           |
|                                                                                                                             | <b>%</b> | 85,9           | 10,9         | 86,9          | 8,4          |
| Karşı cins arasında sadece normal arkadaşlık ilişkisi olabilir                                                              | <b>f</b> | 322            | 342          | 284           | 371          |
|                                                                                                                             | <b>%</b> | 46,0           | 48,9         | 40,6          | 53,0         |
| Karşı cins arasında hiçbir ilişki türünü doğru bulmuyorum                                                                   | <b>f</b> | 55             | 616          | 43            | 623          |
|                                                                                                                             | <b>%</b> | 7,9            | 88,0         | 6,1           | 89           |

Karşı cinsle kurulacak arkadaşlık konusuna ilişkin verileri gösteren tabloya göre; evlilik öncesi cinsel ilişkiye örneklemin %74,6'sı, ailelerin de %93,1'i hayır olarak cevap vermişlerdir. Aynı şekilde flört ilişkisine örneklemin %15,4'ü, ailelerin ise %33,1'i hayır demiştir. Görüldüğü üzere örneklem ile aile arasında çok fazla benzerlik bulunmamaktadır. Örneklemin cinsiyetine göre ailesinden farklılaşıp farklılaşmadığını çapraz tablo sayesinde ortaya koymak uygun olacaktır.



**Tablo 3. 44. Örneklemen Cinsiyetine Göre Karşı Cinsle Evlilik Öncesi İlişkiye Bakış Açısını Gösteren Veriler**

| CİNSİYETİNİZ |           | EVLİLİK ÖNCESİ CİNSEL İLİŞKİ<br>NORMALDİR |             |              |
|--------------|-----------|-------------------------------------------|-------------|--------------|
|              |           | Evet                                      | Hayır       | Toplam       |
| Kız          | Sayı<br>% | 31<br>9,7                                 | 290<br>90,3 | 321<br>100,0 |
| Erkek        | Sayı<br>% | 129<br>35,7                               | 232<br>64,3 | 361<br>100,0 |
| Toplam       | Sayı<br>% | 160<br>23,5                               | 522<br>76,5 | 682<br>100,0 |

Örneklemen cinsiyeti ile evlilik öncesi ilişkiye verdiği cevabı gösteren tablodan anlaşılacağı üzere erkek öğrenciler (%35,7), kız öğrencilere (%9,7) göre daha fazla bir oranda evet cevabını vermişlerdir. Dolayısıyla aileden farklılaşma oranından hareketle erkek öğrencilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu savı desteklemek için yapılan T testi ile değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ( $p<0,00$ ).

**Tablo 3. 45. Örneklem ile Ailesinin Ahlak Anlayışındaki Farklılaşmaya Neden Olan Faktörlere İlişkin Veriler**

| Sizin ahlak anlayışınız ile ailenizin ahlaki anlayışı arasındaki farklılaşmada hangi faktörler etkili olmuştur? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli). |        |             |             |             |             |             |      |         |      |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|------|---------|------|
|                                                                                                                                                                                                |        | 1           | 2           | 3           | 4           | 5           | Ort. | Std. S. | Sıra |
| Arkadaşlar                                                                                                                                                                                     | f<br>% | 64<br>9,1   | 73<br>10,4  | 103<br>14,7 | 85<br>12,1  | 215<br>30,7 | 3,58 | 1,42    | 1    |
| Kitaplar                                                                                                                                                                                       | f<br>% | 58<br>8,3   | 93<br>13,3  | 134<br>19,1 | 129<br>18,4 | 108<br>15,4 | 3,26 | 1,28    | 2    |
| Öğretmenler                                                                                                                                                                                    | f<br>% | 75<br>10,7  | 114<br>16,3 | 123<br>17,6 | 132<br>18,9 | 84<br>12,0  | 3,07 | 1,29    | 3    |
| İdeolojiler-<br>Siyasi gruplar                                                                                                                                                                 | f<br>% | 168<br>24,0 | 100<br>14,3 | 61<br>8,7   | 83<br>11,9  | 105<br>15,0 | 2,72 | 1,55    | 4    |
| Medyadan                                                                                                                                                                                       | f<br>% | 159<br>22,7 | 124<br>17,7 | 87<br>12,4  | 73<br>10,4  | 69<br>9,9   | 2,55 | 1,40    | 5    |

Örneklem ile ailesinin ahlak anlayışındaki farklılaşmaya neden olan faktörlere ilişkin verileri gösteren tabloya göre; birinci sırayı arkadaşlar, ikinci sırayı kitaplar, üçüncü sırayı öğretmenler, dördüncü sırayı ideolojiler- siyasi gruplar, en son sırayı ise medya

oluşturmaktadır. Medyanın en son sırada yer alması özellikle de günümüz magazin haberlerinin yoğunluğunu da düşünürsek çok ilginç bir durumu oluşturmaktadır. Zaten örneklemin kitle iletişim araçlarından edinmiş olduğu her bilgiyi büyük ölçüde benimsemediğini daha önceki tabloda ortaya koymuştuk. Buradaki sonuç da bunu doğrular niteliktedir. Aynı şekilde örneklemin dini görüşlerinde de bir farklılaşma olup olmadığına ilişkin tabloyu inceleyelim.

**Tablo 3. 46. Örneklemin Dini Algı ve Tutumlarına İlişkin Veriler**

| <b>Örneklemin Üniversiteye Başlamasından Sonra Dini Algı ve Tutumlarında Ailesinden Farklı Olarak Bir Farklılaşma Olup Olmadığı</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|--------------|
| Evet, dini tutumlarım zayıfladı                                                                                                     | 69          | 9,9          |
| Evet, dini tutumlarım güçlendi                                                                                                      | 92          | 13,1         |
| Hayır değişmedi                                                                                                                     | 536         | 76,5         |
| <b>TOPLAM</b>                                                                                                                       | <b>697</b>  | <b>99,6</b>  |
| Cevapsızlar                                                                                                                         | 3           | 0,4          |
| <b>TOPLAM</b>                                                                                                                       | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Örneklemin üniversiteye başlamasından sonra dini algı ve tutumlarında ailesinden farklı olarak bir farklılaşma olup olmadığına ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemin büyük bir çoğunluğu (%76,5) dini algı ve tutumlarının değişmediğini ifade etmiştir. Örneklemin %9,9'u dini tutumlarının zayıfladığını, %13,1'i ise dini tutumlarının güçlendiğini belirtmiştir. Dini algı ve tutumlardaki farklılaşmaya ilişkin tabloyu inceleyerek, söz konusu durumun oluşmasında etkin olan faktörleri ortaya koymaya çalışalım.

**Tablo 3. 47. Örneklemin Dini Algı ve Tutumlarındaki Farklılaşmada Etkili Olan Faktörlere İlişkin Veriler**

| <b>Dini algı ve tutumlarındaki farklılaşmada hangi faktörler ne kadar etkili oldu? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli)</b> |                      |             |             |             |             |             |             |               |             |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|-------------|
|                                                                                                                                                                      |                      | <b>1</b>    | <b>2</b>    | <b>3</b>    | <b>4</b>    | <b>5</b>    | <b>Ort.</b> | <b>Std.S.</b> | <b>Sıra</b> |
| Kitaplar                                                                                                                                                             | <b>f</b><br><b>%</b> | 44<br>6,3   | 76<br>10,9  | 112<br>16,0 | 123<br>17,6 | 119<br>17,0 | 3,42        | 1,28          | 1           |
| Arkadaşlar                                                                                                                                                           | <b>f</b><br><b>%</b> | 71<br>10,1  | 88<br>12,6  | 85<br>12,1  | 104<br>14,9 | 133<br>19,0 | 3,29        | 1,42          | 2           |
| Cami / Kur'an kursu                                                                                                                                                  | <b>f</b><br><b>%</b> | 177<br>25,3 | 32<br>4,6   | 46<br>6,6   | 54<br>7,7   | 156<br>22,3 | 2,96        | 1,75          | 3           |
| Kitle iletişim araçları                                                                                                                                              | <b>f</b><br><b>%</b> | 110<br>15,7 | 119<br>17,0 | 74<br>10,6  | 91<br>13,0  | 75<br>10,7  | 2,79        | 1,41          | 4           |
| Öğretmenler                                                                                                                                                          | <b>f</b><br><b>%</b> | 76<br>10,9  | 134<br>19,1 | 140<br>20,0 | 79<br>11,3  | 35<br>5,0   | 2,70        | 1,15          | 5           |

Örneklemin dini algı ve tutumlarındaki farklılaşmada etkili olan faktörlere ilişkin verileri gösteren tabloya göre; birinci sırayı kitaplar, ikinci sırayı arkadaşlar, üçüncü sırayı cami/kur'an kursu, dördüncü sırayı kitle iletişim araçları ve en son sırayı ise öğretmenler oluşturmaktadır. Dolayısıyla örneklemin ahlaki anlayışındaki farklılaşma ile dini algı ve tutumlarındaki farklılaşmayı gösteren her iki tablodan da anlaşılabacağı üzere, kitaplar ve arkadaşlar bireyin farklılaşmasında daha çok belirleyici olan faktörleri oluşturmaktadır.

Örneklemin siyasal tercihlerinde üniversiteye başlamasından sonra bir değişiklik olup olmadığına ilişkin olarak ise aşağıdaki tabloyu incelemek uygun olacaktır.

**Tablo 3. 48. Örneklemin Siyasal Tercihlerindeki Farklılaşmaya İlişkin Veriler**

| <b>Örneklemin Siyasal Tercihlerinde Bir Farklılaşma Olup Olmadığı</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|-----------------------------------------------------------------------|-------------|--------------|
| Siyasal tercihlerimde artış meydana geldi                             | 151         | 21,6         |
| Siyasal tercihlerimde azalış meydana geldi                            | 43          | 6,1          |
| Siyasal tercihlerimde bir farklılaşma olmadı                          | 493         | 70,4         |
| <b>TOPLAM</b>                                                         | <b>687</b>  | <b>98,1</b>  |
| Cevapsızlar                                                           | 13          | 1,9          |
| <b>TOPLAM</b>                                                         | <b>700</b>  | <b>100,0</b> |

Örneklemin siyasal tercihlerindeki farklılaşmaya ilişkin verileri gösteren tabloya göre; örneklemin büyük bir çoğunluğunun (%70,4) siyasal tercihlerinde bir farklılaşma olmamıştır. Ancak siyasal tercihlerinde bir farklılaşma yaşayan örneklem grubunda ise daha çok bir artışın olduğu (%21,6) gözlemlenmektedir.

Görüldüğü üzere üniversite ortamı örneklemin siyasal tercihlerinde çok büyük farklılıklar oluşturmamaktadır. Bu durum, örneklemin yukarıdaki tablolardan da edindiğimiz bilgilere göre ailesinden almış olduğu değerleri iyi benimsemiş ve akabinde de başarılı bir kişilik geliştirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda aile ve okul arasında bir değer çatışması yaşanması durumunda bireyin ailesinden mi yoksa okuldan mı aldığı değerleri koruduğuna ilişkin verileri gösteren tabloya bakmak gerekmektedir.

**Tablo 3. 49. Örneklemin Olası Değer Çatışması Durumunda Hangi Değerleri Koruyacağına/Benimseyeceğine İlişkin Veriler**

| Örneklemin Benimseyeceği Değerler    | Sayı       | %            |
|--------------------------------------|------------|--------------|
| Ailemden aldığım değerleri korurum   | 597        | 85,2         |
| Okuldan aldığım değerleri benimserim | 72         | 10,2         |
| <b>TOPLAM</b>                        | <b>669</b> | <b>95,4</b>  |
| Cevapsızlar                          | 31         | 4,6          |
| <b>TOPLAM</b>                        | <b>700</b> | <b>100,0</b> |

Örneklem, ailesinden aldığı değerler ile okuldan aldığı değerler arasında bir çatışma yaşanması durumunda tablodan da görüleceği üzere büyük bir oranda (%85,2) ailesinden aldığı değerleri koruyacağına/benimseyeceğine dair bir cevap vermiştir. Dolayısıyla ailenin sosyalleştirmede her zaman ilk sırada yer aldığı ve yeri kolay kolay doldurulamayacak olan bir kurum olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Elde ettiğimiz bütün bu verilere göre; örneklemin büyük bir çoğunluğunun sağlıklı bir aile yapısına sahip olduğunu ve bu bağlamda ailesiyle iyi bir iletişim kurarak, onun değerlerini benimsediğini dolayısıyla da örneklemin başarılı bir biçimde sosyalleştiğini görmekteyiz. Ancak veri sonuçlarının ortaya koymuş olduğu bu olumlu tabloya karşın örneklemin birtakım sorunlarının da var olabileceği düşüncesinden yola çıkılarak, bunların ne olduğuna ilişkin birtakım sorular hazırlanmıştır. Bu duruma ilişkin olarak da ortaya çıkan tabloyu incelemek gerekmektedir.

**Tablo 3. 50. Örneklemin En Önemli Sorunlarına İlişkin Veriler**

| Gençlerin en önemli sorunları nelerdir? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli). |        |             |             |             |             |             |      |        |      |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|------|--------|------|
|                                                                                                                        |        | 1           | 2           | 3           | 4           | 5           | Ort. | Std.S. | Sıra |
| Amaçlarının olmaması                                                                                                   | f<br>% | 66<br>9,4   | 93<br>13,3  | 139<br>19,9 | 144<br>20,6 | 205<br>29,3 | 3,51 | 1,34   | 1    |
| Ahlaki değerleri inkâr etme/Yozlaşma                                                                                   | f<br>% | 102<br>14,6 | 92<br>13,1  | 117<br>16,7 | 146<br>20,9 | 194<br>27,7 | 3,37 | 1,43   | 2    |
| Kötü arkadaşlar edinme                                                                                                 | f<br>% | 93<br>13,3  | 108<br>15,4 | 169<br>24,1 | 143<br>20,4 | 121<br>17,3 | 3,14 | 1,31   | 3    |
| Söz hakkı tanınmaması                                                                                                  | f<br>% | 142<br>20,3 | 171<br>24,4 | 117<br>16,7 | 121<br>17,3 | 88<br>12,6  | 2,75 | 1,36   | 4    |
| Ailenin baskısı                                                                                                        | f<br>% | 212<br>30,3 | 152<br>21,7 | 72<br>10,3  | 71<br>10,1  | 125<br>17,9 | 2,60 | 1,53   | 5    |

Örneklemin en önemli sorunlarına ilişkin verileri gösteren tabloya göre; birinci sırayı amaçlarının olmaması, ikinci sırayı yozlaşma, üçüncü sırayı kötü arkadaşlar edinme, dördüncü sırayı söz hakkı tanınmaması ve en son sırayı ise aile baskısı oluşturmaktadır.

Örneklem üzerinde aile baskısı olmaması ve örnekleme söz hakkı tanınmaması gibi sorunların en son sıralarda yer alması günümüz demokratik aile yapılarının çoğaldığını göstermektedir. Gençlerin daha özgürlükçü bir aile içerisinde ne istediğini bilen bir birey olarak yetiştirilmesi, sağlam bir kişilik ve dolayısıyla da başarılı bir sosyalleştirmeyi beraberinde getirmiş olacaktır. Ancak gençlerin amaçlarının olmaması ise büyük bir sorunu oluşturmaktadır.

## SONUÇ

Sosyal bilimlerin sınırlarının çok geniş olması ve yoruma açık bir yapı sergilemesi nedeniyle çalışmamızın ikinci bölümünde yapmış olduğumuz alan araştırması ile birinci bölümde ele alıp incelemeye çalıştığımız teori kısmı sınanarak birtakım bulgular elde edilmiştir.

Araştırma bulgularında dikkati çeken birçok durum ortaya çıkmıştır. Öncelikli olarak kendi değerlerimizden çok uzaklaşmış ve bu doğrultuda toplum yapısından farklı bir kişilik yapısı oluşturmuş gibi görünen gençliğin, aslında araştırma bulgularına göre gayet başarılı ve sağlıklı bir kişilik yapılarına sahip oldukları gözlemlenmiştir. İlginçtir ki örneklemin büyük bir çoğunluğu kendilerini mutlu, uysal, uyumlu, girişken, özgür, hür düşünen, kendine yetebilen, sorumluluk sahibi vs. olarak tanımlamış ve kişilik yapılarının sağlamlığını ortaya koymuşlardır. Ayrıca örneklemin çevresiyle de iyi ilişkiler kurduğunu elde ettiğimiz bulgulardan görebilmemiz de söz konusu durumu destekler niteliktedir. Başarılı bir kişiliğin arka planını oluşturan bilgi, değer ve tutumların temelinde ise örneklemin hangi kurumlardan etkilendiği önemli bir durumu oluşturmaktadır.

Araştırma bulgularımızdan örneklemin ilk bilgilerini nerden aldıklarına ilişkin sonuçların teoriyi destekler nitelikte olduğu da gözden kaçırılmaması gereken bir hususu teşkil etmektedir. Buna göre örneklem örf, adet, gelenek ve görgü kurallarını, ahlaki temel değerlerini, ilk dini bilgilerini ve siyasi tercihlerinin temellerini hep ailesinden almıştır. Dolayısıyla ailesinin değerleri doğrultusunda örneklemin edinmiş olduğu bilgiler, hayatında temel bilgiler olacak ve bu temel bilgiler doğrultusunda da örneklem değerlendirmeler yaparak yeni bilgileri ya kabul ya da reddedecektir. Bu bağlamda örneklemin aile değerlerinden temelde çok fazla farklılaşmaması beklenen bir durumu da oluşturacaktır.

Bilindiği gibi, bireyin kişiliğinin oluşumunda en önemli faktöre sahip olan kurum ailesidir. Bu bağlamda ailesi içerisinde sevgiyle büyümüş ve çevresine sevgiyle bakmayı öğrenmiş aynı zamanda güven duygusunu geliştirmiş olan birey kişiliğini de başarılı ve toplumun kendisinden beklediği gibi sağlıklı olarak gerçekleştirmiş olacaktır.

Nitekim elimizde olan bulgular doğrultusunda da örneklemin aile yapıları hakkında genel bir yargıya varmak zor olmayacaktır.

Araştırma bulgularında önemli olan diğer bir hususu ise; kişiliğin oluşmasında birincil derecede etki sahibi olan aile kurumunun yapısına ilişkin durumlar oluşturmaktadır. Aile yapısının sağlıklı olması ve bu doğrultuda ailenin çocuğu ile kuracağı sağlıklı iletişim ile çocuğun yetiştirileceği demokratik ortam sayesinde başarılı kişilikler elde edinilebilecektir. Bu bakımdan aile yapısına ilişkin bulgularımıza göre; örneklemin büyük bir çoğunluğunun aile yapısının günümüz modern aile yapısı olan çekirdek ailelerden oluştuğunu, demokratik bir yapıya sahip olduklarını, çocuklarıyla iyi iletişim kurarak onları cesaretlendirdiklerini ve onların değerli olduklarını hissettirdiklerini görmekteyiz. Bütün bu özellikler örneklemin sağlıklı yapıda olan ailelere sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca örneklemin ailesinden hoşnut olduğunu ve ailesinin yerine kimseyi koyamadığını da bulgulardan elde etmekteyiz.

Bulgulardan bir diğerini de eğitim kurumunun hedeflerine ulaşip ulaşamadığına ilişkin sonuçlar oluşturmaktadır. Buna ilişkin olarak örneklemin milli varlıklara verdiği değere, ülke bireylerinin dayanışma içerisinde olmasına, Türklük kimliklerinden duydukları memnuniyete bakacak olursak eğitim ve aile kurumun toplumun bütünleşmesine dair yüklenmiş oldukları sosyalleştirme çabalarının hedefine ulaştığını söyleyebiliriz. Ayrıca üzerinde önemle durulması gereken bir bulgu da örneklemin kitle iletişim araçlarından kötü bir biçimde etkilenmemiş olmasıdır.

Araştırmanın önemini ortaya koyan sonuçlar ise, örneklemin ailesinden almış olduğu temel bilgilerinin literatüre uygun bir biçimde bugün hala devam ediyor olmasıdır. Bu bağlamda örneklemin büyük bir çoğunlu ailesiyle siyasi ve ahlaki olarak aynı değerlere sahip olduğunu belirtmiş ve aile kurumunun toplumda vazgeçilmez bir öneme sahip olduğu görüşüyle birlikte bu durumu apaçık kanıtlamışlardır. Ayrıca örneklem ile ailesi arasında çok büyük farklılıklar olmamakla birlikte genel olarak inanç, ibadet boyutu ve karşı cinsle kurulacak iletişim konularında da benzerlikler görülmektedir. Ailesinden ahlaki ve dini olarak farklılaşan bir grup örneklem ise, arkadaş ve kitapları neden olarak göstermiştir. Burada önemli olan noktayı da kitle iletişim araçlarının farklılaşmada en sırada yer alıyor olması oluşturmaktadır.

Örneklemin aile ve okul değerlerinin çatışması durumunda benimseyeceği değerlerin ailesine ilişkin değerler olacağına yönelik vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda da aile değerlerine verdikleri önem bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre örneklemin en büyük sorunlarının amaçsız olmaları ve ahlaki değerlerini inkâr etmeleri/yozlaşmaları olduğu görülmüştür. Bunu doğrular nitelikte örneklemin boş zamanlarını daha çok eğlenerek geçirdikleri gözlemlenirken, kitap okuma faaliyetleri ise son sırada yer almıştır.

Elde etmiş olduğumuz bulgular neticesinde daha önceden oluşturduğumuz varsayımları ele alacak olursak;

1. Öğrenciler sağlıklı bir kişilik geliştirebilmişlerdir.
2. Aileler, çocuklarının gerektiği gibi başarılı bir biçimde sosyalleşmelerini sağlamışlardır.
3. Üniversiteye başlama ile öğrencilerin ailelerinden büyük oranda farklılaştıkları gözlemlenmemiş, değer ve tutumlarında hala aileleriyle aynı görüşte oldukları ortaya çıkmıştır.
4. Öğrenciler başarılı bir biçimde sosyalleşmeleri sonucunda toplumla bütünleşebilmişlerdir.

Sonuç olarak, aile kurumunun sosyalleştirmedeki etkisi literatürü doğrular bir biçimde alan araştırmasıyla ortaya koyulmuş olmaktadır. Ayrıca temelleri ailede atılan değer yargıları, inançlar, tutumlar vs. kolay kolay değişmemekle birlikte bir ömür boyu etkileri devam etmektedir. Diğer bir husus da üniversite ortamı gençlerin aile değerlerinden uzaklaşmalarına neden olmamakta, görülen birtakım değişiklikler ise temel olan bilgiyle çatışmamakta ve olası değişiklikler bütüne karşı tolere edilebilmektedir.



## KAYNAKÇA

- ADAK, Nurşen (2005), “Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile”, Editör: GÜÇLÜ, Sevinç, *Kurumlara Sosyolojik Bakış*, Birey Yayıncılık, s.49- 91.
- AKDENİZ, Sabri (1994), *Eğitim Sosyolojisi*, Yeniden Düzenlenmiş 3. Basım, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, no:77, İstanbul.
- AKYÜZ, Hüseyin (2001), *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2320, İstanbul.
- ALKAN, Türker (1989), *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim*, Gündoğan Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.
- ARMAĞAN, İbrahim (2004), *Gençlik Gözüyle Gençlik- 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği*, 1. Basım, Kırkısraklılar Vakfı USADEM Yayınları, Ankara.
- ATABEK, Erdal (2003), *Modern Dünyada Değer Kayması ve Gençlik*, 1. Basım, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- ATKINSON, R., R. Atkinson ve E. Hilgard (1995), *Psikolojiye Giriş II*, Çev., Kemal Atakay, Mustafa Atakay ve Aysun Yavuz, Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- BALIKÇI, Gülsen (2002), “Yeni Dünya Düzeninde Gençliğimiz ve Değişen Değerler”, *VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Küreselleşme ve Geleneksel Kültür Sektör Bildirileri*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları), s.19- 20.
- BAYMUR, Feriha (1978), *Genel Psikoloji*, 4. Baskı, İnkılâp ve Aka Kitabevleri Koll. Şti., İstanbul.
- BOTTOMORE, T. B. (199?), *Toplumbilim*, Çev., Ünsal Oskay, 3. Basım, Der Yayınları, İstanbul.

CÜCELOĞLU, Doğan (2003), *İnsan ve Davranışı*, 12. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

CÜCELOĞLU, Doğan (2003), *Yetişkin Çocuklar*, 23. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

DİKİCİ, Abdullah (1995), “Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Eğitim”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1995 / 7(1- 2): 67- 71, Elazığ.

DOĞAN, İsmail (1995), *Sosyoloji*, Sistem Yayıncılık, Ankara.

DOĞAN, İsmail (1996), *Sosyoloji*, Sistem Yayıncılık ve Mat. San. Tic. A.Ş., İstanbul.

DÖNMEZER, Sulhi (1994), *Toplumbilim*, Yenilenmiş 11. Basım, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

DÖNMEZER, Sulhi (1990), *Sosyoloji*, 10. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

ERKAL, E. Mustafa (1996), *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, Genişletilmiş 7. Basım, Der Yayınları, İstanbul.

FICHTER, Joseph (2001), *Sosyoloji Nedir?*, Çev., Nilgün Çelebi, 5. Baskı, Atilla Kitabevi, Ankara.

GERAY, Cevat (2002), *Halk Eğitimi*, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara.

GIDDENS, Anthony (1998), *Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım*, Çev., Ruhi Esengül ve İsmail Öğretir, 3. Baskı, Birey Yayıncılık, İstanbul.

GÜÇLÜ, Sevinç (2005), “Eğitim Kurumu”, Editör: GÜÇLÜ, Sevinç, *Kurumlara Sosyolojik Bakış*, Birey Yayıncılık, s.283- 323.

GÜLERCE, Aydan (1996), *Türkiye’de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri*, 1. Basım, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

GÜNGÖR, Erol (1995), *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul.

GÜVENÇ, Bozkurt (2005), *İnsan ve Kültür*, 11. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

<http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/genel/04/07/mart.ayinda.aclik.siniri.841.tl/521335.0/index.html>, 12.04.2009

<http://www.yaklasim.com.tr/malibilgiler/pratikbilgiler/maddeler/003.htm>, 12.04.2009

İŞÇİ, Metin (1999), *Davranış Bilimleri*, Genişletilmiş 2. Basım, Der Yayınları, İstanbul.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (2000), *Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, Evrim Yayınevi ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul.

KARACA, Faruk (2005), “Modernleşmenin Aile Kurumu Üzerindeki Etkileri Üzerine”, *3. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayını), s.74

KILBAŞ, Şükran (1994), *Gençlik ve Boş Zamanı Değerlendirme*, Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Adana.

KONUK, Osman (2003), “Toplum ve Eğitim”, Editör: SEZAL İhsan, *Sosyolojiye Giriş*, 2. Basım, Martı kitap ve Yayınevi, s.267.

KURTKAN, Âmiran (1976), *Genel Sosyoloji*, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

KURTKAN BİLGİSEVEN, Âmiran (1995), *Genel Sosyoloji*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

ÖNÜR, Nimet (2005), “Toplumsal İlişkiler Sürecinde İletişim”, Editör: GÜÇLÜ, Sevinç, *Kurumlara Sosyolojik Bakış*, Birey Yayıncılık, s.325- 379.

ÖZBAY, Y. ve A. Eren (1997), “Televizyon ve Çocuklardaki Şiddet Eğilimleri”, *Milli Eğitim Dergisi*, Temmuz- Ağustos- Eylül 1997/135, s.27- 30.

- ÖZKALP, Enver (2007), *Sosyolojiye Giriş*, Yenilenmiş 15. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- ÖZYURT, Selahattin ve Sait Doğan (2002), *Gençlik Problemleri Açısından Üniversite Gençliği*, Değişim Yayınları, Adapazarı.
- SARIBAY, Ali Yaşar ve Süleyman Seyfi Ögün (2006), *Politikbilim*, 3. Baskı, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul.
- SAYIN, Önal (1994), *Sosyolojiye Giriş*, 2. Baskı, Neşa Ofset Amb. San. ve Tic. A.Ş., İzmir.
- SEZAL, İ. (2003), “Toplum ve Aile”, Editör: SEZAL İhsan, *Sosyolojiye Giriş*, 2. Basım, Martı kitap ve Yayınevi, s.267.
- SİLAH, Mehmet (2005), *Sosyal Psikoloji Davranış Bilimi*, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.
- TALİMCİLER, Ahmet (2005), “Spor Kurumu”, Editör: GÜÇLÜ, Sevinç, *Kurumlara Sosyolojik Bakış*, Birey Yayıncılık, s.461- 530.
- TEZCAN, Mahmut (1995), *Sosyolojiye Giriş*, 4. Baskı, Ankara.
- TÜRKÖNE, Mümtaz’er (2003), *Siyaset*, 1. Basım, Lotus Yayınevi, Ankara.
- UĞUREL-ŞEMİN, Refia (1984), *Gençlik Psikolojisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, no: 2677, İstanbul.
- ÜLTANIR, Gürcan (2003), “Eğitim ve Kültür İlişkisi- Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı” *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2003- 3, s.304- 305.
- WECHSELBERG, Klaus ve Ulrike Puyn (1993), *Anne ve Çocuk*, Çev., Erdoğan Kınalıbay, 6. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

YAVUZER, Hâluk (1981), *Psiko- Sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu*, İstanbul

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları no: 2798, İstanbul.

YÖRÜKOĞLU, Atalay (1992), *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, 4. Baskı, Özgür

Yayın Dağıtım İstanbul.

YÖRÜKOĞLU, Atalay (2000), *Çocuk Ruh Sağlığı Çocuk Yetiştirme Sanatı ve Kişilik*

*Gelişimi*, 24. Basım, Özgür Yayınları, İstanbul.

## EKLER

### Ek- 1

#### Merhaba Değerli Öğrenci Arkadaşlarım

Aşağıda bilimsel bir çalışmaya anket yolu ile veri toplamak üzere yardımınıza başvurulmuştur. Veriler, isimsiz ve tamamen bilimsel amaçla kullanılacaktır. Birkaç dakikanızı ayırarak bu bilimsel çalışmaya katkı sağladığınız için teşekkür ederiz.

#### SORULAR

1. Cinsiyetiniz: ☐ Kız ☐ Erkek 2. Yaşınız : .....
3. Fakülteniz:.....Bölümünüz: .....
4. Sınıfınız: ☐ Hazırlık ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
5. Mezun olduğunuz lise :  
☐ Normal L. ☐ Anadolu- Fen- Süper L. ☐ Meslek L.  
☐ Kolej- Özel L. ☐ İmam-Hatip
6. Babanızın eğitim durumu :  
☐ Okula gitmedi ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksekokul / Üniversite
7. Babanızın şu andaki işi :  
☐ Memur ☐ İşçi ☐ Emekli ☐ Çiftçi ☐ Serbest Meslek
8. Annenizin eğitim durumu :  
☐ Okula gitmedi ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksekokul / Üniversite
9. Annenizin şu andaki işi :  
☐ Memur ☐ İşçi ☐ Emekli ☐ Çiftçi ☐ Ev Hanımı
10. Ailenizin toplam ortalama aylık geliri (TL olarak):  
☐ 500'den az ☐ 500- 1000 arası ☐ 1000- 2000 arası  
☐ 2000- 3000 arası ☐ 3000'den çok
11. Şu anda sizin ortalama aylık gideriniz (TL olarak):  
☐ 200'den az ☐ 200- 300 arası ☐ 301- 500 arası ☐ 501- 750 arası ☐ 750 lira üzeri
12. Üniversite masraflarınızın büyük bir kısmını kimden (nasıl) karşılıyorsunuz?  
☐ Ailemden ☐ Burslardan ☐ Öğrenim kredisi ☐ Çalışıyorum ☐ Akrabalarım destekliyor
13. Üniversiteye gelinceye kadar hayatınızın önemli bir kısmını nerede geçirdiniz?  
☐ Köy ☐ Kasaba / Belde ☐ İlçe ☐ Şehir ☐ Büyükşehir
14. Hane halkı kimlerden oluşuyor?  
☐ Çekirdek aile (anne+ baba+ çocuklar) ☐ Geniş aile (anne+ baba+ çocuklar+ akrabalar)
15. Anne ve babanızın durumu ile ilgili aşağıdakilerden hangileri sizin için geçerlidir?  
☐ Annem ve babam sağ ☐ Annem öldü ☐ Babam öldü  
☐ İkisi de öldü ☐ Ayrılar ☐ Biri üvey
16. Siz hariç kaç kardeşiniz var? .....
17. Orta öğretiminizi nerede ikamet ederek tamamladınız?  
☐ Ailemin yanında ☐ Akrabalarımın yanında ☐ Tanıdıklarımın yanında  
☐ Devlet yurdunda ☐ Özel yurttan
18. Şu anda nerde kalıyorsunuz?  
☐ Yurt ☐ Ev ☐ Ailemle ☐ Akraba ☐ Arkadaşlarımla

19. Kaç yıldır ailenizden ayrı yaşıyorsunuz?

( ) 1 yıldan az ( ) 1- 2 yıl arası ( ) 2- 3 yıl arası ( ) 3- 4 yıl arası ( ) 4 yıl ve üzeri

20. **Aile ile ilgili konularda** karar verilirken daha çok kimin/kimlerin sözü geçiyor?

( ) Babamın ( ) Annemin ( ) İkiisi birlikte  
( ) Tüm aile bireyleri birlikte ( ) Aile dışında akraba büyüklerin

21. **Sizin hayatınız ile ilgili** kararları kim / kimler verir?

( ) Babam ( ) Annem ( ) İkiisi birlikte  
( ) Tüm aile bireyleri birlikte ( ) Kendim veririm, ailem bana karışmaz

22. Ailenizin size karşı genel yaklaşımı nasıldır?

(Önemine göre numaralandırınız- 5 en önemli).

23. Ailenizin size bakış açısı nasıldır? (Önemine

göre numaralandırınız- 5 en önemli).

|           | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |            |
|-----------|---|---|---|---|---|------------|
| İlgili    |   |   |   |   |   | İlgisiz    |
| Yumuşak   |   |   |   |   |   | Sert       |
| Yakın     |   |   |   |   |   | Uzak       |
| Hoşgörülü |   |   |   |   |   | Hoşgörüsüz |

|           | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |            |
|-----------|---|---|---|---|---|------------|
| Çalışkan  |   |   |   |   |   | Tembel     |
| Güzel     |   |   |   |   |   | Çirkin     |
| Becerikli |   |   |   |   |   | Beceriksiz |
| Zeki      |   |   |   |   |   | Aptal      |

24. **Size uygun olan sütuna (X) işareti koyunuz.**

| Aşağıda bir dizi yargı okuyacaksınız bu yargılara katılma derecenizi sağ taraftaki ölçekte yer alan ifadeleri kullanarak değerlendiriniz. Eğer okuduğunuz yargıya katılmıyorsunuz şıkkının altına denk gelen kutuya X işareti koyunuz veya okuduğunuz yargıya tam olarak katılıyorsanız “Her zaman katılıyorum” şıkkının altına denk gelen kutuya X işareti koyunuz. Tercihiniz diğer seçenekler ise aynı işlemi o seçenekler için yapınız. | Her zaman katılıyorum | Çoğunlukla katılıyorum | Bazen katılıyorum | Nadiren katılıyorum | Kesinlikle katılmıyorum |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|------------------------|-------------------|---------------------|-------------------------|
| Ailem içerisinde “sevilme”, “korunma”, “beslenme” vb. gibi temel ihtiyaçlarım gerektiği gibi yerine getirilir                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Ailem bana eğitim verirken doğru/yanlış davranış biçimime göre beni ödüllendirir / cezalandırır                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Ailem daima yaptığım her şeyde mükemmellik arar                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Aile üyelerimizden hata yapan biri suçu kolaylıkla bir diğer üyeye atabilir                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Ailemin içerisinde kırgınlık ve küskünlükler çok fazladır                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Ailemin içerisinde dayanışma duygusu oldukça gelişmiştir                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Ailem içerisinde çok değerli olduğum bana hissettirilir                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Ailemle olan ilişkilerimden çok memnunum                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Ailemin içerisinde benim de sorumluluklarım vardır                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| İletişim teknolojinin evimize girişi ile ailemde ortak vakit geçirmekten ziyade herkes bireysel vakit geçirir olmuştur                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Kitle iletişim araçlarından edindiğim her bilgiye inanır ve benimserim                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Örf, adet, gelenekler konusunda ailemin görüşleri benim için belirleyicidir                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Ahlaki değerlerim ailemin ahlaki değerleriyle aynıdır                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Genel olarak ailemden çok arkadaşlarımdan beni anladığımı düşünürüm                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |
| Ailemin benimsediği kültürel değerler ile arkadaş grubumun benimsediği kültürel değerler arasında bir uyum vardır                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 5                     | 4                      | 3                 | 2                   | 1                       |

|                                                                                                              |   |   |   |   |   |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|---|---|---|---|
| Aldığım kararlarımda arkadaş grubumun etkisi daha fazladır                                                   | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| İnsanların birbirlerini sadece çıkarları doğrultusunda kullandığı bir dünyada yaşıyoruz                      | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Çevremdeki insanlara daima sevgi ve saygı duyarım                                                            | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Her zaman kolaylıkla arkadaş edinebilirim                                                                    | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Çok fazla arkadaşım vardır                                                                                   | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Bilinçli bir tüketiciyim                                                                                     | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Marka düşkünyüyümdür                                                                                         | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Ailemin desteklediği parti ile benim desteklediğim parti aynıdır                                             | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Ailemden aldığım kültürel değerler ile okuldan aldığım kültürel değerler arasında çoğunlukla bir uyum vardır | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Sosyal ve kültürel süreklilik için aile kurumu vazgeçilmez bir işleve sahiptir                               | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Toplumsal yaşam için örf, adet, geleneklerimiz önemlidir                                                     | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Toplumsal hayatta din kurumu önemlidir                                                                       | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Toplumsal yaşam için bilim çok önemlidir                                                                     | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Başarılı bir yaşam için, bir hayat felsefesinin edinilmesi şarttır                                           | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Kaygıda, sevinçte ve sıkıntılarda ülke bireylerimizin birlikte hareket etmesi gerekliliğine inanırım         | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Milli varlıklarımızın korunmasını isterim                                                                    | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |
| Türk olmaktan gurur duyuyorum                                                                                | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |

25. Aile üyeleriniz ile birlikte geçirdiğiniz vakitlerde temel tartışma **konularınız** ne olurdu? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).

( ) Dini konular ( ) Kültürel konular ( ) Ahlaki konular ( ) Siyasi konular ( ) Günlük konular

26. Ailenizi ve kendinizi nasıl aşağıdaki kavramlar açısından tanımlayınız? (Tanımlamanı aşağıdaki iki tabloda yar alan karşıt anlamalı iki ifadeden hangisine yakın ise o taraftaki uygun puan değerini işaretleyiniz.)

Ailenizi tanımlayın

|             | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |                 |
|-------------|---|---|---|---|---|-----------------|
| İnançlı     |   |   |   |   |   | İnanmıyor       |
| İbadet eder |   |   |   |   |   | İbadet etmez    |
| Muhafazakâr |   |   |   |   |   | Çağdaş / Modern |
| Liberal     |   |   |   |   |   | Sosyal demokrat |
| Milliyetçi  |   |   |   |   |   | Global          |

Kendinizi tanımlayın

|             | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |                 |
|-------------|---|---|---|---|---|-----------------|
| İnançlı     |   |   |   |   |   | İnanmıyor       |
| İbadet eder |   |   |   |   |   | İbadet etmez    |
| Muhafazakâr |   |   |   |   |   | Çağdaş / Modern |
| Liberal     |   |   |   |   |   | Sosyal demokrat |
| Milliyetçi  |   |   |   |   |   | Global          |

27. Örf, adet, gelenek ve görgü kurallarını nereden öğrendiniz? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).

( ) Ailemden ( ) Okuldan ( ) Arkadaşlarımdan ( ) Medyadan ( ) Akrabalarımdan

28. Evlenmeden önce gençlerin karşı cins ile yakın arkadaşlık kurmaları konusunda hangi görüş **aileniz** ve **sizin** için geçerlidir?

|                                                                         | Ailemin görüşü |              | Benim görüşüm |              |
|-------------------------------------------------------------------------|----------------|--------------|---------------|--------------|
|                                                                         | <b>Evet</b>    | <b>Hayır</b> | <b>Evet</b>   | <b>Hayır</b> |
| Evlilik öncesi cinsel ilişki normaldir                                  |                |              |               |              |
| Karşı cins arasında flört ilişkisi normaldir                            |                |              |               |              |
| Evlilik amacı taşıyan adaylar arasında bir arkadaşlık ilişkisi olabilir |                |              |               |              |
| Karşı cins arasında sadece normal arkadaşlık ilişkisi olabilir          |                |              |               |              |
| Karşı cins arasında hiçbir ilişki türünü doğru bulmuyorum               |                |              |               |              |



29. Ahlaki temel değerlerinizi (dürüstlük, adalet, sevgi, vefa, sadakat, saygı vs.) nereden öğrendiniz? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).

( ) Ailemden ( ) Okuldan ( ) Arkadaşımdan ( ) Medyadan ( ) Akrabalarımdan

30. Sizin ahlak anlayışınız ile ailenizin ahlaki anlayışı arasındaki farklılaşmada hangi faktörler etkili olmuştur? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).

( ) Arkadaşlar ( ) Öğretmenler ( ) Medyadan  
( ) Kitaplar ( ) İdeolojiler- Siyasi Gruplar

31. İlk dini bilgilerinizi aldığınız kaynak neresidir? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).

( ) Ailem ( ) Kitaplar ( ) Arkadaşımdan  
( ) Öğretmenlerim ( ) Cami / Kur'an kursu

32. Sizin dini algı ve tutumlarınız ile ailenizin algı ve tutumları arasında üniversiteye başlamanızdan sonra bir farklılaşma meydana geldi mi?

( ) Evet, dini tutumlarım zayıfladı ( ) Evet, dini tutumlarım güçlendi ( ) Hayır değişmedi

33. Dini algı ve tutumlarındaki farklılaşmada hangi faktörler ne kadar etkili oldu? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).

( ) Arkadaşlar ( ) Kitaplar ( ) Öğretmenler ( ) Kitle iletişim araçları ( ) Cami / Kur'an kursu

34. İlgi alanlarınıza giren konuları işaretleyiniz (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).

( ) Dini konular ( ) Kültürel konular ( ) Kitap okumak  
( ) Siyasi konular ( ) Bilimsel konular

35. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).

( ) Arkadaş gruplarıyla eğlenerek  
( ) Sosyal faaliyetlerle (spor, sinema, tiyatro vs.)  
( ) TV- Bilgisayar  
( ) Kitap okuyarak  
( ) İbadet ederek

36. Kişilik olarak kime benzemek istersiniz?

( ) Anneme ( ) Babama ( ) Öğretmenlerime  
( ) Arkadaşıma ( ) Hiç kimseye

Aşağıda, iki tarafta yer alan ifadeleri okuyunuz. Bu ifadelerden bir olumlu diğeri olumsuzdur. 5'i işaretlediğinizde soldaki ifadeyi, 1'i işaretlediğinizde sağdaki ifadeyi kabul etmiş olursunuz. Bu düşünceyle, hangi ifadeye yakın olduğunuzu derecelendiren puanlardan birinin altına (X) işareti koyunuz.

| 37. Kişilik olarak ben kendimi..... olarak değerlendiriyorum. |   |   |   |   |   |           |
|---------------------------------------------------------------|---|---|---|---|---|-----------|
|                                                               | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |           |
| Mutlu                                                         |   |   |   |   |   | Mutsuz    |
| Uysal                                                         |   |   |   |   |   | Saldırgan |
| Hassas                                                        |   |   |   |   |   | Aldırmaz  |
| Sakin                                                         |   |   |   |   |   | Sinirli   |
| Düzenli                                                       |   |   |   |   |   | Savruk    |
| Tutumlu                                                       |   |   |   |   |   | Savurgan  |
| Uyumlu                                                        |   |   |   |   |   | Uyumsuz   |
| Girişken                                                      |   |   |   |   |   | Çekingen  |
|                                                               |   |   |   |   |   |           |

| 38. Bir birey olarak kendimi ..... olarak değerlendiriyorum. |   |   |   |   |   |                               |
|--------------------------------------------------------------|---|---|---|---|---|-------------------------------|
|                                                              | 5 | 4 | 3 | 2 | 1 |                               |
| Özgür                                                        |   |   |   |   |   | Özgürlüğü kısıtlanmış         |
| Hür düşünen                                                  |   |   |   |   |   | Fikirlerinde bağımsız olmayan |
| Sorumluluk sahibi                                            |   |   |   |   |   | Kaygısız                      |
| Demokrat                                                     |   |   |   |   |   | Anti demokrat                 |
| Kendine güvenen                                              |   |   |   |   |   | Kendine güveni olmayan        |
| Kendine yetebilen                                            |   |   |   |   |   | Başkalarının desteğine muhtaç |
| İnsanlara güvenen                                            |   |   |   |   |   | İnsanlara güvenmeyen          |
| İş birliğine yatkın                                          |   |   |   |   |   | Kendi başına çalışan          |
| Başarılı                                                     |   |   |   |   |   | Başarısız                     |
| Ciddi                                                        |   |   |   |   |   | Eğlenceli                     |
| İyi öğrenci                                                  |   |   |   |   |   | Kötü öğrenci                  |
| İyi arkadaş                                                  |   |   |   |   |   | Kötü arkadaş                  |
| İyi evlat                                                    |   |   |   |   |   | Kötü evlat                    |

39. Siyasal tercihler ile ilgili temel tutumlarınızın oluşmasında aşağıdaki faktörlerden hangisi etkili / belirleyici olmuştur? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).

- ( ) Ailem ( ) Arkadaşlarım ( ) Kitaplar  
( ) Okul/Öğretmenlerim ( ) Kitle iletişim araçları

40. Siyasal tercihlerinizde üniversiteye başlamanızdan sonra bir farklılaşma oldu mu?

- ( ) Siyasal tercihlerimde artış meydana geldi ( ) Siyasal tercihlerimde azalış meydana geldi  
( ) Siyasal tercihlerimde bir farklılaşma olmadı

41. Ailenizden aldığınız değerler ile okuldan aldığınız değerler arasında bir çatışma yaşadığınız zaman hangi değerleri korumaya / benimsemeye çalışırsınız?

- ( ) Ailemden aldığım değerleri korurum ( ) Okuldan aldığım değerleri benimserim

42. Gençlerin en önemli sorunları nelerdir? (Önem sırasına göre 5'ten başlayarak 1'e kadar numaralandırınız- 5 en önemli).

- ( ) Ailenin baskısı ( ) Söz hakkı tanınmaması ( ) Kötü arkadaşlar edinme  
( ) Amaçlarının olmaması ( ) Ahlaki değerleri inkâr etme/Yozlaşma

## **ÖZGEÇMİŞ**

1983 yılında İstanbul'da doğan ŞENTÜRK, ilk ve orta öğrenimini İstanbul'da, lisans öğrenimini ise; Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde tamamlamış olup, halen Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir.